

Radicalisering in problematische jeugdgroepen

Rudie Neve

Suzan Eris

Frank Weerman

Jan-Willem van Prooijen

Vanja Ljubic

Inge Versteegt

Amsterdam, 2019

Het NSCR is onderdeel van de institutenorganisatie van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO)

+31 (0)20 598 5239

nscr@nscr.nl

www.nscr.nl

Voorwoord

Dit onderzoek is uitgevoerd tussen januari 2018 en mei 2019 binnen een samenwerkingsverband van het NSCR (Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving), de Vrije Universiteit Amsterdam, en het team Analyse en Onderzoek van de Landelijke Eenheid van de Nationale Politie, laatstgenoemde in de persoon van Rudie Neve.

Voor dit onderzoek kregen we een subsidie van de NCTV (Nationaal Coördinator Terrorisme en Veiligheid), onderdeel van het Ministerie van Veiligheid en Justitie.

We zijn veel dank verschuldigd aan al onze geïnterviewde respondenten. Zonder hun bereidheid ons te woord te staan, zou dit onderzoek niet mogelijk zijn geweest. Richard Beijersbergen van Henegauwen (staf Landelijk Briefing), Remko Segerink en Floris Korteweg (DLIO) van de politie zorgden voor de benodigde gegevensbestanden.

Hartelijke dank gaat ook uit naar Marnix Croes en Jan Kees Hordijk van de NCTV, voor hun enthousiasme voor het onderwerp van deze studie en voor hun kritische vinger aan de pols. Een speciaal woord van dank gaat uit naar de Klankbordgroep die ons op verschillende momenten van commentaar heeft voorzien, bestaande uit: Ronald Kruijswijk, René Hesseling, Robert de Gronckel, Claire Boelema, mr. Linda Robert-Altimari, Bertjan Doosje, Markwin van Helsdingen en Alexandra Jones.

Amsterdam, juli 2019

Rudie Neve

Suzan Eris

Frank Weerman

Jan-Willem van Prooijen

Vanja Ljubic

Inge Versteegt

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	2
Inhoudsopgave.....	3
1. Introductie	6
1.1 Inleiding	6
1.2 Doel en onderzoeksvragen	7
2. Achtergrond.....	10
2.1 Inleiding	10
2.2 Problematische jeugdgroepen	10
2.3 Radicalisering en jihadisme.....	12
2.4 De link tussen terrorisme, criminaliteit en 'gangs'.....	15
2.5 Problematische jeugdgroepen en radicalisering: zes mogelijkheden	18
3. Opzet van het onderzoek	21
3.1 Inleiding	21
3.2 Dataverzameling Delftse groep (de casestudy)	21
3.3 Inventarisatie van andere jeugdgroepen met signalen van radicalisering	24
3.4 Selectie en dataverzameling van de vergelijkingsgroepen.....	28
4. De casus Delft.....	29
4.1 Inleiding	29
4.2 Beschrijving van de buurtcontext.....	29
4.2.1 Woningen en voorzieningen.....	30
4.2.2 Inwoners en sociale kenmerken.....	31
4.2.3 Situatie van jongeren in de buurt.....	33
4.2.4 Het jongerencentrum in de buurt.....	34
4.2.5 Samenvatting en conclusie.....	36
4.3 Beschrijving van de problematische jeugdgroep	37
4.3.1 Achtergrond en basale kenmerken.....	37
4.3.2 Contacten met de politie	39
4.3.3 Straatwaarden binnen de jeugdgroep	40
4.3.4 Samenvatting en conclusie.....	42
4.4 Het proces van radicalisering: voorfase, uitreizen en nasleep.....	43

4.4.1	Het begin van de radicalisering 2009-2012	43
4.4.2	Ronselaars?	48
4.4.3	'Op jihad' en gedeeltelijke terugkeer: tijdlijn	51
4.4.4	Andere buitenlandse reizen sinds begin 2013	62
4.4.5	De rol van vrouwen en meisjes bij de radicalisering.....	63
4.4.6	Overlap in netwerken.....	65
4.4.7	Ontwikkeling van de groep als geheel tijdens en na de radicalisering.....	66
4.4.8	De directe omgeving: verrast en handelingsverlegen	67
4.4.9	Samenvatting en conclusie.....	69
4.5	Mogelijke verbanden met radicalisering.....	72
4.5.1	Criminaliteit en radicalisering.....	72
4.5.2	Radicalisering en detentie.....	75
4.5.3	De rol van religie	75
4.5.3	De rol van groepsmechanismen	76
4.5.4	De rol van de Koerdische zaak.....	77
4.5.5	Samenvatting en conclusie.....	78
5.	Andere jeugdgroepen met signalen van radicalisering	79
5.1	Inleiding	79
5.2	Analyse van de kwantitatieve gegevens en selectie	79
5.2.1	Koppeling Amazone en politiegegevens jihadisme	79
5.2.2	Resultaten zoeken in Summ-IT Jihadisme	82
5.3	Casestudies jeugdgroepen met signalen van radicalisering.....	84
5.3.1	Casus 1 Middelgrote stad in Noord Holland.....	84
5.3.2	Casus 2 Middelgrote stad in het Zuiden	89
5.3.3	Casus 3 Arbeiderswijk in een grote stad in het Westen.....	94
5.3.4	Casus 4 Achterstandswijk in een grote stad in het Westen.....	99
5.4	Samenvatting.....	106
6.	Vergelijkingsgroepen.....	108
6.1.	Inleiding	108
6.2	Casus 1 Middelgrote plaats in Zuid-Holland 1.....	108
6.3	Casus 2 Middelgrote plaats in Zuid-Holland 2.....	111
6.4	Samenvatting	114

7. Conclusies.....	116
7.1 Resumé van doel en opzet.....	116
7.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen	117
7.2.1 Structurele factoren	118
7.2.2 Groepsniveau / ontwikkeling groep in verschillende fasen	120
7.2.3 Individueel niveau / ontwikkeling specifieke individuen	125
7.2.4 Deelvragen met betrekking tot de inventarisatie.....	126
7.3 Conclusie en discussie.....	128
7.3.1 Radicalisering en jeugdgroepen	128
7.3.2 Criminaliteit en radicalisering.....	131
7.4 Beperkingen en suggesties voor toekomstig onderzoek	133
7.5 Tot besluit: lessen uit het onderzoek.....	135
Samenvatting.....	138
Literatuur.....	142
Bijlage 1. Vragenlijst.....	147
Bijlage 2. Rap video's	151

1. Introductie

1.1 Inleiding

Radicalisering en terrorisme staan de afgelopen jaren sterk in de belangstelling. Sinds de aanslagen van 11 september 2001, en meer recentelijk de opkomst van IS en de golf aanslagen in Europa in 2015 en 2016 richt de aandacht zich vooral op jihadistische radicalisering en het fenomeen van 'uitreizen'. Daarnaast maken ook rechts- en links- extremisme nog steeds deel uit van het dreigingsbeeld terrorisme (NCTV, 2018). Er wordt daarom veel onderzoek gedaan naar de achtergronden en oorzaken van radicalisering, terrorisme en uitreizen in Nederland (zie bijvoorbeeld recent De Bie, 2016; Weenink, 2015, 2019; Van den Bos, 2018; Thijs, Rodermond & Weerman, 2018; Versteegt et al., 2018; Ljujic et al., 2017; Feddes et al., 2015; Schulte et al., 2019). Daaruit komen allerlei risicofactoren naar voren die met radicalisering samenhangen wat betreft demografische en sociaaleconomische kenmerken, persoonlijkheid en levensloop, 'trigger'-events en motivationele processen. Een van de bevindingen is dat een deel van de verdachten van terroristische misdrijven een criminele voorgeschiedenis heeft, waarbij het vooral lijkt te gaan om relatief lichte delicten zoals bedreiging, mishandeling en winkeldiefstal (zie Thijs, Rodermond & Weerman, 2018). Ook worden radicalisering en terrorisme in verband gebracht met het aansluiten bij groepen en de dynamiek binnen groepen (Sageman, 2004; Schuurman, 2016).

Hoewel er een verband is geconstateerd tussen criminaliteit en radicalisering is er nog nooit gekeken naar hoe dit proces zich ontwikkelt in de context van criminele jeugdgroepen. In het buitenland is er meermalen op gewezen dat er veel overeenkomsten zijn tussen de kenmerken van 'street gangs' en terroristische groeperingen (bijvoorbeeld Decker & Pyrooz, 2015; Valasik & Philips, 2017). Maar tot nu toe er is nog geen systematisch onderzoek gedaan naar de vraag of leden van 'street gangs' ook meer betrokken raken bij radicalisering of terrorisme. Ook in Nederland is op dit terrein nog geen onderzoek verricht.

Het huidige onderzoek probeert meer duidelijkheid te krijgen over radicalisering van jongeren die deel uitmaakten van problematische jeugdgroepen¹ in Nederland. In het bijzonder richten we ons op de gebeurtenissen rond een problematische jeugdgroep in Delft waarvan leden zijn uitgereisd naar Syrië om deel te nemen aan de strijd. Deze casus kwam naar voren in verschillende opsporingsonderzoeken. Het riep de vraag op welke gebeurtenissen en achtergronden verantwoordelijk waren voor de radicalisering en wekte ook nieuwsgierigheid of dit fenomeen vaker voorkomt bij problematische jeugdgroepen. Een rondvraag binnen de politie maakte duidelijk dat er mogelijk meer recente zaken waren waarin zich radicalisering heeft voorgedaan binnen of rond problematische jeugdgroepen. Daarom is er een inventarisatie uitgevoerd die ook wordt behandeld in dit rapport.

1.2 Doel en onderzoeksvragen

Het doel van het onderhavige onderzoek is het verkrijgen van meer inzicht in de relatie tussen problematische jeugdgroepen enerzijds en radicalisering / jihadistische activiteiten anderzijds. De overkoepelende vraagstelling luidt:

Hoe zijn problematische jeugdgroepen en jihadistische radicalisering aan elkaar gerelateerd en welke factoren en processen spelen daarbij een rol?

Om deze vraag te beantwoorden is een uitgebreide casestudy uitgevoerd van de casus in Delft. Daarnaast is een inventarisatie uitgevoerd van aanwezige links tussen jihadisme-betrokkenheid en problematische jeugdgroepen binnen landelijke politiegegevens omtrent jihadisme², werden daarbij gevonden gevallen van radicalisering binnen problematische jeugdgroepen nader bestudeerd en is een vergelijking gemaakt met twee problematische jeugdgroepen met vergelijkbare demografische kenmerken waarbinnen geen radicalisering heeft plaatsgevonden.

¹ De term 'problematische jeugdgroepen' omvat zowel overlastgevende als criminele jeugdgroepen (zie bijvoorbeeld Beke & Van Wijk, 2001; Ferwerda & Van Ham, 2015; 2017). Zie verder paragraaf 2.2. voor een nadere uitleg van dit begrip.

². Zie Box 1 voor beschrijving van de gebruikte gegevens.

Voor de analyse van de verschillende problematische jeugdgroepen maakten we onderscheid in structurele, groeps- en individuele factoren. We formuleerden hiervoor de volgende deelvragen:

Structureel niveau / omgeving:

- Welke omstandigheden, gebeurtenissen en personen in de omgeving hebben de ontwikkeling van (jongeren uit) de jeugdgroep in de richting van jihadistische activiteiten bevorderd?

Groepsniveau / ontwikkeling groep in verschillende fasen:

- Hoe ziet de demografische samenstelling van de groep eruit en zijn er andere relevante groepskenmerken?
- Hoe ziet de netwerkstructuur eruit in verschillende fasen van de jeugdgroep en betrokkenheid bij jihadisme?
- Hoe vond het proces van radicalisering van de groep plaats?
- Is de groep als geheel geradicaliseerd, of vond dit plaats bij subgroepen of bij enkele individuen?
- Welke verschillende rollen zijn aan te wijzen binnen de groep, waren er voortrekkers in het proces van radicalisering?
- Waren er radicale personen aanwezig rond de groep en wat hebben die voor invloed gehad?
- Welke rol speelt religie of ideologie binnen de groep in verschillende fasen?

Individueel niveau / ontwikkeling specifieke individuen:

- Zijn er bepaalde gebeurtenissen aan te wijzen die van invloed zijn geweest bij de radicalisering van bepaalde individuen binnen de groep?
- Spelen specifieke kenmerken bij individuele leden een rol, bijvoorbeeld sociale of psychologische problematiek, of problemen binnen het gezin, eerdere criminele carrière?
- Wat zijn de kenmerken van eventuele voortrekkers?
- Is er een rol van ontmoetingen tijdens detentie?
Hoe ziet de criminele carrière van geradicaliseerde individuen binnen de groep eruit?

We formuleerden de volgende deelvragen met betrekking tot de inventarisatie:

- Bij welk deel van de problematische jeugdgroepen zijn er personen bekend bij de politie voor mogelijke betrokkenheid bij radicalisering?
- Bij welk deel van de problematische jeugdgroepen zijn er serieuze indicaties dat leden van de probleemgroep zijn geradicaliseerd en betrokken zijn geweest bij misdrijven met een terroristisch oogmerk (waaronder uitreizen)?
- In hoeverre is van uitreizigers en leden van jihadistische netwerken een relatie met problematische jeugdgroepen bekend?
- In hoeverre plegen leden van jihadistische netwerken misdrijven met eerdere relaties uit jeugdgroepen?

2. Achtergrond

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk geven we een kort overzicht van de achtergronden en relevante literatuur bij dit onderzoek. We gaan eerst in op de fenomenen 'problematische jeugdgroepen' en 'radicalisering', en bespreken vervolgens de literatuur over de 'crime-terror nexus' en de overeenkomsten en verschillen tussen 'gangs' en radicalisering. Tot slot formuleren we op basis van de literatuur verschillende mogelijkheden waarop problematische jeugdgroepen en radicalisering aan elkaar gerelateerd zouden kunnen zijn.

2.2 Problematische jeugdgroepen

Problematische jeugdgroepen kennen allerlei verschijningsvormen: van kleine vriendenclubs tot grote netwerken van jongeren die elkaar van de straat kennen; van hecht georganiseerd tot los zand, van etnisch homogeen tot heterogeen; van herkenbaar tot diffuus, en van gesloten tot open. Er zijn overeenkomsten en verschillen met de groepen die in het buitenland worden omschreven als 'gangs'. Zo zijn in de Verenigde Staten *gangs* meestal heel herkenbaar met kleding (*colors*), gebaren (*handsigns*), tatoeages en/of graffiti; in Nederland is dat veel minder het geval. *Gangs* in de Verenigde Staten zijn vaak ook hiërarchischer, meer gestructureerd en territoriaal dan de problematische jeugdgroepen in Nederland en Europa. Een overeenkomst van Nederlandse problematische jeugdgroepen met Amerikaanse *gangs* is de verhoogde betrokkenheid van leden bij crimineel gedrag, met name bij geweldsdelicten (zie Van Gemert & Weerman, 2013, 2015; Weerman & Esbensen, 2005). Problematische jeugdgroepen zijn zichtbaar op straat en bestaan veelal uit jongeren uit dezelfde buurt. Ze worden daarom veelal aangeduid met de buurt waarin ze aanwezig zijn, of in het geval van criminele jeugdgroepen die doorontwikkelden, de buurt waarin jongeren samen opgroeiden (Ferwerda et al. 2013).

In Nederland is er vanuit overheid en politie veel aandacht voor het monitoren en aanpakken van problematische jeugdgroepen (zie Ferwerda & Van Ham, 2017).

“Problematische jeugdgroep” is een breed concept en heeft betrekking op verschillende soorten problematisch gedrag (Van Wijk, Van Ham & Ferwerda, 2000; Ferwerda & Van Ham, 2017). Tot 2015 werd onderscheid gemaakt tussen drie categorieën: hinderlijke, overlastgevende en criminele jeugdgroepen. In de lichtste categorie, ‘hinderlijke jeugdgroepen’, maken jongeren zich vooral schuldig aan hinder en relatief lichte delicten (bijv. kleine vernielingen en overtredingen van verkeersregels). De jongeren in de midden categorie, ‘overlastgevende jeugdgroepen’, vertonen intimiderend gedrag en zijn (sporadisch) betrokken bij lichtere vormen van criminaliteit (winkeldiefstal, vechtpartijen). De leden van ‘criminele jeugdgroepen’ zijn betrokken bij ernstige en structurele vormen van misdaad en komen daarvoor vaak met de politie in aanraking. Het aantal problematische jeugdgroepen zoals dat met de ‘shortlist-methodiek’ (vragenlijsten onder portefeuillehouders bij de politie) werd gemeten, is de afgelopen jaren fors gedaald, van bijna 1800 in 2009 tot ruim 600 in 2014 (Ferwerda & Van Ham, 2015).

Sinds 2015 wordt binnen de politie geen hard onderscheid meer gemaakt in categorieën problematische jeugdgroepen, maar wordt via de ‘groepsscan’ en een zeven-stappen methodiek een indicatie gegeven van ernst, karakteristieken en dynamiek van problematische jeugdgroepen en netwerken (Ferwerda & Van Ham, 2017). Een van de redenen om de oude werkwijze te verlaten is dat de plaatsgebondenheid van problematische jeugdgroepen diffuser is geworden. Er wordt gesproken van groepen met een meer fluïde karakter: de jongeren zijn in wisselende samenstellingen zichtbaar samen (Ferwerda & Van Ham, 2017). Deze ontwikkelingen zijn wellicht toe te schrijven aan de opkomst van sociale media en internet. Contacten van jongeren zijn daardoor uitgebreid en de activiteiten zijn niet meer gebonden aan vaste personen of een specifieke locatie en tijd.

In het kader van problematische jeugdgroepen wordt tegenwoordig ook vaak gesproken over ‘de’ straatcultuur. Daarmee wordt bedoeld dat jongeren die elkaar opzoeken en samen zijn in de openbare ruimte, gemeenschappelijke normen en waarden ontwikkelen, alsmede gemeenschappelijke symbolen en uitingsvormen. Zo is er binnen straatcultuur sprake van een groepseigen straattaal, handgebaren en begroetingen. Ook bestaan er gemeenschappelijke normen en waarden over hoe je

met je 'broeders' omgaat en hoe er tegen de politie aan wordt gekeken (Nabben, Doekhie & Korf, 2011; De Jong, 2010). Een belangrijke norm op straat lijkt te zijn dat je loyaal bent aan je 'broeders' en dat je ze dus niet verlinkt tegenover de politie (Roks, 2015).

Binnen de straatcultuur is tevens een belangrijke rol weggelegd voor bezit – vaak in de zin van hoeveelheid geld, luxegoederen of aandacht van meisjes – en de reputatie die iemand op straat heeft. Andere waarden die zijn beschreven zijn 'schijf' hebben aan anderen, voor jezelf opkomen, laten zien dat je lef hebt, en verveling tegengaan op straat (De Jong, 2010). Het zelf schrijven en uitvoeren ('spitten') van raps vormt tegenwoordig ook een opvallend aspect van straatcultuur (Nabben et al., 2011; Tanner, Asbridge & Wortley, 2008).

2.3 Radicalisering en jihadisme

Het begrip radicalisering wordt door Bakker en Grol (2016) gedefinieerd als '... een proces waarbij iemand de bereidheid ontwikkelt om de uiterste consequenties van een gedachtegoed te aanvaarden en om te zetten in daden die buiten de grenzen van de democratische rechtsorde vallen'.³ De term radicalisering impliceert dat er een proces plaatsvindt waarbij iemand vanuit een religieuze of ideologische positie tot toenemend intolerant en gewelddadig gedrag komt, waarbij verschillende fasen kunnen worden doorlopen. In de wetenschap wordt dit soms voorgesteld als een 'trap-model' (Moghaddam, 2005). Dit model ligt ook aan de basis van een screeningsinstrument dat bij de politie wordt gebruikt (IR46, ook bekend als het KIM-model, zie Elzinga et al. 2010). In dit model begint het radicaliseringsproces met een latente fase, waarin personen gevoelig raken en interesse ontwikkelen voor radicale ideeën en opvattingen. Vervolgens is er een tussenfase waarin individuen zich aansluiten bij radicale groepen, en tot slot is er een operationele fase waarin radicale opvattingen worden omgezet in actie, inclusief extremistische en terroristische activiteiten (zie ook Ljujic et al., 2017).

³ Deze definitie heeft specifiek betrekking op radicalisering binnen Nederland. In Internationaal verband hoeft de gangbare rechtsorde niet per se "democratisch" te zijn om dit proces als radicalisering te kunnen kwalificeren.

Feddes et al. (2015) onderscheiden vier globale fasen in het radicaliseringsproces die hierbij aansluiten. De eerste is de fase van 'gevoeligheid', een voorfase waarin mensen vatbaar zijn voor radicale denkbeelden maar daar nog niet bewust mee bezig zijn. Dat gebeurt pas wanneer er sprake is van een zogenaamde 'cognitieve opening', het moment dat een persoon daadwerkelijk gaat nadenken over bepaalde zaken en open komt te staan voor alternatieve en radicale denkbeelden. De tweede fase, die van 'verkenning', kan dan volgen. In deze fase gaan mensen actief op zoek naar informatie en gaan ze radicale denkbeelden ontwikkelen. De derde en vierde fase komen overeen met die van Moghaddam, een tussenfase van 'lidmaatschap', waarin de ideologie verder wordt ontwikkeld onder invloed van contacten met gelijkgestemden, en een actiefase waarin mensen daadwerkelijk handelingen gaan uitvoeren of plannen. In de praktijk blijkt echter dat er lang niet altijd een dergelijk duidelijk gefaseerd proces plaatsvindt. Zo zijn er mensen uitgereisd die ogenschijnlijk van tevoren nauwelijks enige religieuze ontwikkeling hadden doorgemaakt. In die context wordt dan ook wel gesproken over 'snelle radicalisering' (zie ook De Bie, 2016).

Het radicaliseringsproces kan dus uitmonden in terrorisme, maar dat is lang niet altijd het geval. Ook als iemand slechts een deel van de mogelijke stappen doormaakt kan van een radicaliseringsproces sprake zijn.

Binnen Nederland zijn er de afgelopen jaren verschillende golven te onderscheiden in jihadistische radicalisering (zie o.a. De Bie, 2016). De meest recente golf, die inmiddels alweer achter de rug lijkt te zijn, ontstond na het begin van de burgeroorlog in Syrië en het ontstaan van IS. Deze golf, waaruit een aanzienlijk aantal (deels verijdelde) gevallen van uitreizen is voortgekomen, verschilde van eerdere golven in omvang en motivatie van de betrokkenen. De aantrekkingskracht van IS lag onder andere in de beschikking over een grondgebied waarin een kalifaat werd opgericht en waarin de beweging op geheel eigen wijze het gezag uitoefende. Voor sommige gemarginaliseerde jongeren met een moslim-achtergrond voorziet IS in een identiteit en een alternatief 'vaderland'. Volgens onder andere Coolsaet (2016) worden individuen tot jihadistische radicalisering en uitreizen aangetrokken om zeer uiteenlopende beweegredenen (zie ook Feddes et al., 2015). Dit kan variëren van

zoeken naar avontuur tot psychische problemen en het niet zien van een toekomst in de samenleving. Onderzoek van de politie heeft uitgewezen dat een aanzienlijk deel van de jihadisten dat bekend is bij de politie inderdaad psychische problemen heeft (Weenink, 2015, 2019). Door Schulte et al. (2019) wordt dit verband overigens alleen gevonden voor 'lone actors'. De religieuze bagage van jihadisten is veelal gering en ze hebben zich voor hun radicalisering vaak nauwelijks met het islamitische geloof ingelaten, zelfs niet met de salafistische variant (Roy, 2017, zie ook Versteegt et al., 2018). Maar tijdens het radicaliseringsproces wordt soms wel serieus werk gemaakt van de religieuze ontwikkeling. Dit is met name zichtbaar bij bekeerlingen, en bij degenen die pas op latere leeftijd religieus betrokken raken (Bakker & Grol, 2016).

Radicalisering kan ook in verband worden gebracht met identiteitsvorming onder jongeren. Ontwikkelingspsychologische literatuur laat zien dat het belangrijk is om een identiteit te ontwikkelen, om 'iemand te zijn' (Erikson, 1968; Meeus, 2015). Hierin kunnen – al dan niet problematische of criminele – jeugdgroepen een belangrijke rol vervullen. Groepen geven mensen een eigen identiteit en het gevoel dat ze ergens bij horen en een waardevol persoon zijn. Vooral tijdens de adolescentie speelt de identiteitsvorming een belangrijke rol en daardoor zijn jongeren relatief gevoelig voor sociale invloed van leeftijdsgenoten, vooral in groepen waarin ze het gevoel krijgen mee te tellen (zie Warr, 2002). Ook het innemen van een positie binnen een jihadistisch netwerk kan iemand plotseling het gevoel geven wat voor te stellen in de wereld en bijdragen aan een gevoel van identiteit en verbondenheid, ook wel aangeduid als de 'quest for significance' (Jasko, LaFree & Kruglanski, 2016).

Binnen de literatuur over radicalisering worden aan de hand van motieven en werkwijzen ook verschillende typen onderscheiden. De Noorse onderzoeker Bjørgo onderscheidt drie typen extremisten, die volgens hem ook van toepassing zijn op jihadisten (zie o.a. Bjørgo & Horgan, 2008). *De ideologische activisten* spelen een leidende rol in jihadistische groeperingen en zijn vaak al lang betrokken bij extremistische activiteiten. Ze zijn soms ook betrokken bij het verbinden van lokale groepen in nationale of zelfs internationale netwerken. *De rondhangers en volgers* willen vooral 'erbij horen'. Ze zijn vaak zoekers met een behoefte aan een eigen

identiteit en hebben een diversiteit aan persoonlijke problemen. Bekeerlingen worden vaak in deze groep gevonden. *De sociaal gefrustreerde jongeren* voelen zich gedepriveerd: (waargenomen) discriminatie, werkloosheid, en daarnaast geen diploma, sociale vaardigheden of sociaal netwerk. Vaak hebben sociaal gefrustreerde jongeren criminele antecedenten en een problematische achtergrond. Deze mensen radicaliseren vooral vanuit emoties, op basis van woede. Ze zijn dus eerder tot geweld bereid en daardoor interessant voor jihadistische activisten (Bakker & Grol, 2016).

Feddes et al. (2015) onderscheiden aan de hand van een literatuurstudie vier typen jihadisten (en andere extremisten) op basis van motief en activiteit. De *identiteitszoeker* komt vanuit een zoektocht naar identiteit bij radicale denkbeelden of groepen. Met name moslimjongeren die worstelen met een 'hybride identiteit' in de Nederlandse samenleving zouden zich door te radicaliseren zekerder gaan voelen en duidelijker verbonden met een groep. De *rechtvaardigheidszoeker* wordt gedreven door ervaren onrecht tegen zichzelf of tegen hun groep. Zo ervaren moslims in Nederland achterstelling van hun groep of ze zijn begaan met het lot van andere moslims in de burgeroorlogen in het Midden-Oosten. De *zingevingenzoeker* is vooral vanuit een crisis op het persoonlijke gebied op zoek naar houvast en zingeving. Radicalisering en persoonlijke opoffering kunnen ervoor zorgen dat het leven betekenis krijgt en men zich een gerespecteerd persoon voelt ('significance', zie ook Kruglanski et al., 2013). Tot slot, de *sensatiezoeker* zou vooral radicaliseren vanuit een behoefte aan spanning en avontuur. Ook de romantiek van de strijd zou aantrekkelijk kunnen zijn voor sommige personen.

2.4 De link tussen terrorisme, criminaliteit en 'gangs'

In de literatuur is met regelmaat gesteld dat er een verband bestaat tussen radicalisering, extremisme en terrorisme enerzijds en criminaliteit anderzijds (Makarenko, 2004; Hutschinson & O'Malley, 2007; Basra & Neumann, 2016). Daarvoor is recentelijk de term 'crime-terror nexus' in zwang geraakt, waarmee wordt bedoeld op een overlap, verbinding of samenhang tussen criminaliteit en terrorisme. Dit ter onderscheiding van al langer bekende verwante concepten zoals

narco terrorism, waarbij terroristische groeperingen zich bezighouden met criminaliteit (Björnehed, 2004). Om die reden spreken Basra en Neumann van 'the new crime-terror nexus'. Enerzijds kan het gaan om radicale personen of terroristen die een crimineel verleden hebben gehad of nog steeds betrokken zijn bij misdaad. Zo blijkt uit een recent onderzoek naar de achtergronden van verdachten van terrorisme in Nederland dat ongeveer de helft van hen eerder voor een ander delict in aanraking is geweest met de politie (Thijs et al., 2018). Ook uit eerder Nederlands onderzoek is bekend dat verdachten van jihadistische activiteiten vaak criminele antecedenten hebben (bijvoorbeeld De Poot, Sonnenschein & Soudijn, 2009). Wat betreft het type criminaliteit lijkt het meestal te gaan om relatief lichte delicten, zoals vandalisme, bedreiging en mishandeling.

Het is echter ook mogelijk dat terroristen delicten plegen ter financiering van hun activiteiten. Het kan voorkomen dat geradicaliseerde personen niet alleen een crimineel verleden hebben, maar ook gebruik blijven maken van eerder opgedane vaardigheden. Het jihadistische narratief zorgt dan voor legitimatie van de criminele activiteiten (Basra, Neumann & Brunner, 2016).

Binnen de internationale literatuur wordt de link met criminaliteit met name gelegd voor de meest recente golf van terrorisme die wordt geassocieerd met de opkomst van IS en het uitreizen naar strijdgebieden (zie Sageman, 2008; Gallagher, 2016). Meer dan voorheen zouden laagopgeleide jonge migranten met een crimineel verleden worden geraakt door de aantrekkingskracht van het jihadisme. Soms is er ook sprake van radicalisering en rekrutering tijdens een periode van detentie (Björge & Horgan, 2008; Hamm, 2013). Ook is erop gewezen dat een deel van het kader van IS en soortgelijke organisaties een crimineel verleden heeft (Stern & Berger, 2015).

In de internationale literatuur wordt ook gewezen op de overeenkomsten (maar ook verschillen) tussen *street gangs* en hedendaagse terroristische groeperingen (Decker & Pyrooz, 2015; Valasik & Philips, 2017; Pyrooz et al., 2018; zie ook Ilan & Sandberg, 2018). Een in het oog springende overeenkomst is het goedkeuren van extreem of grensoverschrijdend gedrag binnen de context van een groep. Andere min of meer gemeenschappelijke kenmerken zijn: (a) een vergelijkbare (vaak losse) groepsstructuur, (b) een vergelijkbare demografische samenstelling van de groep,

(c) overeenkomstige marginalisering, (d) sterke banden tussen de leden, (e) vergelijkbare manieren waarop het verlaten van een groep plaatsvindt (disengagement) en (f) de rol van detentie bij het uitbreiden van de groep (zoals radicalisering in de gevangenis). *Gangs* en terroristische groeperingen kunnen ook vergelijkbare beloningen opleveren voor jongeren die daar gevoelig voor zijn. Beide groepen bieden (of suggereren het te bieden) avontuur en opwinding, een gevoel van macht en controle, een sterke identiteit en verbondenheid met medeleden, mee kunnen doen aan geweld en het bezitten van wapens, en het afzetten tegen de autoriteiten (Basra et al., 2016).

Pyrooz et al. (2018) onderzochten het verband tussen *gangs* en extremisme aan de hand van grootschalig kwantitatief materiaal in de Verenigde Staten. Vooraf onderscheidde zij drie mogelijkheden met betrekking tot het verband tussen *gangs* en extremisme. In de eerste mogelijkheid, het *independence model*, is er feitelijk geen verband, en zijn de onderliggende mechanismen van betrokkenheid bij *gangs* en bij extremisme verschillend. In het *interchangeability model* is er juist sprake van een sterk verband en gaat het om vergelijkbare groepen in dezelfde populaties. Groepen overlappen en leden kunnen gemakkelijk van groep en activiteit switchen. In het *fundamental cause model* is er wel een sterke scheiding tussen de groepen en de leden daarvan, maar zijn de achterliggende oorzaken vergelijkbaar. Dezelfde factoren en processen leiden in het ene geval tot lidmaatschap van een *gang*, in het andere geval tot betrokkenheid bij extremistische groeperingen.

Met behulp van een grote dataset van *domestic extremists* met daarin ook informatie over betrokkenheid bij *gangs* konden Pyrooz en collega's ook nagaan in welke mate extremisten in de Verenigde Staten lid zijn geweest van een *gang*. De uitkomst was dat zes procent van de 1473 personen in het daderbestand in het verleden *gang ties* hadden. Er is dus een link, maar het aandeel in het totaalbestand is relatief klein. Omgekeerd, betekent dit resultaat ook dat een slechts een minimaal deel van alle *gang*-leden in de Verenigde Staten betrokken raakt bij extremistische activiteiten. Immers, het totale aantal gangleden in de VS is een veelvoud van het totale aantal

extremisten (volgens het National Gang Center ging het om rond de 850.000 *gang members* in 2012)⁴.

Het was ook mogelijk om een vergelijking te maken van een aantal kenmerken van zowel extremisten als *gang*-leden. Daaruit kwam naar voren dat *domestic extremists* over het algemeen veel ouder zijn dan *gang*-leden, ook degenen die lid zijn geweest van een *gang*. Ze zijn ook vaker getrouwd en ouder van een kind, en hebben vaker een diploma gehaald. Pyrooz en collega's concluderen uit deze verschillen tussen de groepen dat de meeste ondersteuning wordt gevonden voor het *independence model*. Ze rapporteren echter ook overeenkomsten in de mate waarin beide groepen te maken hebben of hebben gehad met armoede en werkloosheid. In die zin passen de bevindingen ook wel bij het *fundamental cause model*. Uitsluitend biedt dit onderzoek niet, omdat behalve deze algemene kenmerken maar weinig inhoudelijk bekend was over de betrokkenen bij extremisme.

2.5 Problematische jeugdgroepen en radicalisering: zes mogelijkheden

De link tussen problematische jeugdgroepen enerzijds en radicalisering en terrorisme anderzijds is te zien als een specifieke variant van de crime-terror nexus. Voortbouwend op de literatuur daarover en de hierboven besproken literatuur over de link tussen *gangs* en radicalisering of terrorisme kunnen we zes verschillende manieren onderscheiden waarop dit verband tot stand zou kunnen komen. Deze overlappen deels met de drie modellen van Pyrooz, maar zijn nog wat preciezer geformuleerd met betrekking tot de ontwikkelingen over de tijd. De *eerste* mogelijkheid is dat specifieke persoonlijke en omgevingskenmerken bij *individuele* leden van problematische jeugdgroepen de kans verhogen dat ze in een latere fase gaan radicaliseren. Dat kan gebeuren terwijl ze nog bij een jeugdgroep horen, maar ook daarna, wanneer jongeren (echt of schijnbaar) zijn gestopt met (criminele of overlastgevende) activiteiten binnen de groep. De *tweede* mogelijkheid is het mogelijk dat de groep (of delen daarvan) *gezamenlijk* radicaliseren, waardoor de

⁴ <https://www.nationalgangcenter.gov/survey-analysis/measuring-the-extent-of-gang-problems>

problematische jeugdgroep transformeert in een actief jihadistisch netwerk. Een *derde* mogelijkheid is een combinatie van de voorgaande twee: individuele leden in een problematische jeugdgroep radicaliseren en beïnvloeden / rekruteren vervolgens andere leden van de (voormalige) jeugdgroep waardoor de groep of delen daarvan opgaat in een jihadistisch netwerk. Een *vierde* mogelijkheid is dat leden van een jeugdgroep radicaliseren *nadat* ze niet meer actief zijn binnen de jeugdgroep, maar vervolgens wel gebruik maken van de daarin opgedane contacten en criminele vaardigheden. Deze variant doet zich ook voor wanneer uitgereisde voormalige leden van een jeugdgroep, die als individu radicaliseerden weer terugkeren bij hun voormalige jeugdgroep, daar vervolgens weer doorgaan met eventuele criminele activiteiten. Een *vijfde* mogelijkheid, is dat geradicaliseerde jongeren die voorheen geen problematische of crimineel gedrag lieten zien, een problematische jeugdgroep gaan vormen nadat ze geradicaliseerd zijn, of terug zijn gekomen na een periode van uitreizen. Een *zesde* mogelijkheid, tot slot, is dat het verband te wijten is aan gemeenschappelijke factoren die zowel de kans vergroten dat bepaalde jongeren een problematische jeugdgroep vormen als dat ze radicaliseren.

In het onderhavige onderzoek zal dus niet alleen worden nagegaan in welke mate in Nederland sprake is geweest van een link tussen problematische jeugdgroepen en radicalisering, maar ook hoe een eventuele link te verklaren is. Daarbij zal worden nagegaan welke van deze zes genoemde mogelijkheden het meest waarschijnlijk is opgetreden.

Samengevat, in Nederland komen problematische jeugdgroepen in vele mogelijke verschijningen voor. Daarnaast zijn er recentelijk in Nederland verschillende golven van radicalisering en jihadisme geweest. In de meest recente golf is een aanzienlijk aantal jongeren naar Syrië gegaan om daar deel te nemen aan de gewelddadige jihad; anderen proberen de strijd vanuit Nederland te ondersteunen. Velen van hen hadden criminele antecedenten. In de literatuur is er herhaaldelijk een verband vastgesteld tussen radicalisering enerzijds en criminaliteit anderzijds, de zogenaamde 'crime-terror nexus'. Tegelijkertijd is deze relatie betrekkelijk complex: er zijn zowel overeenkomsten als verschillen tussen criminele en radicale netwerken, alsmede tussen de onderliggende kenmerken van de leden van deze netwerken. Het

verband tussen problematische jeugdgroepen en radicalisering kan gezien worden als een specifieke variant van de 'crime-terror nexus', maar er is nog relatief weinig bekend over de mate waarin dit verband inderdaad aanwezig is, alsmede hoe een eventueel verband te verklaren is.

3. Opzet van het onderzoek

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk bespreken we de methode van het onderzoek en de manier waarop het in de praktijk is uitgevoerd. Voor het onderzoek maakten we gebruik van zowel kwalitatieve als kwantitatieve gegevens. We begonnen met een uitgebreide casestudy van de Delftse problematische jeugdgroep die de aanleiding vormde voor dit onderzoek. Vervolgens werd op basis van gegevens van het doelgroepen systeem Amazone van de Nationale Politie een selectie gemaakt van andere problematische jeugdgroepen waarbinnen zich signalen van radicalisering hadden voorgedaan (zie Box 1). Ook werden ter vergelijking twee jeugdgroepen geselecteerd, die op verschillende manieren overeenkwamen met de Delftse jeugdgroep, maar waarbinnen zich geen radicalisering had voorgedaan. De aldus geselecteerde jeugdgroepen zijn vervolgens weer verder onderzocht met behulp van vooral kwalitatieve methoden (interviews en dossierstudie), maar minder intensief dan de hoofdcasus van deze studie.

In de nu volgende paragrafen bespreken we de gevolgde werkwijze binnen elk onderdeel van het onderzoek in meer detail.

3.2 Dataverzameling Delftse groep (de casestudy)

Om de casus Delft volledig in kaart te brengen, is gebruik gemaakt van schriftelijk materiaal (mediaberichten en interne rapportages), politiegegevens (Basisvoorziening Handhaving BVH, en SummIT) en zijn interviews gehouden met sleutelpersonen met veel kennis over de wijk.

Wat betreft *schriftelijk materiaal* is ten eerste gezocht naar bestaande literatuur en rapporten over de casus. Bij aanvang leek er nooit iets anders dan krantenartikelen over de casus Delft te zijn verschenen, maar tijdens de interviews bleek dat de gemeente Delft in het verleden een vertrouwelijk document had gemaakt over radicalisering in de betreffende wijk. De gemeente bleek niet bereid of in staat het

gehele rapport hiervan te delen, alleen de managementsamenvatting van vier pagina's is beschikbaar gesteld.

Wat betreft interne rapportages is contact gezocht met de Eenheid Den Haag van de politie. Deze bleek in 2013 een Tactische Dadergroep Analyse (TDGA) en een Probleemgerichte Dadergroep Analyse (PDGA) te hebben opgesteld over de jeugdgroep die het onderwerp is van de casestudy. Beide rapporten waren bedoeld ter onderbouwing van de vernieuwing van de Persoonlijke Aanpak Delft (PAD), waar in samenwerking met de gemeente en andere instanties de aanpak van probleemjeugd op individueel niveau wordt bepaald. Het gaat daarbij niet in de eerste plaats om repressie van criminaliteit, maar vooral om ondersteuning en begeleiding. Deze rapporten behelzen een beschrijving van de wijk, de problematiek bij gezinnen en individuen, de criminaliteit en de achtergronden ervan, alsmede een risico-inschatting op individueel niveau. De Tactische Dadergroep Analyse TDGA is geactualiseerd in 2017. In deze documenten zijn de politiecontacten van de jeugdgroep beschreven en is een uitgebreide beschrijving van de jeugdgroep gegeven door betrokken politiefunctionarissen. Samenvattingen van deze documenten, ontdaan van individuele dadergegevens, zijn beschikbaar gesteld aan het onderzoeksteam door de Eenheid Den Haag.

Door de Eenheid Den Haag is een lijst beschikbaar gesteld die gemaakt is in 2014 waarop 160 personen staan die volgens het onderzoeksteam van de TDGA betrokken waren bij de problematische jeugdgroep. Deze lijst was vooral gericht op het in kaart brengen van de individuele betrokkenheid van groepsleden bij criminaliteit en de positie daarin, met het oog op het ontwikkelen van de aanpak op individueel niveau. De aanpak was gebaseerd op de *shortlist* methodiek (zie Beke & Van Wijk, 2001; Ferwerda & Van Ham, 2015), waarbij de jeugdgroep werd beschreven als één groot netwerk van problematische jongeren in de wijk. Een eerdere versie van deze lijst omvatte ongeveer 300 namen, waarop vervolgens strengere criteria werden toegepast. De uiteindelijke lijst bevat per individu informatie over betrokkenheid bij het overlastgevende of criminele deel van de jeugdgroep. Binnen de categorie criminele betrokkenen is weer aangegeven of het een 'ambitieuze delinquent' of een 'kopstuk' betreft en of de betrokkene jonger dan 24 jaar is. Naast informatie over de

criminaliteit is geregistreerd of er betrokkenheid is bij radicalisering of Syriëgang. Een aantal personen is uitsluitend vanwege de radicalisering of betrokkenheid bij uitreizen toegevoegd aan de lijst en was niet betrokken bij de overlastgevende en criminele bezigheden van de jeugdgroep. Dit betreft met name enkele vrouwen en personen met een oudere leeftijd.

Hiernaast kon gebruik worden gemaakt van (geanonimiseerde) stukken uit vertrouwelijke periodieke 'signaalrapportages' van de Eenheid Den Haag van de politie en van zowel vertrouwelijke rapportages als openbare rapporten van de AIVD en de NCTV. Voorts is gebruik gemaakt van krantenartikelen die werden verzameld via een search op het internet.

Een tweede belangrijke bron van informatie werd gevormd door *politiegegevens*. Ten aanzien van de problematische jeugdgroep uit Delft, het onderwerp van de casestudy, bestaat een grote hoeveelheid materiaal in de vorm van registraties in de politiesystemen. In de Basisvoorziening Handhaving (BVH) werden op zeer regelmatige basis waarnemingen van politiemensen ingevoerd omtrent de leden van deze doelgroep, voor zover ze in beeld zijn gekomen door overlast, criminaliteit of radicalisering. Voor een van de terugkeerders zijn bijvoorbeeld meer dan 200 registraties ingevoerd van 2013 tot 2015.

Gegevens die in het kader van specifieke opsporingsonderzoeken door de politie worden verzameld vallen onder artikel 9 van de WPG en gegevens die (veelal maar niet altijd vanuit opsporingsonderzoeken) worden verzameld voor de landelijke informatiepositie ten aanzien van contra-terrorisme, extremisme en radicalisering (CTER) vallen onder artikel 10 van de WPG. Ook voor het gebruik van deze gegevens is toestemming verkregen van de Minister van VenJ. Alle informatie uit de politiesystemen is geanonimiseerd en bestudeerd op relevantie voor het onderzoek. De gegevens konden worden gebruikt om een grove tijdlijn te reconstrueren van de gebeurtenissen.

Om meer inzicht te krijgen in de factoren en processen die van belang waren bij de radicalisering binnen de problematische jeugdgroep in Delft zijn er interviews gehouden met belangrijke sleutelpersonen, zoals mensen uit het welzijnswerk, het

onderwijs en de gemeente. Dit vormt de derde bron van informatie. In totaal zijn er interviews met elf respondenten gehouden, waarvan vier wijkagenten, een analist van de politie, twee professionals uit het welzijnswerk, een persoon uit het onderwijs, een medewerker van de gemeente, een teamleider van de Landelijke Recherche en een Officier van Justitie. Sommige respondenten zijn meerdere malen geïnterviewd. In de laatste interviews bleek er relatief weinig nieuwe informatie meer boven water te komen, wat betekent dat er 'verzadiging' was bereikt en het weinig zinvol zou zijn de pool van respondenten verder uit te breiden.

De interviews duurden in de meeste gevallen ongeveer anderhalf uur, een enkele keer korter of langer. De gesprekken werden grotendeels opgenomen en vervolgens uitgeschreven of geparafraseerd op schrift (geanonimiseerd). Alle respondenten werd vooraf informatie gegeven over het onderzoek. Hierbij werd ook verteld dat de interviews anoniem verwerkt worden, waarbij herkenbaarheid van individuele respondenten zou worden vermeden. In de interviews is geprobeerd de ontwikkeling van de jeugdgroep in de tijd te reconstrueren, waarbij ook gebruik werd gemaakt van de aanwezige politie-informatie in interviews met politiemedewerkers. Daarnaast is aandacht besteed aan achtergronden van de buurt, kenmerken van de groep en de ontwikkeling van de afzonderlijke leden, voor zover beschikbaar en relevant. Daarmee wilden we proberen de loop der gebeurtenissen verder te duiden en te interpreteren in het licht van onze onderzoeksvragen. De citaten die in dit rapport voorkomen, komen uit de verslagen van de interviews. De interviews zijn in de verslagen als regel niet letterlijk weergegeven.

De semigestructureerde vragenlijst die is gebruikt bij de interviews is voor verschillende typen respondenten licht aangepast, de versie voor de wijkagenten is opgenomen in bijlage 1.

3.3 Inventarisatie van andere jeugdgroepen met signalen van radicalisering

Voor het uitvoeren van deze inventarisatie vormen de gegevens van de doelgroepen-database Amazone het voornaamste vertrekpunt. Daarnaast is gezocht in de SummIT

database van de politie naar verbanden tussen jihadisten en jeugdgroepen, door de hits te bekijken op zoekwoorden als 'jeugdgroep' en 'jeugdcriminaliteit'. Hierbij moet bedacht worden dat het voor degenen die de informatie in de database ingevoerd hebben, niet altijd relevant is of een 'subject' in de database betrokken is (geweest) bij een problematische jeugdgroep. Het is dus goed mogelijk dat verbanden die er wel zijn niet in deze database aangetroffen kunnen worden. Niettemin leverde deze search een aantal hits op die in hoofdstuk 5 kort zullen worden besproken.

Amazone is een politiesysteem voor speciale doelgroepen, zoals georganiseerde misdaad maar ook problematische jeugdgroepen. Het betreft een momentopname van wat in een bepaald jaar bekend is over een jeugdgroep en biedt geen informatie over eventuele achtergronden en dynamiek van de groep. Het bestuderen van Amazone vormt dus een eerste indicatie, waarna in de politiesystemen vervolgens meer diepgaand diende te worden bestudeerd in hoeverre er daadwerkelijk sprake was van radicalisering binnen een problematische jeugdgroep. Veelal moest hiervoor ook navraag worden gedaan bij betrokken politiemensen.

Gegevens uit Amazone van 2016 en 2017 zijn door de politie beschikbaar gesteld voor het onderzoek. Gegevens van eerdere jaren waren niet beschikbaar. Dat kan betekenen dat er jeugdgroepen zijn gemist waar in het verleden radicalisering heeft plaatsgevonden, maar die niet meer voorkomen in het bestand. We denken niettemin dat dit bestand het beste beschikbare vertrekpunt is voor de inventarisatie van jeugdgroepen waarin radicalisering is voorgekomen.

De bestudeerde Amazone bestanden bevatten gegevens over 4691 jongeren⁵ die zijn geregistreerd als betrokken bij problematische jeugdgroepen. Sommige van deze jongeren (enkele tientallen) bleken geregistreerd bij twee of (enkele keren) meerdere jeugdgroepen. In totaal waren deze jongeren betrokken bij 479 verschillende jeugdgroepen. Van elke jongere was een identificatie aanwezig in de vorm van de 'uitgebreide KENO-code', welke de eerste vier letters van de achternaam, de eerste letter van de voornaam, geboortedatum en geslacht omvat. Op basis van deze sleutel

⁵ Voor het overgrote deel gaat het om jongeren tussen de leeftijd van 12 en 25 jaar die in het systeem staan, van wie zo'n twee derde tussen 15 en 21. Een klein deel (bijna 8%) was ouder dan 25 jaar.

konden de gegevens door een analist van de politie gekoppeld worden met de informatie die in de database Summ-IT wordt bijgehouden vanuit de recherche-onderzoeken op het gebied van CTER (artikel 9 en 10 WPG informatie). Ook de CTER-gerelateerde BVH-gegevens (vanaf medio 2013) en de LOP-lijst werden gekoppeld. De LOP-lijst is het Landelijk Overzicht van de Politie ten aanzien van uitreizigers (zie Box 1).

De hits die dit oplevert betekenen slechts dat de naam van de betreffende persoon aan minimaal één registratie in de betreffende systemen is gekoppeld. Om een dergelijke vermelding te kunnen duiden, dat wil zeggen te kunnen bepalen of de betrokkene daadwerkelijk geradicaliseerd is (geweest) en acties heeft ondernomen die daar mee te maken hebben, moet de inhoud van de registraties worden gelezen en in vele gevallen contact worden gelegd met degene die de registratie had ingevoerd.

Er waren op individueel niveau in totaal 360 hits, waarvan 145 met registraties in de landelijk database Cter-jihadisme, die valt onder artikel 10 van de WPG. Het was daardoor onmogelijk om voor alle afzonderlijke vermeldingen precies uit te zoeken waar het om ging. Hierbij moet bedacht worden dat het aantal registraties voor één individu op kan lopen tot enkele honderden. Voor de meeste groepen ging het echter om enkele of sporadische vermeldingen, vermoedelijk meestal over contacten met mogelijk geradicaliseerde personen. We besloten ons daarom te concentreren op de groepen met een substantieel aantal vermeldingen, absoluut (5 of meer) of relatief (ten opzichte van het aantal betrokkenen). Dit beschouwden wij als serieuze indicaties voor mogelijke radicalisering die nadere inspectie behoeften. Voor de dertig groepen die op deze wijze bovenaan de rangordening kwamen, zijn de afzonderlijke registraties in de politiesystemen bekeken en in verreweg de meeste gevallen (behalve als er evident niets aan de hand was) is contact gelegd met het betreffende team van de politie om te verifiëren in hoeverre er daadwerkelijk radicalisering is opgetreden binnen de groep in de periode sinds 2012.

Box 1. *In het onderzoek Radicalisering in problematische jeugdgroepen gebruikte gegevens uit politiesystemen*

Amazone: in deze database worden door de politie diverse doelgroepen geregistreerd, waaronder problematische jeugdgroepen. Voor het laatst voor het jaar 2016/2017 zijn gegevens ingevoerd voor alle betrokkenen bij problematische jeugdgroepen in Nederland. Behalve identificatiegegevens van de groep en de afzonderlijke individuen bevat de database informatie over gepleegde delicten op groepsniveau.

Basisvoorziening Handhaving (BVH). In dit registratiesysteem worden alle incidenten ingevoerd waarmee de politie te maken krijgt. Alle gebeurtenissen waarmee de politie te maken krijgt worden er in vastgelegd. Dit kan variëren van meldingen, incidenten, controles en arrestaties tot verslaglegging van eenvoudige gesprekken of waarnemingen die relevant geacht worden voor de informatiepositie van de politie. Registraties in de BVH kunnen van bepaalde labels, waaronder CTER, worden voorzien als dit relevant wordt geacht.

Summ-IT. Dit is een database systeem dat door de politie wordt gebruikt om alles in verband met de opsporing in te registreren. Er kunnen ook documenten aan gekoppeld worden en relaties tussen verschillende ingevoerde 'entiteiten' (zoals personen, auto's en telefoons) kunnen worden gedefinieerd. Voor elk opsporingsonderzoek wordt een afzonderlijke database aangelegd waarin door de leiding van het onderzoek geautoriseerde personen kunnen meekijken. De gegevens van afzonderlijke opsporingsonderzoeken vallen onder artikel 9 van de WPG. Ook is gebruik gemaakt van een database waarin vanuit de afzonderlijke opsporingsonderzoeken informatie bij elkaar wordt gebracht om de informatiepositie op het terrein van jihadistische radicalisering, extremisme en terrorisme op peil te houden. Deze database valt onder artikel 10 van de WPG. De geanonimiseerde gegevens van Summ-IT konden gebruikt worden op basis van speciale toestemming van de Minister van Veiligheid en Justitie.

LOP. Het Landelijke Overzicht Politie omtrent uitreizigers is een *watch list* waarop personen staan van wie bekend is dat deze zijn uitgereisd naar of teruggekeerd uit de conflictgebieden in verband met de *jihad*. Daarnaast staan potentiële uitreizigers, *facilitators* die de uitreis van anderen mogelijk maken en gesneuvelden op deze lijst.

Over de vier groepen die overbleven, zijn vervolgens beperkte casestudies uitgevoerd. Hiervoor werden gesprekken gevoerd met wijkagenten en in enkele gevallen met sociaal werkers en medewerkers van betrokken gemeenten. Hierbij is ook gevraagd naar de situatie in de periode van 2012 tot 2016, waar het onderzoek

over gaat, maar waarover zoals gezegd geen directe gegevens beschikbaar zijn in Amazone. De resultaten hiervan worden gerapporteerd in hoofdstuk 5.

3.4 Selectie en dataverzameling van de vergelijkingsgroepen

Om meer zicht te krijgen op de factoren die van invloed zijn op radicalisering in jeugdgroepen, was in de onderzoeksopzet voorzien in een vergelijkingsgroep. Dit moest een groep zijn waarin nooit enig signaal van radicalisering is waargenomen, maar die verder op zo veel mogelijk achtergrondkenmerken lijkt op de Delftse groep. Zoals in het volgende hoofdstuk uitgebreider wordt besproken, betreft dit een multi-etnische groep in middelgrote plaats in een wijk met veel flats uit de jaren zestig van de vorige eeuw, waar veel mensen met een migrantenachtergrond wonen. Verder is gezocht naar groepen die qua omvang, samenstelling en hoeveelheid en soort gepleegde delicten het meest overeen komen met de Delftse groep, maar waarin nooit iemand een CTER-gerelateerde registratie in een politiesysteem heeft gekregen. Na de selectie bleven twee groepen over die ongeveer gelijk voldeden aan de selectiecriteria, zodat besloten is om niet over één maar beide jeugdgroepen te rapporteren (zie Box 1).

Voor beide groepen is vergelijkbare data verzameld als voor de casus in Delft, alleen minder intensief. Direct beschikbare schriftelijke informatie is verzameld, dezelfde politieregistraties als voor Delft zijn geraadpleegd (zie paragraaf 3.2) en er zijn interviews gehouden met politiemensen. Daarnaast is informatie ingewonnen bij sociaal werkers. Deze interviews waren voldoende om een beeld te krijgen van de relevante kenmerken van de groep en de groepsleden.

4. De casus Delft

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk bieden we een analyse van de casus in Delft, de directe aanleiding voor dit onderzoek. In een van de wijken van Delft reisden in 2013 meerdere jongeren uit naar Syrië, van wie een groot deel betrokken was bij een omvangrijke problematische jeugdgroep. We gaan in detail in op de achtergronden en gebeurtenissen rond deze casus. We beginnen in paragraaf 4.2 met het schetsen van de buurtcontext van deze groep en de gebeurtenissen in de omgeving die mogelijk van belang zijn geweest bij de radicalisering binnen de groep. Dit biedt inzicht in onze onderzoeksvraag op structureel / macro- niveau. Vervolgens gaan we in op de jeugdgroep zelf en de radicalisering binnen deze groep. We bespreken in paragraaf 4.3 de kenmerken van de problematische jeugdgroep, onder andere de samenstelling, de groepsstructuur en de groepscultuur. Vervolgens geven we in paragraaf 4.4 een gedetailleerd overzicht van de gebeurtenissen voor, tijdens en na het uitreizen van deze groep. Daarbij besteden we ook aandacht aan de onderzoeksvragen op individueel niveau over gebeurtenissen, kenmerken en ontmoetingen bij specifieke individuen. Tot slot bespreken we in paragraaf 4.5 enkele specifieke achtergronden van de radicalisering bij deze groep, waaronder de rol van religie, de link tussen radicalisering en criminaliteit, en radicalisering in detentie. In elk van de paragrafen verwerken we informatie uit zowel het bestudeerde schriftelijke materiaal, de geraadpleegde politiedossiers en de interviews met sleutelpersonen. De geïnterviewden worden steeds anoniem weergegeven aan de hand van codes (een letter voor het type sleutelpersoon en een cijfer).

4.2 Beschrijving van de buurtcontext

De gebeurtenissen die aanleiding vormden voor dit onderzoek speelden zich af in één wijk in Delft. Hieronder gaan we in op de kenmerken van deze wijk, en omstandigheden en gebeurtenissen die de context vormen voor de onderzochte radicalisering binnen een problematische jeugdgroep.

4.2.1 Woningen en voorzieningen

De buurt die in dit onderzoek centraal staat, wordt ook wel een “wederopbouwwijk” genoemd. De wijk is eind jaren '60, begin jaren '70 gebouwd. Deze tijd kenmerkte zich door een tekort aan woningen, waardoor er op korte termijn veel woningen uit de grond zijn gestampt, resulterend in een grote hoeveelheid flats waar de buurt door wordt gekenmerkt (Uyterlinden & van der Velden, 2017). Zo'n 40% van de woningen bestaat uit flatwoningen. De buurt heeft een woningdichtheid van 2924 woningen per km². Hiermee is het niet de dichtst bevolkte, maar ook niet de dunst bevolkte buurt van Delft⁶.

De buurt kent wel het hoogste percentage sociale huurwoningen van heel Delft, namelijk ruim 58%. Ten opzichte van de rest van de stad heeft de buurt gemiddeld genomen een laag sociaaleconomisch niveau en veel huishoudens leven van een minimaal inkomen. Van de huishoudens kan 9,2% van de huishoudens worden gekenmerkt als zogenoemde achterstandshuishoudens, het hoogste aandeel van heel Delft⁷. Over de jaren heen wordt de gemiddelde WOZ-waarde van de woningen in de bestudeerde buurt steeds lager, vermoedelijk vanwege verval en verloedering. In 2011 was de gemiddelde WOZ-waarde nog 162.000, terwijl deze in 2016 een dieptepunt kent van 140.000. In 2018 is de WOZ-waarde opgekrabbeld naar 149.000, waarmee de buurt de één na laagste gemiddelde WOZ-waarde van Delft kent. Bovendien heeft de buurt een gering aantal woningen dat in duurdere woningklassen valt (Uyterlinden & van der Velden, 2017).

De buurt wordt aangemerkt als een 40+ wijk. Dit betekent dat de wijk buiten de op nationaal niveau bepaalde 40 krachtwijken valt, maar dat het wel een wijk is die gelijksoortige problematiek heeft op te lossen als deze krachtwijken⁸. Doordat de buurt als 40+ wijk is aangemerkt, kan er subsidie verkregen worden om te investeren in onder meer de leefbaarheid van en de veiligheid in de wijk. In deze wijk wordt er

⁶ Kwantitatieve gegevens in deze paragraaf zijn ontleend aan de Buurtmonitor 2018.

⁷ In 2013 bestond dit percentage uit 8,8%, wat erop duidt dat de huidige situatie in de wijk niet veel is veranderd ten opzichte van toen.

⁸ Deze wijken waren prioriteit benoemd in beleid van toenmalig Minister Vogelaar in 2007 en de projecten zijn afgerond, maar de terminologie lijkt voort te leven in beleidsstukken als een positieve versie van de oudere term 'achterstandswijken'.

echter weinig geïnvesteerd in fysieke verbetering. De fysieke kwaliteit van de huidige woningen is nog in orde, waardoor deze investering nog niet noodzakelijk lijkt. Het gevolg hiervan is wel dat de buurt kwetsbaar wordt voor verval, mede doordat er concentraties van lage inkomens en kwetsbare huishoudens zijn. De kans dat deze bevolking zelfstandig in de fysieke omgeving zal investeren is minimaal (Uyterlinden & van der Velden, 2017).

Er wordt ook genoemd dat de sociale infrastructuur in deze buurt door bezuinigingen en veranderingen in het sociale domein lijkt te zijn aangetast. Ontmoetingsfaciliteiten in de vorm van bijvoorbeeld jongerencentra of hangplekken zijn in de onderzoeksperiode gesloten, verbouwd of anders ingezet, waardoor er minder goed werd aangesloten bij de behoeften van de doelgroep. Verondersteld wordt dat deze veranderingen gevolgen hadden voor de leefbaarheid en de veiligheid van de wijk (Uyterlinden & van der Velden, 2017).

Fysiek wordt toezicht in de buurt bemoeilijkt door de inrichting van de wijk: beplanting, onverhinderde toegang tot de galerijflats en gebrekkige verlichting zorgen ervoor dat het moeilijk is een oogje in het zeil te houden (Uyterlinden & van der Velden, 2017). De buurt scoort relatief hoog op criminaliteit. Er vindt veel diefstal zonder geweld plaats, maar dit speelt in veel Delftse wijken. Met betrekking tot geweldsmisdrijven, vernielingen, seksuele misdrijven en overige misdrijven volgens het Wetboek van Strafrecht scoort deze echter wel een stuk hoger. Ook typerend voor deze wijk is jongerenoverlast (Uyterlinden & van der Velden, 2017).

4.2.2 Inwoners en sociale kenmerken

Volgens CBS-gegevens woonden er in 2017 ruim 13.500 mensen in de wijk waar de jeugdgroep actief is. Ruim 2500 daarvan zijn in de leeftijd van 15 tot 24 jaar. Er is een hoge bevolkingsdichtheid doordat er veel flats zijn, en een deel van de jongeren is afkomstig van een studentencomplex in de wijk.

De buurt is sterk etnisch gemêleerd. Het is een van de buurten in Delft die een hoog aantal inwoners met een migratieachtergrond huisvest. Mogelijke verklaringen hiervoor zijn de prijzen van de woningen, het grote aanbod huurwoningen en het feit

dat Delft in de jaren '80 grote hoeveelheden vluchtelingen heeft opgenomen. De grootste groepen inwoners met een migratieachtergrond komen uit Indonesië, Irak, Marokko, de voormalige Nederlandse Antillen, Suriname, Turkije en overige niet-Westerse landen. Meer dan 40% van de inwoners van de buurt had in de onderzochte periode een andere etniciteit dan autochtoon Nederlands⁹. Verondersteld wordt dat deze verschillen in culturele achtergrond spanningen veroorzaken tussen bewoners (Uyterlinden & van der Velden, 2017).

Tot de leeftijd van 35 jaar wonen er meer mannen dan vrouwen in de buurt. Vooral in de leeftijdscategorieën 20-24 jaar en 25-29 jaar vormen mannen een aanzienlijk groter deel van de inwoners dan vrouwen. Opvallend is dat deze verdeling over de jaren heen consistent is gebleven en dat deze twee leeftijdscategorieën tegelijkertijd ook het grootst zijn vergeleken met de andere leeftijdscategorieën in deze buurt. De buurt wordt daarmee dus gekenmerkt door veel jonge mannen. Verder bestaat meer dan de helft van de huishoudens uit gezinnen met kinderen en kent de buurt het grootste aantal werklozen van Delft. Dit beeld is sinds 2003 niet veranderd. Wat opvalt, is dat 89% van de werklozen uit deze buurt geen WW-uitkering ontvangt, wat betekent dat er veel langdurige werkloosheid is.

Er lijkt de afgelopen jaren sprake te zijn geweest van een toename van complexe sociale problemen. Uyterlinden en van der Velden (2017) noemen dit 'achter de voordeur'-problematiek en doelen daarbij op schulden, psychische problematiek, problemen in de opvoeding, verslavingen en sociaal isolement. Bovendien komen daar voor deze buurt nog vroegtijdig schoolverlaten en jeugdoverlast bij. Wanneer aan inwoners van de buurt wordt gevraagd of ze tevreden zijn met hun huidige woonsituatie blijkt dat ze content zijn met hun huisvesting, maar dat ze vaak negatief zijn over de buurt zelf. Spanningen tussen bevolkingsgroepen lijken vooral in de publieke ruimte gestalte te krijgen. Vooral 's avonds voelen bewoners zich daardoor onveilig in de buurt (Uyterlinden & van der Velden, 2017).

⁹ In 2009 was dat 41%, in 2018 45%.

Van de buurt wordt door sommige respondenten ook gezegd dat er relatief weinig sociale samenhang en controle is doordat inwoners langs elkaar heen leven. Een voorbeeld:

Respondent C2: *Er is in de buurt geen saamhorigheid, zowel onderling als met de blanke Nederlanders niet. Iedereen zegt tegen elkaar: dat is jouw probleem.*

4.2.3 Situatie van jongeren in de buurt

In de buurtmonitor zijn geen cijfers over het opleidingsniveau van de bewoners voorhanden. In de interviews werd wel vernomen dat de cijfers over schoolverlaters en schoolverzuim relatief hoog zijn. Om op de arbeidsmarkt te kunnen komen is minimaal een MBO opleiding noodzakelijk. Dat veel jongeren van school komen zonder een dergelijke startkwalificatie wordt als een ernstig probleem gezien. Sociaal werkers stellen zich ten doel om dit zo veel mogelijk te voorkomen.

De managementsamenvatting van een intern document van de gemeente Delft vermeldt dat vooral oudere jongeren onvoldoende toekomstperspectief hebben. Er zou sprake zijn van soms onrealistisch hoge verwachtingen, voortijdig schoolverlaten, geen werk vinden, problemen in de thuissituatie, geen initiatief nemen om werk/stage te zoeken en subjectieve en objectieve discriminatie. Dit zorgt ervoor dat sommige kwetsbare jongeren in Delft niet alleen minder kans hebben op een goede toekomst maar ook het gevoel hebben dat ze minder kansen hebben. Respondenten van het interne onderzoek zouden dit hebben aangewezen als een belangrijke oorzaak van mogelijke vatbaarheid voor radicalisering onder jongeren in Delft.

De ervaring van discriminatie of vermeende discriminatie onder jongeren uit Delft wordt bevestigd door verschillende respondenten van ons onderzoek. De term 'met twee maten meten' is daarbij meerdere keren naar voren gekomen.

Respondent C2: *Gebrekkig toekomstperspectief en discriminatie hebben veel met elkaar te maken. Ze blijven soms erg lang op de positie hangen dat je met een bepaald diploma moet worden aangenomen en kijken niet naar andere*

mogelijkheden. De jongeren zijn vaak van mening dat ze geen kansen krijgen, maar het is ook nog zo dat je een kans moet nemen.

Respondent A1: Dat heeft ook een beetje te maken met de betrokkenheid bij de maatschappij, geen stage plek kunnen vinden na het voortgezet onderwijs opleiding en dat soort dingen speelden allemaal mee, geen uitzicht hebben naar een goede baan, goed werk, van school afgaan, dat soort dingen speelden allemaal mee.

Respondent A2 wijst ook op mogelijk ervaren discriminatie vanuit de politie: In die tijd¹⁰ hebben we ons als politie wel beziggehouden met etnisch profileren, in de zin dat iemand met een migrantenachtergrond een grotere kans had om uitvoerig gecontroleerd te worden en dan om een onbenullige reden een bekeuring te krijgen. Dit heeft wel kwaad bloed gezet. Meer in het algemeen heeft de politie vooral repressief opgetreden en is er weinig gedaan aan preventie.

Volgens het al genoemde interne document van de Gemeente Delft is een groot aantal jongeren vaak op straat te vinden, doordat zinvolle dagbesteding, vrijetijdsbesteding en fysieke ontmoetingsplekken ontbreken. Dit zou resulteren in een criminogene straatcultuur; een straatcultuur die jongeren stimuleert om criminele activiteiten te ontplooiën. Ook dit zou bijdragen aan vatbaarheid voor radicalisering, aldus het document.

4.2.4 Het jongerencentrum in de buurt

Het jongerencentrum was enige tijd een centraal punt in de wereld van de jongeren van de buurt. Dit betrof vrijwel uitsluitend de jongeren met een niet-Westerse migrantenachtergrond. De werkers in het jongerencentrum probeerden activiteiten op touw te zetten die bij de jongeren in de smaak zouden vallen.

Onder de bezoekers van het jongerencentrum was een harde kern van 'raddraaiers' die er vrijwel dagelijks kwam en die altijd op zoek waren naar manieren om aan geld te komen, maar ook allerlei overlast veroorzaakte. Voor de sociaal werkers is het een

¹⁰ De respondent heeft het hier over de periode vóór 2012.

dilemma om signalen van criminaliteit te melden aan de politie of niet. De vertrouwensband met de jongeren is voor de sociaal werkers ook belangrijk. Sociaal werkers wilden dus niet voor alles wat niet helemaal deugt de politie inlichten.

De jongeren die zich inlieten met criminaliteit werden echter in toenemende mate dominant in het jongeren centrum. Een deel van de jongeren was inmiddels eigenlijk te oud voor het jongeren centrum. De gemeente trachtte de criminaliteit te beteugelen door een leeftijdsgrens te gaan hanteren, wat werd gehandhaafd met een pasjessysteem. Jongeren konden dus niet meer, zoals voorheen, anoniem binnenkomen zonder dat er gevraagd werd wie ze waren en wat ze kwamen doen. Gevolg was dat een aanzienlijk deel van de groep (ook jongeren die wel nog naar binnen mochten) niet meer naar het jongeren centrum kwam, maar op straat bleef hangen.

Door het toelatingsbeleid van het jongeren centrum aan te scherpen werd de straatcultuur bevorderd in de ogen van verschillende respondenten. Een gevolg was dat er minder zicht was op wat jongeren deden. Wel werd gesignaleerd dat de criminaliteit toenam, wat enige tijd tot een sterk repressieve aanpak van de jeugdgroep heeft geleid. Door de harde aanpak kon het gevoel ontstaan dat de jongeren er niet bij horen in de maatschappij. De preventieve aanpak kwam intussen minder goed van de grond. Wijkagenten vertellen dat ze het gevoel kregen dat de jeugdgroep ze ging 'ontglippen'.

Respondent A2: De preventie kwam niet van de grond doordat er te veel kapiteins op één schip waren. Allerlei instanties, waaronder de gemeente, hadden wel een plan. Sommigen hadden ook wel echt contact met de jongeren. Ik heb nog geprobeerd contact met ze te krijgen, maar op zo'n moment ben je nergens meer als wijkagent, toen zag ik de groep me ontglippen.

Naar aanleiding van deze situatie hebben analisten van de Eenheid Den Haag van de politie in 2014 een analyse van de jeugdgroep gemaakt, om een vernieuwde aanpak te onderbouwen. Deze is voor het onderhavige onderzoek als een belangrijke bron gebruikt.

4.2.5 Samenvatting en conclusie

De buurt waarin de radicalisering van de jeugdgroep plaatsvond had te maken met achterstanden en problemen. Het is een etnisch gemêleerde wijk met een gemiddeld laag sociaaleconomisch niveau. De fysieke omgeving was enige tijd verwaarloosd en volgens respondenten was er sprake van een toename van complexe sociale problematiek in de onderzochte periode. De wijk kenmerkt zich door de aanwezigheid van veel jongeren en er is ook sprake van overlast. Er zou weinig sociale samenhang zijn: bewoners leven langs elkaar heen.

Een deel van de jongeren heeft weinig toekomstperspectief en geen dagbesteding, en brengt daardoor veel tijd door buitenshuis. Veel jongeren hebben ook het gevoel minder kans te hebben: ze ervaren discriminatie op de arbeidsmarkt en door de politie. Dit wordt door de respondenten beschouwd als een belangrijke bron van vatbaarheid voor radicalisering.

Enige tijd was er voor jongeren in de buurt een ontmoetingsplek in de vorm van een jongerencentrum. Naar aanleiding van problemen is het toelatingsbeleid echter veranderd in 2009, waardoor oudere jongeren niet meer welkom zijn. De problematische jongeren zijn zich daarna meer op straat gaan ophouden, en volgens sommige respondenten heeft dit bijgedragen aan het ontwikkelen van een 'straatcultuur' in de buurt. Na verloop van tijd zag de politie zich genoodzaakt tot een hardere aanpak van de meer criminele jongeren, maar desondanks overheerst het gevoel dat langzamerhand de grip op de jeugd in de wijk verloren ging.

Deze omstandigheden en ontwikkelingen hebben mogelijk bijgedragen aan de vatbaarheid voor radicalisering onder probleemjongeren in de buurt. Ze hebben waarschijnlijk ook de mogelijkheden van de politie en de directe omgeving van de jongeren om radicalisering te signaleren en tegen te gaan beperkt.

4.3 Beschrijving van de problematische jeugdgroep

4.3.1 Achtergrond en basale kenmerken

De problematische jeugdgroep waarop de casus betrekking heeft, kent al een tamelijk lange voorgeschiedenis. Aan het begin van deze eeuw was er in dezelfde wijk een voorloper die bekend stond onder een andere naam.

Respondent D2: *Vanuit die groep werden ook al berovinkjes gepleegd, zoals iemands sneakers afpakken. Het ging er altijd al om om erbij te horen, de rap- en straatcultuur. Sterke saamhorigheid binnen de groep in combinatie met afsluiten van de buitenwereld, vanuit het idee 'wij zijn toch niks waard'. Vooral een criminele groep dus.*

Respondent A2: *Er was veel overlast van de groep: hangen, toeteren, zonnepitten gooien, vrouwen lastigvallen, euro's gooien... Dat laatste een soort knikkeren met echt geld, een soort gokken op straat. Door dit soort gedrag ontstond de verdenking dat ze zich bezighielden met drugs.*

In de onderzochte periode was de jeugdgroep vernoemd naar de wijk. Door de politie werd deze groep gezien als heel omvangrijk. Schattingen van de omvang van de groep van respondenten en in politiedocumenten variëren tussen honderd en enkele honderden¹¹. De respondenten zijn het er echter over eens dat er nooit sprake is geweest van een groep met een sterke structuur, waar je bijvoorbeeld aan denkt als gesproken wordt van een 'jeugdbende'. De leeftijd van de betrokkenen varieert meer dan bij de meeste andere groepen in onze Amazone gegevens, tussen tieners en midden dertig. Enkele zijn ouder en meegenomen vanwege de radicalisering, dus in die zin gaan de data niet echt zuiver over een 'jeugdgroep'. Hierdoor staan ook enkele personen van boven de veertig op de lijst.

¹¹ In 2013 bestond er een lijst met 300 namen die betrokken zijn bij de jeugdgroep. Een 'ingedikte' versie daarvan uit 2014, waarvoor strengere criteria zijn gebruikt door de Eenheid Den Haag, omvat 160 namen. Deze hebben we als uitgangspunt genomen bij het beschrijven van de groep, onder andere in tabel 1 in par. 4.4.3. In totaal wonen er overigens duizenden jongeren in de wijk, alleen al ruim 2500 in de leeftijd van 15 tot 24 jaar, zoals al aan de orde kwam.

De groep kent geen leider en kan beter getypeerd worden als een fluïde crimineel netwerk, waarbinnen er in verschillende, wisselende samenstellingen wordt afgesproken en samengewerkt. De groepjes ontstaan vaak op basis van het plegen van delicten, zoals samen inbreken, in drugs dealen etc. Er trad ook een zekere specialisatie op. Eén van de respondenten spreekt in dit verband over verschillende delictengildes binnen het criminele netwerk. Groepsleden die bijvoorbeeld gespecialiseerd zijn in woninginbraken werken samen om deze tot een succes te brengen. Er zijn echter ook jongeren binnen de groep die alleen overlast geven en zich niet inlaten met criminaliteit. Hierbij kan gedacht worden aan hangen op straat, overlast door geluid en voorbijgangers naroeppen.

Hoewel de jeugdgroep een los-vast karakter kent, beschrijven veel respondenten de groep als hecht en goed zichtbaar door hun hangplekken in de openbare ruimte. De jongeren kennen elkaar al van jongs af aan en zijn erg loyaal aan elkaar. Deze loyaliteit komt voort uit de gedeelde islamitische achtergrond van een groot deel van de jongeren en uit de gemeenschappelijke ervaring van discriminatie. Alle leden van de groep hebben een migrantenachtergrond en ze vormen samen een gemêleerd gezelschap van jongeren uit verschillende niet-Westerse landen. Veel jongeren ondervinden problemen bij het binnenkomen in de horeca en bij het vinden van een baan of stage. Dit bevestigt hen in het idee dat de maatschappij "ze niet moet" en dat ze als groep verstoten zijn. Dit gevoel zorgt voor een gesloten houding ten opzichte van zorgprofessionals en de politie en maakt het moeilijk om met ze in gesprek te komen.

Veel jongeren uit de jeugdgroep volgen een opleiding op VMBO-Basis of Kader niveau, waarmee ze niet zelden voortijdig stoppen. Enkelingen doen HAVO of VWO, beginnen aan vervolgoopleidingen of starten zelfs een eigen bedrijfje. De thuissituatie van de jongeren bestaat veelal uit een zwakke gezinsstructuur, waarbij soms de vader niet in beeld is en de moeder het alleen moeilijk redt. De eenoudergezinnen kampen vaak met financiële problemen, waarbij de kinderen als gevolg van opvoedingsproblematiek de straat op worden gestuurd. Bij veel van de gezinnen is Jeugdzorg betrokken geweest. Ook hebben nogal wat jongeren zelf psychische

problemen volgens respondenten. Het eerder door Uytterlinden en Van der Velden (2017) geschetste beeld wordt dus bevestigd door de interviews.

4.3.2 Contacten met de politie

Politiemensen, zoals wijkagenten, proberen in contact te blijven met de jeugdgroep en de jongeren in de wijk, ook degenen die betrokken zijn bij criminaliteit en radicalisering, door geregeld op de locaties te komen waar de jongeren zich ophouden en daar als het even kan een praatje te maken. Politiemensen gebruiken in dit verband graag de term 'een praatje pot' maken.

Respondent A3: Het is een groep die lastig is om mee te werken, maar als je weet hoe je ze moet benaderen, dan is het een stuk minder ingewikkeld. Het vertrouwen kun je winnen door buiten te zijn, een praatje pot te maken.

Een van de ondervraagde wijkagenten heeft de indruk dat er bij jongeren uit de wijk met een migratieachtergrond meer argwaan is tegenover de politie dan bij jongeren die geen migratieachtergrond hebben. De respondent merkt daarbij op dat er in de buurt alleen witte Nederlandse agenten actief zijn, en hij is benieuwd of het hetzelfde zou zijn met agenten die net als de jongeren een migratieachtergrond hebben.

Er zijn verschillende respondenten die aangeven dat de contacten van de politie met de jeugdgroep moeizaam waren.

Respondent A1: Aanvankelijk kon je nog wel contact onderhouden met leden van de groep op individueel niveau, maar als groep waren ze altijd erg lastig te benaderen. Dat geldt voor zowel het criminele als het radicale gedeelte.

Respondent C1: De politie kwam geregeld kijken bij het jongerencentrum, maar verzuimde om daarbij positief contact te maken met de jongeren. Ze kwamen niet kennismaken, maar reden wel af en toe een rondje op de motor rond het centrum,

waarmee het idee 'ze moeten ons niet' bij de jongeren werd bevestigd. Pas in de loop van de jaren is er ook contact ontstaan tussen de politie en de sociaal werkers¹².

4.3.3 Straatwaarden binnen de jeugdgroep

Uit meerdere interviews komt naar voren dat status heel belangrijk is binnen de jeugdgroep. Een stoere uitstraling en veel geld hebben zijn daarbij belangrijk. Verschillende respondenten geven aan dat betrokkenheid bij radicalisering of (ogenschijnlijk) grote kennis van de islam eveneens statusverhogend kan werken. Dit gold volgens respondenten bijvoorbeeld voor de eerste uitreizigers, die zich nadrukkelijk in de islam hadden verdiept. Een van hen wierp zich zelfs op als een soort geleerde. Later zou uit registraties in het politiesysteem blijken dat terugkeerders een grote status hadden, vooral onder de jongere aanwas van de jeugdgroep. Dit werd ook genoemd in de interviews, zoals hierna nog aan de orde zal komen.

Verder is de problematische jeugdgroep zeer actief geweest in het *rap* genre. Leden van de groep hebben zich beziggehouden met het opnemen van raps waarin ze het leven op de straten van Delft beschrijven. Deze filmpjes en opnames gaan terug tot 2007¹³. Het opnemen van raps gebeurde ook op straat, waarbij soms grote groepen jongeren betrokken waren.

De inhoud van de raps betreft het leven op de straten, ook wel omschreven als het leven in *the hood*. De raps beschrijven de worstelingen die ze hier doormaken, maar ook de worstelingen die gekoppeld zijn aan hun achterstandspositie en hoe ze proberen om te ontsnappen aan hun slechte thuissituatie. Dit sluit aan bij het doel dat Kooijmans (2017) toedicht aan de muziekstijl: een manier om emoties te uiten en frustraties te delen.

¹² De contacten tussen de politie en de sociaal werkers kwamen vooral op gang nadat er jongeren uit de wijk waren uitgereisd naar Syrië. Zo werd er in maart 2013 overleg georganiseerd om de sfeer onder de jongeren in beeld te krijgen, waarbij ook gesproken is over het opzetten van meer structureel overleg tussen de gemeente, politie en sociaal werk.

¹³ Zie voor een lijst met links naar een aantal openbare opnames bijlage 2.

De inhoud van de raps sluit ook goed aan bij de waarden van een *straatcultuur* (zie paragraaf 2.2), zoals die eerder door De Jong beschreven werden voor een groep in Amsterdam (De Jong, 2007, 2010). De jongens tonen aan dat ze 'schijt' hebben en laten zien dat de politie ze niet beangstigt. Ze tonen uitdagend gedrag richting de politie en ze zwaaien met honkbalknuppels. Ze vertonen in de clips risicovol gedrag als liggen op auto's terwijl deze rijden en *wheelies* doen op scooters. Tevens zijn er jongens die bivakmutsen dragen, wat een referentie vormt naar het criminele karakter van de groep, en verschillende jongens dragen kleding met dezelfde opdruk, welke verwijst naar de eenheid van de groep.

In sommige raps lijken de jongens trots op wat ze met deze leefstijl hebben bereikt: van 'geen cent te makken' naar euro's kunnen stapelen. In andere raps is het gevoelde onrecht, de wanhoop en de woede over hun gedepriveerde leven goed voelbaar: "*de enige kans in deze buurt is de pakkans*", "*kan ik in deze wijk zijn en tegelijkertijd blij zijn?*", "*alle mannen om me heen zijn verpest door de dope en de kleine jongens van 15 lopen met cocaïne*", "*mama is broke, dus ik moet voorlopig dealen*", "*je weet dat ik niet anders kon, dus vraag me niet waarom!*".

Van rapteksten is bekend dat de werkelijkheid van de 'hood' er nogal wordt uitvergroot. Teksten over ervaringen met detentie, criminaliteit en schietpartijen komen vaak terug in de raps en moeten met een korrel zout worden genomen wat betreft de letterlijke inhoud. De verheerlijking van het leven in de criminaliteit is niettemin frappant. Zo wordt in een van de raps gezegd dat iedereen een strafblad heeft. Sommige raps beginnen zelfs met een "shoutout naar alle mensen waarmee ik heb vastgezeten". Er wordt negatief gesproken over de politie. De "popo" stelt niks voor en zodra de politie ergens aankomt om ze op te pakken, zijn de jongens allang weg van de plaats delict. De raps vertellen ook een verhaal over middelengebruik. De jongens zouden op jonge leeftijd al aan de drugs hebben gezeten om de pijn om hen heen niet te voelen en de stress zou verzacht worden met alcohol. Tot slot wordt geadviseerd om afstand te houden van mensen die het niet net zo goed doen als de jongens die rappen en wordt er gerefereerd naar hoe eenzaam het leven op straat uiteindelijk kan zijn, ondanks dat je deel uitmaakt van een enorme jeugdgroep: "de helft van de wijk zit *locked up*, de andere helft vecht tegen Assad". Deze

laatstgenoemde rap dateert van de periode van na het vertrek naar Syrië van een twintigtal mensen uit de wijk.

Een ander aspect dat vaak aan de orde komt in de raps is de discriminatie die de jongeren uit de wijk ervaren. Voor een deel wordt dit door respondenten gezien als een reële ervaring van de jongeren. Ze horen bijvoorbeeld de verhalen over hoe moeilijk het voor ze is om binnen te komen in uitgaansgelegenheden. Het gevoel ontstond dat ze er als groep niet bij hoorden en dat ze werden uitgesloten van de samenleving. Er kwamen teksten tegen 'de Joden' en tegen Israël, die volgens een sociaal werker gezien kunnen worden als een tegenreactie op de aanzwellende islamkritiek¹⁴. Deze kunnen gezien worden als een voorbode van de radicalisering van een deel van de groep. Enkelen wilden toen weliswaar niet meer naar muziek luisteren, dat is immers *haram*, maar intussen had de indoctrinatie zijn werk mogelijk al gedaan.

In de stad zijn nog wel andere jeugdgroepen maar daar is volgens de respondenten niet veel contact mee. Andere groepen bestaan voornamelijk uit witte Nederlanders. In het wat verdere verleden zouden er wel wat skinheads geweest zijn, waarmee ook ooit wel een clash zou zijn geweest, aldus een leraar.

4.3.4 Samenvatting en conclusie

De problematische jeugdgroep waar het in deze casus om gaat, bestaat al heel lang in de wijk. Het is een heel omvangrijke groep met geschat zo'n honderd à tweehonderd jongeren die elkaar kennen en in wisselende samenstelling rondhangen op straat. Het is geen vastomlijnde groep of bende, maar meer een fluïde netwerk waarbinnen in kleinere groepjes delicten worden gepleegd of wordt rondgehangen op straat.

¹⁴ In het interview werd Ayaan Hirsi Ali als voorbeeld genoemd. Sinds haar vertrek naar de VS in 2006 is de kritiek op de Islam in Nederland vooral verwoord door Geert Wilders.

De jongeren die bij de groep horen, kennen elkaar al lang, delen een migrantenachtergrond en ervaringen van discriminatie. Ze zijn veelal laag opgeleid, afkomstig uit gezinnen met problemen en van jongs af aan aangewezen op de straat. De contacten met politie en jeugdwerkers gaan moeizaam, zeker sinds de sluiting van het jongerencentrum. Jongeren zijn afhoudend en argwanend.

Uit het gedrag en verschillende raps die door leden van de jeugdgroep zijn gemaakt, komen verschillende elementen naar voren die kunnen worden gekoppeld aan 'straatcultuur'. Jongeren hechten belang aan status en succes, die ze kunnen verkrijgen via criminaliteit, en in sommige gevallen ook via radicalisering. Ze laten zien dat ze worden aangetrokken door een criminele levensstijl, en zich niets aantrekken van de politie. Uit de raps komt echter ook naar voren dat de jongeren worstelen met de buurt en hun situatie, en ervaringen hebben van uitsluiting en discriminatie.

4.4 Het proces van radicalisering: voorfase, uitreizen en nasleep

4.4.1 Het begin van de radicalisering 2009-2012

Hoewel veel mensen totaal waren verrast door het uitreizen van jongeren in Delft, bleek achteraf dat het proces van radicalisering van een deel van de jeugd al meerdere jaren aan de gang was. Zo gingen enkele leden van de jeugdgroep in 2009 op de kleine hadj, ofwel Umrah, de bedevaart naar Mekka die anders dan de (grote) Hady het hele jaar door kan worden gedaan. Een oudere Noord-Afrikaanse man in de buurt heeft dit naar verluidt gefinancierd. Deze man, die vroeger crimineel was en later een vrome salafistische moslim is geworden, is later ook wel aangewezen als 'ronselaar', hoewel dit nooit bewezen is. Hij heeft contact met alle vooraanstaande salafisten in de regio. Ook komt hij geregeld in de traditionele Marokkaanse en Turkse moskeeën in de buurt. Al in 2004 probeerde deze zelfde man via de gemeente een ruimte te regelen om daar Koranlessen te gaan geven voor jongeren uit de buurt.

Een aantal jongeren uit de buurt was vanaf 2010 bezig zich te verdiepen in de wortels van hun geloof, waarbij ze contacten kregen met figuren uit een groter regionaal netwerk van jihadisten en sommigen kregen relaties met moslima's die eveneens de

strengere variant van de islam volgen. Aanvankelijk werd dit door de omgeving positief geïdentificeerd. De ouders dachten dat hun zonen eindelijk serieus werden en inderdaad keerden enkelen zich af van de criminaliteit in de buurt.

Geïnteresseerden in de radicale islam konden zich rond deze tijd ruimschoots oriënteren via het internet. Ook persoonlijke contacten speelden waarschijnlijk een belangrijke rol. Behalve de genoemde Noord-Afrikaanse man waren er ook enkele bekeerlingen die een rol hebben gespeeld bij het introduceren van de jihadistische ideologie. Een ervan woont in de buurt en wordt door respondenten wel tot de jeugdgroep gerekend, maar speelde geen rol in de criminele activiteiten van de jongeren. Hij wordt gezien als een beïnvloedbare jongen nadat hij te maken kreeg met problemen in het gezin. Hij werd als tiener gepest vanwege zijn van de norm in de buurt afwijkende gedrag: hij zat niet op de voetbalclub en was erg op zijn uiterlijk. Als tiener bekeerde hij zich tot de islam nadat hij een jonge moslima leerde kennen, met wie hij al gauw trouwde en een kind kreeg. De vrouw speelt tot de dag van vandaag een rol in het zogenaamde 'zustersnetwerk'. Zelf liep hij bijeenkomsten van radicale moslims af.

Een andere bekeerling speelde mogelijk nog een belangrijker rol. Hij kwam niet uit de buurt, maar kreeg contact met de jongeren in de buurt via zijn vriendin, die zich zelf al had ontwikkeld tot een strenge moslima. In 2010 is hij met haar getrouwd. Zelf was hij bekeerd toen hij een relatie kreeg met een moslima, maar al gauw was hij veel strenger in de leer dan zijn vriendin, waarna de relatie werd verbroken. In Delft vond hij de vriendin met wie hij later naar Syrië zou vertrekken. Intussen ontwikkelde hij ook vele contacten in het radicale netwerk in de regio en hij was een van de eersten die warme banden had met Sharia4Belgium (Bakker & Grol, 2016).

Voor twee broers die later naar Syrië zouden vertrekken en daar al gauw omkwamen, speelde het overlijden van hun vader een rol. Een van de jongens nam min of meer de rol van de vader in het gezin over en ging zich vanaf dat moment meer op het geloof richten, waarbij de preken van de lokale imam al gauw werden ontmaskerd als een afwijking van de 'ware' islam. Ze zonderden zich met enkele vrienden af van de groep en begonnen bezwaren te uiten tegen allerlei zaken die onder de meeste

jongeren heel gewoon waren, zoals harde muziek draaien en met meisjes chatten op MSN. Ze begonnen in 2011 of 2012 radicale standpunten in te nemen, bijvoorbeeld dat de problemen in de wereld te wijten zijn aan de VS en aan de Joden, en ook maakten ze opmerkingen over de onzedige kleding van meisjes. Een sociaal werker herinnert zich dat nog ver vóór het uitroepen van de Islamitische Staat de eerste onthoofdingsfilmpjes werden gedeeld, die zich ergens in Pakistan moeten hebben afgespeeld.

Volgens een andere sociaal werker speelde bij de eerste radicalisering in de buurt ook een rol dat het ophangen van Saddam Hoessein slecht was gevallen onder een deel van de Soenitische moslims in de wijk. De meesten waren blij dat de gehate dictator van het toneel verdween, vooral de Koerden die zich verbonden voelden met de Koerden in Irak die veel te lijden hadden gehad van zijn onderdrukking en gifgasaanvallen. De executie werd echter betrokken in het eeuwenoude conflict tussen Soennieten en Sjiieten, waarbij de laatsten aan het langste eind trokken in Irak. Dat Saddam precies op de dag van het Offerfeest werd opgehangen was een niet onbelangrijk aspect. Hiermee zou het offerfeest flink zijn verpest voor de Soennieten¹⁵. Volgens deze sociaal werker werd hierover destijds veel gesproken in de jeugdgroep en in het jongeren centrum. Dit voorbeeld duidt erop dat de radicalisering in de wijk een lange voorgeschiedenis heeft: de executie van Saddam Hoessein was eind 2007.

Later zou ook de burgeroorlog in Syrië een belangrijke rol hebben gespeeld. De Syrische president Assad is immers een Aleviet, en dit is een islamitische stroming die bij de Sjiitische richting hoort.

Respondent C2: *De manier waarop hij tegen de bevolking optrad werd door Soennieten overal ter wereld als een vernedering ervaren, en dus kregen de jongens te horen: 'Ga je broeders in nood helpen'.*

Een belangrijker *trigger event* in de ontwikkeling van de radicalisering onder de jeugdgroep lijkt een uit de hand gelopen overval in december 2010. Bij een poging

¹⁵Inderdaad blijkt dat niet alle moslims positief waren over deze gebeurtenis. Zie bijvoorbeeld: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/executie-saddam-valt-slecht-in-moslimlanden~b78813fc/>

tot overval in een naburig dorp verzetten de slachtoffers zich hevig en kwam een van de leden van de groep om het leven doordat hij geraakt werd door een zwaar voorwerp. Degene die hiermee gooide werd niet vervolgd op grond van noodweerexces¹⁶. Zoals al eerder aan de orde kwam, leefde bij de groep al langer het idee dat bij de politie 'met twee maten' wordt gemeten, dat jongeren met een migrantenachtergrond strenger worden aangepakt. Bij dit incident vertaalde dit zich in een duiding vanuit het idee dat het leven van een jonge Marokkaanse crimineel niet zo veel waard is en dat geaccepteerd wordt dat die wordt gedood.

Na dit incident is de identificatie met de islam voor een deel van de groep in een stroomversnelling gekomen. Deze gebeurtenis riep religieuze vragen op, waarop ze aanvankelijk antwoord probeerden te krijgen bij de reguliere imam van de Marokkaanse moskee. Ze kwamen naar de rituelen rond de begrafenis en stelden daarbij vragen vanuit het geloof, zoals over de kansen dat het overleden lid nog in de hemel komt. Voor de bij de overval betrokken jongeren en hun directe omgeving is verder geen opvang of begeleiding geregeld voor zover bekend.

Een deel van de groep was toen al aan het radicaliseren en volgens een van de respondenten speelde de uit de hand gelopen overval vooral een rol bij de radicalisering van een deel van de uitreizigers. Bij de overval in 2010 was geen van de latere uitreizigers betrokken, maar ze waren wel bevriend met de overleden jongen, op dat moment twintig jaar oud.

De jongeren gingen elkaar overbieden met radicale standpunten, wat werd opgevangen door sociaal werkers. Jongeren gingen bijvoorbeeld verkondigen dat er een sterke leider nodig was in de islam; het werd allemaal wat extremer. De radicale groep keerde zich af van de islam van hun ouders, die soms zelfs ongelovigen werden genoemd. Een groepje van een zestal jongens begon zich af te zonderen van de groep en ze kwamen elders bij elkaar, in kelderboxen bijvoorbeeld.

Eind 2012 werd scheidsrechter Richard Nieuwenhuizen bij een voetbalwedstrijd in Amsterdam door enkele Marokkanen in elkaar geslagen, waar hij een paar dagen

¹⁶ Dit werd in 2017 door de rechter bevestigd nadat de familie alsnog vervolging eiste.

later aan overleed. Hierover ontstonden discussies, waarbij een sociaal werker van leden van de groep hoorde dat ze van mening waren dat je voor het doodtrappen van een *kafir* (ongelovige) niet naar de hel hoeft. Deze benadering zou later ook nog wel gebruikt worden voor het rechtvaardigen van criminaliteit: stelen van ongelovigen is niet verboden volgens sommigen¹⁷.

In de periode tussen de mislukte overval en het vertrek naar Syrië van enkele tientallen mensen uit Delft, 2011 en 2012, begon een deel van de groep zich al sterker te profileren als moslim. Jongens lieten een baard staan en werden, vooral tijdens de Ramadan, in djellaba gesignaleerd. De aanwezigheid van enkele centrale figuren uit het Haagse jihadistienmilieu, zoals de eerder genoemde bekeerling die met een Delftse moslima was getrouwd, speelden hierbij waarschijnlijk een belangrijke rol. Niet alle leden van de jeugdgroep gingen hierin mee, een aanzienlijk deel, vooral de meer criminele betrokkenen, hield zich afzijdig en sommigen namen ook echt afstand van de jongens in djellaba.

Het eerder genoemde zestal jongeren begon op eigen houtje activiteiten te ontplooiën bij moskeeën. In eerste instantie gingen ze naar de Turkse moskee, die het dichtste bij lag vanaf de gebruikelijke hangplekken. Na een tijd zocht de moskee contact met de politie omdat deze jongeren zich slecht gedroegen en voor onrust zorgden.¹⁸ Ze draaiden zich om naar de Imam als die iets zei wat ze niet beviel. Ze gingen buiten de moskee mensen aanspreken en vertelden dat in de moskee niet het ware geloof werd verkondigd. Ze werden weggestuurd bij de Turkse moskee en gingen naar de Marokkaanse moskee waar hetzelfde gebeurde. Toen ze ook daar weggestuurd waren zijn ze op zoek gegaan naar een gebedsruimte en ze zijn toen nog korte tijd neergestreken bij het stiltecentrum van de Universiteit, waar men wel even in rep en roer was. Uiteindelijk hebben ze onderdak gevonden bij een moskee in een naburige plaats waar een jihadistische prediker actief was.

¹⁷ De ideologische basis hiervoor wordt Takfir genoemd en komt later in dit rapport ook nog aan de orde. Het gaat om het tot ongelovige verklaren van iedereen die niet voor de eigen versie van de 'ware islam' kiest. Aangezien men 'in oorlog' is met de ongelovigen is er veel geoorloofd.

¹⁸ Zie o.a. NRC 5 juli 2014 'Delft deed niets met melding moskee over Syriëgangers'.

De politie kreeg de meldingen van de moskeeën binnen maar wist daar niet echt raad mee. Ze hadden inmiddels wel gezien dat er jongeren rondliepen in de wijk die hun radicalisering lieten zien door uiterlijk vertoon, zoals een trui met de tekst 'Soldier of Allah', baarden en 'hoogwaterbroeken' tot boven de enkels. De lokale agenten wisten niet hoe ze dit alles konden duiden, er was weinig kennis voorhanden om op voort te bouwen. Ook leken er niet echt wetten te worden overtreden, waardoor ze het gevoel hadden met lege handen te staan. En de ouders waren aanvankelijk best blij met de nieuwe richting die sommigen van hun kinderen waren ingeslagen: ze namen het leven eindelijk serieus, zo leek het.

Vrijwel alle radicale jongeren uit Delft, waaronder de latere uitreizigers, bezochten een moskee in een naburige plaats waar destijds een jihadistisch salafist predikte die later zelf ook naar Syrië is vertrokken, waar hij volgens de laatste berichten een hoge positie zou hebben bij IS. In dit netwerk speelden niet alleen deze prediker, maar ook vooraanstaande figuren uit de Haagse jihadistscene een belangrijke rol. De jongeren uit Delft reden in groepjes met de auto naar de bijeenkomsten. Hierbij moet bedacht worden dat de meesten naar alle waarschijnlijkheid ook via internet informatie verkregen over de radicale islam, een aspect dat hier niet onderzocht is. Bakker en Grol (2016) beschrijven hoe twee centrale figuren er als denkers en adviseurs voor zorgden dat de jihadistische netwerken in de grotere regio rond Den Haag naar elkaar toe groeiden en in de loop van 2012 in feite één jihadistisch netwerk gingen vormen. Dit komt ook naar voren in de interviews voor dit onderzoek, waarin ook een van de twee centrale figuren die door Bakker en Grol worden genoemd expliciet naar voren komt.

4.4.2 Ronselaars?

Hiervoor werd al vermeld dat enkele bekeerlingen in de buurt een rol hebben gespeeld in het aanjagen van de radicalisering in de buurt. Ook genoemd is de oudere Noord-Afrikaanse man, met een crimineel verleden, die al jaren bezig was om te proberen activiteiten met een radicaal-islamitische inslag op touw te zetten. Zo probeerde hij al in 2004 Koranlessen van de grond te krijgen en financierde hij de

trip naar Saoedi-Arabië van de eerste bedevaartgangers uit de jeugdgroep. In 2012 was hij prominent aanwezig bij een demonstratie van Behind Bars op het Museumplein in Amsterdam¹⁹. Toen er jongeren uit de wijk duidelijk zichtbaar radicaliseerden en later ook naar Syrië vertrokken, werd er dan ook al gauw in zijn richting gewezen als de kwade genius die daarachter zou zitten. Hoewel velen denken dat hij wel degelijk een rol heeft gespeeld, is er nooit enig strafrechtelijk onderzoek tegen hem ingesteld, eenvoudigweg omdat er te weinig signalen waren die hiervoor een aanknopingspunt zouden kunnen vormen. Bij de politie wordt vernomen dat er wel geldstromen waren in de richting van dubieuze moskeeën, maar hier is ook nooit een zaak van gemaakt. Er werd gesignaleerd dat hij vaak in gesprek was met de radicale jongens van de jeugdgroep, maar toen de wijkagenten daar wat beter op gingen letten werd al gauw geconstateerd dat deze man werkelijk met iedereen in de buurt die daar voor open stond gesprekken voerde, op straat en in het winkelcentrum. Zoals een agent het verwoordde: of hij is geen ronselaar of hij is het wel en dan doet hij het heel goed, want we hebben hem nooit ergens op kunnen betrappen.

Een sociaal werker vertelde dat deze zelfde persoon inderdaad een jongen heeft beïnvloed, maar op een positieve manier: die jongen is wel fundamentalistisch geworden, maar niet uitgereisd. De radicale jongens die echt uitreisden haalden volgens hem hun ideeën volgens hem vooral van internet en buitenlandse TV-zenders. De meesten gingen na een tijd hun baard laten groeien en een djellaba dragen.

In veel andere interviews waren de respondenten van mening dat er wel ronselaars actief geweest zouden zijn in de wijk. Een geïnterviewde leraar vernam van zijn leerlingen dat er ronselaars actief waren bij de Marokkaanse moskee. Volgens een sociaal werker waren er ook radicale imams in de buurt. Die maken gebruik van bepaalde tijdgebonden verzen uit de Koran en de Hadith, zonder te kijken naar de context van destijds. Jongens uit de groep vertelden bijvoorbeeld over een Hadith waarnaar iemand had verwezen, die zegt dat alle ongelovigen moeten worden

¹⁹ Zie bijvoorbeeld: <https://nos.nl/artikel/418730-vs-consulaat-in-amsterdam-dicht.html>

gedood. Volgens een andere sociaal werker roepen rekruteurs niet direct op om naar Syrië te gaan, maar gaan bijvoorbeeld de ongelijkheid benadrukken van vrouwen die geen nikaab mogen dragen, terwijl een Nederlander wel piercings in zijn gezicht mag hebben.

Sociaal werkers hebben dus een vrij uitgesproken beeld over hoe de rekruteurs te werk gaan, hoewel die zich niet in de omgeving van het jongerencentrum vertoonden. Volgens hen spelen die in op het gebrek aan perspectief van de jongens en op de discriminatie die ze ondervinden.

Ook van een expert bij de politie werd vernomen dat de ronselaars slim te werk gaan en niet heel direct oproepen om naar Syrië te gaan. In plaats daarvan houden ze een verhaal over achterstelling en verwijzen vervolgens naar een website of YouTube filmpje dat er op voortbordurt²⁰.

Vanuit de jeugdgroep werd vernomen dat er in de Turkse moskee een 'Afghaan' Koranlessen gaf in een ruimte die hij daar geregeld had. Een aanzienlijk deel van de later uitgereisde jongeren zou daaraan deelgenomen hebben. Toen ze vertrokken waren, was ook de Afghaan weg, naar verluidt naar Engeland. Het moskeebestuur wilde of kon geen nadere informatie geven over deze mysterieuze figuur, maar sprak ook niet tegen dat dit gebeurd is. Zoals later ook nog zal blijken, verklaarde een van de latere terugkeerders dat hij voor het financieren van zijn reis naar Syrië zevenhonderd euro had ontvangen van 'een man in de Turkse moskee'. Of dit al dan niet deze 'Afghaan' betreft is niet gevraagd in het betreffende verhoor. Politie mensen bleken ook nooit van deze figuur te hebben gehoord.

Vanuit het bestuur van de Marokkaanse moskee werd wel een melding gedaan dat er in de maanden voor het vertrek naar Syrië van een deel van de groep een jihadprediker actief was rond de moskee. Daarbij werd een naam genoemd van een

²⁰ Deze observatie sluit wel aan bij de bevindingen van Versteegt et al (2018) dat het meeste wervende materiaal "gewoon" op Youtube stond. Sinds een aantal jaar zijn Google, Youtube en Facebook actief bezig om radicale en terroristische inhoud en accounts te verwijderen. Hierdoor is deze activiteit verplaatst naar het Dark web en minder zichtbaar geworden voor inlichtingendiensten.

man die een baan zou hebben bij een klein bedrijf in Rotterdam. Deze man bleek niet voor te komen in de politiestructuren.

Er is nog een andere aanwijzing voor contacten tussen de jeugdgroep en radicale predikers. Een salafistische prediker die her en der in het land opduikt om te spreken op bijeenkomsten, bleek zijn post te laten aankomen op een adres waar ook enkele betrokkenen van de jeugdgroep wonen. Dit was overigens medio 2013, toen er al wat uitreizigers waren teruggekeerd. Dit was een van de jongens van wie later bleek dat die naar Saoedi-Arabië gingen voor studie van de taal en de islam. Het is dus maar de vraag of het contact met deze figuur al bestond voor 2013 en dus ook of deze mogelijk een rol heeft gespeeld bij het vertrek naar Syrië. De wijkagent had wel de indruk dat er samenkomsten waren in het pand, maar hierover is verder niet echt wat bekend geworden. Het enige dat dus vast staat, is dat er in de loop van 2013 contact is geweest met deze radicale prediker.

Een andere concrete aanwijzing dat er ronselaars actief zijn geweest, was dat na het vertrek van jongeren naar Syrië meldingen kwamen van thuisblijvers die ongewenste telefoontjes kregen van figuren die hen aanspoorden ook te vertrekken om de broeders te gaan helpen. Van wie deze telefoontjes precies afkomstig waren, is nooit achterhaald, evenmin als hoe ze aan de telefoonnummers kwamen. In elk geval kan worden vastgesteld dat deze handelwijze sterk afwijkt van de hiervoor beschreven meer 'indirecte' aanpak van de ronselaars zoals geschetst door respondenten.

4.4.3 'Op jihad' en gedeeltelijke terugkeer: tijdlijn

In de eerste maanden van 2013 zijn twintig personen uitgereisd naar Syrië, volgens een lijst die door de Eenheid Den Haag beschikbaar werd gesteld. Daarnaast stonden enkelen op de lijst die betrokken waren zonder zelf uitgereisd te zijn. In Tabel 1 zijn deze 25 personen geanonimiseerd weergegeven en zijn enkele belangrijke

kenmerken genoemd²¹. In deze paragraaf wordt het verhaal van de uitreizen zo concreet mogelijk chronologisch weergegeven.

Tabel 1. Uitreizigers 2013 naar (waarschijnlijk) moment van vertrek

Code *	Geslacht en geb. jaar	Ver-trek	Terug	Criminaliteit Volgens lijst 2014**	Korte omschrijving
O1	M89	1 Jan	-	-	Twee broers reisden samen af. De oudste wierp zich eerder op als religieuze autoriteit in de buurt. Sneuvelden beiden na enkele weken.
O2	M92	1 Jan	-	-	
O3	M87	1 Jan	-	-	Twee broers sloten zich aan bij Jabath al Nusra ²² medio 2013. Een is pas enkele jaren later gesneuveld, andere al gauw. Oudste adviseerde anderen over de reis.
O4	M92	1 Jan	-	Overlast	
T1	M83	Jan	Aug	-	Onbekend in de registraties van de jeugdgroep en in januari vertrokken. Kwam terug met T3 en T4 in augustus. Later verdacht van financiering terrorisme.
U1	M88	1 Feb	-	Kopstuk	Reisden samen via Düsseldorf. Nog steeds in Syrië. Sloten zich niet aan bij de Koerden maar bij radicale Soennieten. Nog steeds in Syrië.
U2	M87	1 Feb	-	Overlast	
T2	M87	1 Feb	Jun	Overlast	Werden met U1 en U2 weggebracht naar de luchthaven. T2 verklaarde na terugkeer dat hij alleen hulp had verleend, nadat hij eerder zei dat hij niet verder geweest was dan Bulgarije.
O5	M88	1 Feb	-	-	
U3	V91	Feb	-	-	Echtgenote van U4, die met hem naar Syrië ging en daar nog altijd is. Speelde een rol in het 'zustersnetwerk'.

²¹ Bron: door Eenheid Den Haag gemaakte lijsten in 2013 en 2014. Op de lijst van 2014 was ook een categorie 'betrokken bij Syrië' toegevoegd. Personen die alleen in deze hoedanigheid op de lijst staan worden niet beschouwd als betrokken bij de problematische jeugdgroep uit de buurt. De informatie over de personen is aangevuld op basis van interviews en politie-informatie.

²² Jabath al Nusra is oorspronkelijk gelieerd aan Al Qaeda. De beweging veranderde een paar keer van naam en heet begin 2019 HTS, Hayat Tahrir al-Sham (Organisatie voor de Bevrijding van de Levant).

U4	M89	Feb	-	nvt	Bekeerling die banden had in de buurt via echtgenote U3. Spil in jihadi-netwerk. Woonde zelf niet in de buurt. Nog in Syrië.
T3	M93	15 Feb	Aug	Ambitieuus delinquent	Beide criminele leden van de jeugdgroep kwamen na ongeveer een half jaar terug uit Syrië, samen met T1. Waren kort voor vertrek geradicaliseerd en namen na terugkomst hun criminele leven weer op. Vermoedens dat ze hiermee de jihad financierden werden niet bevestigd.
T4	M94	15 Feb	Aug	Kopstuk	
T5	M93	Feb	Mei	-	Nederlandse bekeerling die moslim werd toen hij relatie kreeg met klasgenote P1. Reiste vrienden uit de buurt na toe hij ontdekte dat die vertrokken waren. Zei zelf dat hij met T4 was gereisd. Niet betrokken in criminele praktijken van jeugdgroep.
T6	M90	Feb	Juli	Overlast	Verklaarde na terugkeer dat hij bij een 'harde groep' hoorde die uit de moskee werd gezet in 2012.
P1	V92	Mrt	-	-	Partner van T5. Probeerde uit te reizen, maar maakte dit bekend bij de gemeente. Actief in 'zustersnetwerk' tot vandaag.
O6	M87	Mrt	-	Overlast	Moeder met drie zonen en een dochter vertrokken naar Syrië. De jongens zijn aldaar gesneuveld. De beide vrouwen zouden nog in Syrië zijn.
O7	M88	Mrt	-	Overlast	
O8	M94	Mrt	-	Overlast	
U5	V91	Mrt	-	-	
U6	V69	Mrt	-	-	
H1	M89	-		Overlast	Werd enkele dagen voor uitreis gezien met U1 bij het inslaan van buitensportartikelen. Geïnteresseerd in fundamentalistische islam sinds 2011, bleek in detentie. Studeerde later in Saoedi-Arabië.
H2	M85	-		Overlast	Bracht U1 en U2 naar luchthaven voor uitreis. Gaf Koranles in zaaltjes in samen

					een bestuurder van St. Al Medinah. Ook betrokken bij kamp in de Ardennen.
H3	nn	-	-	-	Gaf T4 volgens diens verklaring instructies en geld om de uitreis te bekostigen in de Turkse moskee.
H4	M60	-	-	-	Veel contacten met de jeugdgroep en met het salafistische circuit. Wordt vaak genoemd als ronselaar, maar dit is nooit aangetoond.

* O = overleden, U = nog uitgereisd begin 2019, T = teruggekeerd, P = probeerde naar Syrië te gaan, H = anderen die een ondersteunende rol hebben gespeeld.

** Deze kolom is gebaseerd op de lijst die door de Eenheid Den Haag is samengesteld in 2014, waarop 160 personen staan (zie par. 3.2). Deze lijst richt zich vooral op de positie van betrokkenen in de criminaliteit. De eerste drie waren al gesneuveld toen de lijst werd gemaakt. Enkele vrouwen en personen van boven de 40 jaar oud, die aan de lijst toegevoegd waren vanwege hun betrokkenheid bij radicalisering, hebben we hier beschouwd als niet betrokken bij de problematische jeugdgroep.

In tabel 1 is naast de code van de persoon, weergegeven het geboortjaar en geslacht, de geschatte vertrek- en terugkeerdatum, of en hoe iemand in 2013 en 2014 geregistreerd staat met betrekking tot de criminaliteit binnen de problematische jeugdgroep (overlastgevend, crimineel, ambitieus delinquent of kopstuk), en een korte omschrijving van de achtergrond van het uitreizen.

Hoewel er sinds 2011 radicalisering werd gesignaleerd in de buurt, en er vaak werd gesproken over ronselaars die actief zouden zijn, kwam het vertrek van een twintigtal personen voor de meeste instanties als een verrassing. Het bleek vooral te gaan om jongeren.

Van de twintig uitreizigers waren er in 2014 twaalf geregistreerd als betrokken bij de problematische jeugdgroep, waarvan negen als 'overlastgevend' en drie als 'crimineel' (twee 'kopstuk' en een 'ambitieuze delinquent'). De eerste drie uitreizigers, O1, O2 en O3 waren al overleden toen de lijst gemaakt werd, maar speelden volgens respondenten geen belangrijke rol in de criminaliteit binnen de groep. Hieronder gaan we wat uitgebreider in op alle uitreizigers, zodat een chronologisch beeld ontstaat van het uitreizen naar Syrië vanuit de buurt, de werkwijze en contacten, en gebeurtenissen daaromheen.

Medio januari 2013: vertrek twee keer twee broers

De eerste uitreizigers zijn de broers O1 en O2, die geen vooraanstaande rol speelden in de criminaliteit binnen de jeugdgroep²³, maar volgens verschillende respondenten wel deel uitmaakten van de jeugdgroep. Deze jongeren kwamen uit een Marokkaans gezin waarvan de vader was overleden. Een van de broers nam als het ware de vaderrol over. In de periode na het overlijden van hun vader waren ze snel geradicaliseerd, en ze veranderden van uiterlijk: lange baard, djellaba, hoogwaterbroek. De oudste speelde een leidende rol in het eerder genoemde groepje van zes dat als eerste radicaliseerde en eigen activiteiten op touw ging zetten. In dit groepje zaten daarnaast enkele andere latere uitreizigers zoals O3, U1 en T6. Ze hadden als enigen binnen de groep uitreizigers het VWO gedaan en waren begonnen aan een HBO-opleiding. O2 was al eerder in beeld bij de politie in verband met radicalisering en terrorisme, doordat hij iemand die vanuit Jemen aankwam op Schiphol ophaalde in oktober 2012. Deze werd later veroordeeld in de Context-zaak.

De gebroeders komen al gauw om in de strijd. Van O1 wordt bekend, via een door IS naar buiten gebrachte necrologie, dat hij betrokken was bij een massa-executie van soldaten van Assad.

O3 is ook al vanaf minstens 1 februari 2013 in Syrië, waar hij in de zomer aansluiting vindt bij Jabath al Nusra. Hij adviseert ook andere uitreizigers over de routes en dergelijke. Hij en zijn broer O4 komen om in de strijd. De jongste broer O4 maakt deel uit van het overlastgevende deel van de jeugdgroep.

Ongeveer 1 februari 2013: vertrek twee Koerdische en twee Iraakse jongens

U1 en U2, twee Turks-Koerdische jongens vertrekken en hun familie meldt zich daarmee bij de politie. Ze melden dat twee Irakese jongens, van wie een uit een naburige plaats, en twee Marokkaanse jongens ook al een paar dagen niet gezien zijn door hun familie, maar dat die niet naar de politie willen gaan.

²³ En waarschijnlijk om die reden niet voorkomen op de lijst van 2014 waarop de betreffende kolom in Tabel 1 is gebaseerd. Het was toen ook al bekend dat ze gesneuveld waren.

U1 was enkele dagen tevoren gesignaleerd bij een buitensportwinkel samen met een ander lid van de jeugdgroep, H1, die zelf niet is uitgereisd. Wel is hij vanaf 2012 al meerdere keren in Saoedi-Arabië geweest om daar naar eigen zeggen te gaan studeren. Ook in 2014 is hij met een beurs aan het studeren in Saoedi-Arabië. Hij staat gesignaleerd in verband met betrokkenheid bij de radicaliserende jongeren. In 2011 ontving hij in de PI, waar hij een straf uitzat wegen inbraken, islamitische literatuur die de wenkbrauwen deed fronsen.

U1 en U2 zijn bekend van de jeugdgroep en hebben beide antecedenten. U1 had volgens de melding 45.000 euro ontvangen in verband met een onterechte detentie en deze opgemaakt. De twee zouden naar Turkije zijn gegaan en gevreesd werd dat ze naar Syrië zouden gaan om daar te gaan vechten. Dit bleek inderdaad het geval en beiden zijn nog altijd niet terug.

De twee blijken naar de luchthaven in Düsseldorf, waar Nederlandse uitreizigers minder kans op controle hebben, te zijn gebracht door H2. Deze figuur is volgens SummIT-registraties betrokken geweest bij Koranlessen in een ruimte bij de Marokkaanse moskee. Later wordt hij door de Haagse politie in verband gebracht met het netwerk van een salafistische prediker. Lokale respondenten blijken hem alleen te kennen als de chauffeur, die altijd al vrienden was met de jongens.

Volgens de zus, die zijn vertrek meldde, zou U1 gerekruteerd zijn door een Turkse man in de moskee en kwam hij recentelijk ook weleens in de moskee in een naburige plaats waar een jihadistische prediker actief was, die later eveneens uitgereisd is en zich nog altijd in het strijdgebied bevindt.

Enkele dagen later meldt H2 zich bij de politie, omdat de familie van de twee Koerdische jongens hem kwalijk neemt dat hij de jongens naar de luchthaven heeft gereden, daarom zegt hij zich bedreigd te voelen. Ze vermoeden dat hij degene is die U1 en U2 gerekruteerd heeft, maar dit spreekt hij tegen. Hij vertelt nog dat behalve de twee Koerdische jongens ook twee Irakese jongens met hen zijn vertrokken, nl. T2 en O5. O5 is later waarschijnlijk omgekomen.

Op 8 februari worden de vier in een Koerdische krant genoemd als slachtoffer van 'hersenspoeling' door een jihadistische prediker. Het artikel komt sterk overeen met de visie van de ouders van U1, zoals die tegenover de politie wordt geuit.

Van U2 was een registratie bekend dat hij op 15 november 2012 aanwezig was toen de inzittenden van twee auto's elkaar ontmoeten bij een benzinstation. Behalve U2 ging het om O1, die later met zijn broer O2 naar Syrië reisde, U4, de eerder genoemde Nederlandse bekeerling, die nog altijd in Syrië is en op dat moment al bekend als aanhanger van de Sharia4Belgium en nog een andere persoon die is geboren in Koeweit. Een van de twee auto's stond op naam van O3.

Begin februari 2013. U4 uitgereisd met zwangere vrouw U3

De Marokkaanse U3 is vertrokken met haar man U4, de eerder genoemde bekeerling die uit een naburige plaats komt. De familie meldt zich grote zorgen te maken over de zwangere U3. U4 was al acht jaar tevoren moslim geworden en volgens zijn vader is zijn hoogste doel om martelaar te worden. Hij meldt ook dat alle kosten voor hun huis worden gedragen door een groepering uit België. U4 ontwikkelt zich tot een van de belangrijkste Nederlandse uitreizigers met een hoge positie bij IS. Begin 2019 meldde IS dat hij *shadid* is geworden, oftewel gesneuveld.

Uit registraties blijkt dat de zus van U3 contact onderhoud met P1, de vrouw van T5, die er zelf niet in geslaagd is uit te reizen. Ze onderhouden volgens respondenten ook contacten met het grotere 'zustersnetwerk' in Nederland. Op dit zustersnetwerk wordt nog teruggekomen in paragraaf 4.4.5.

U3 is nog altijd in Syrië, waarschijnlijk met haar kinderen in een Koerdisch kamp. Het laatste nieuws was dat ze ziek was. Er werd met de familie gesproken over een mogelijk pleegouderschap voor de kinderen.

9 of 10 februari T3 vertrokken

T3, een jongen betrokken bij de problematische jeugdgroep die te boek staat als 'ambitieuze delinquent', laat op 12 februari per WhatsApp aan zijn zus weten dat hij in Syrië zit. De familie, met een Somalische achtergrond, meldt dit vervolgens aan

de politie. Volgens de familie is T3 al enige tijd gelovig moslim en gaat hij geregeld naar de moskee. Het laatste halfjaar stond hij in Eindhoven ingeschreven. Later zal hij verdacht worden van het financieren van de jihad door het plegen van delicten. Op deze verdenking komen we nog terug in paragraaf 4.5.1.

15 februari 2013 uitreis twee bekeerlingen

In februari vertrekken ook T4 en T5, twee bekeerlingen. T5 is een Nederlandse jongen die al enkele jaren eerder moslim was geworden, nadat hij zich eerder in het christelijke geloof had verdiept. Hij was niet betrokken bij de jeugdgroep. T4 is ook een bekeerling, maar anders dan T5 is hij een van de criminelen in de jeugdgroep. Hij heeft een Caribische achtergrond.

T5 vertelde na terugkeer dat hij zichzelf had georiënteerd en dat hij niet was 'geronseld' voor de jihad. Hij was ook naar lezingen geweest van een jihadistische prediker en naar andere salafistische lezingen geweest in achterafruimtes in de naburige stad. Voordat hij vertrok werkte hij bij een bedrijf dat telefoonkaarten verkoopt, waar ook meerdere radicale jongeren werkten. T5 is al na drie maanden terug, waarschijnlijk maakte IS weinig bezwaar omdat hij toch niet zo geschikt is voor de strijd.

De vrouw van T5, met wie hij islamitisch gehuwd is, heeft een Caribische achtergrond en onderhoudt contacten met de vrouw van U4. T5 onderhoudt contacten met de jihadistische scene in de naburige grote stad, onder wie een jongen die ook betrokken is bij de jeugdgroep. Deze steunt de jihadistische strijd in Syrië en zou volgens zijn familie uitgereisd zijn als hij geen serieuze medische problemen zou hebben.

T4 is op 15 februari vertrokken en wordt na enkele dagen als vermist opgegeven door zijn vader, die ook verklaarde dat hij al ongeveer anderhalf à twee jaar omging met extremistische figuren. In april wordt vernomen dat er vanuit het jongerencentrum in de buurt openlijk wordt gebeld met onder andere T4 in Syrië, waar hij samen zou zijn met O4.

Eind februari: Uitreis van bijna een heel gezin

Eind februari 2013 (precieze datum is niet bekend) reizen twee Marokkaanse broers en hun neef O6, O7 en O8 en hun zus U5 evenals hun moeder U6 (en later nog een neef uit een naburig dorp) naar Syrië. De moeder vraagt in een laatste telefoontje vanuit Syrië vergiffenis aan haar man, hetgeen geïnterpreteerd wordt als een definitief afscheid. De jongens zijn betrokken bij het overlastgevende deel van de jeugdgroep volgens de lijst van 2014.

In juni 2013 wordt gemeld dat een oudere man met een klantenkaart op naam van een van de zonen buitensportspullen, zoals dure schoenen en jassen, koopt voor jongere mensen die hem vergezellen, onder wie vrouwen in nikaab. Hij rekent contant af, de op de klantenkaart afgerekende bedragen lopen op tot enkele duizenden euro's op dat moment. Het idee is dat het hier om de vader gaat, maar onduidelijk is waarom dat zo zou zijn.

De beide broers zijn volgens berichten omgekomen in Syrië. Van de moeder en dochter is verder niets vernomen en ze zijn waarschijnlijk nog in Syrië.

Later wordt in een rapport gesteld dat de neef bekend was met de eerdergenoemde U2 en O3 via het 'moslim circuit'. Er is contact gelegd met de vader van de neef. Die bleek in 2018 nog contact te hebben gehad met zijn zoon. Deze heeft een vrouw en kind in Syrië en vroeg geld om te vluchten, wat hij niet heeft gegeven. De man die verlaten werd door de moeder heeft een nieuw gezin en wil niet meer te maken hebben met zijn ex en hun kinderen.

Begin maart 2013

De familie van T4 meldt dat ook O3, de broer van O4 al een tijd niet gezien is.

Op 7 maart is er een gesprek van de gemeente en de politie met sociaal werkers. Die worden bevraagd over zaken als de sfeer in de groep na het vertrek van een deel van de leden. Er is verbazing over het vertrek van de jongens, vooral van T4, verder wordt gesproken over U1, T2, T3, O2 en O4.

Over T4 vermelden ze dat hij de laatste tijd voor vertrek heel rustig was en veel naar de moskee ging. Hij woonde in huis met ene Joey, ook een jongen met een Antilliaanse achtergrond.

Sociaal werkers vertellen dat verschillende 'achterblijvers' tegen hun zin gebeld worden door figuren die er op aan sturen dat ze ook naar Syrië gaan. Ze weten niet hoe die aan hun telefoonnummer komen.

20 maart T6 ook uitgereisd

Behalve O1, O2 en O3 is ook T6 vertrokken naar Syrië. Dat was nog niet bekend. Hij woonde op hetzelfde adres als U1. T6 is een van de twee Irakese jongens die al besproken werden en hoort bij het overlastgevende deel van de jeugdgroep.

April 2013

Van T1 is dan bekend dat hij in Syrië is. Hij was al begin januari met onbekende bestemming vertrokken. Hij komt niet voor op lijsten van de overlastgevende of criminele jeugdgroep. Hij is ook wat ouder dan de rest van de jongens. Hij komt later terug met T3 en T4, met wie hij zich in de criminaliteit begeeft.

Begin mei 2013: T5 terug

T5 komt terug uit Syrië, waarbij hem naar eigen zeggen niets in de weg is gelegd door IS. Zijn moeder betaalde een ticket en hij vloog terug vanuit Istanbul, dat hij per bus bereikte. Hij wordt verhoord in het kader van een groot onderzoek dat loopt omtrent ronselen en verklaart daarover hoe hij uitgereisd is, zoals hiervoor vermeld.

Eind Mei 2013

Bekend wordt dat T4 in Idlib wordt ingezet voor bewakingsdoeleinden. Daar zou een – mogelijk door een Saoediër gefinancierde - villa zijn waar de Nederlandse jongens in eerste instantie verblijven en worden geselecteerd voor de training die ze mogelijk gaan volgen.

3 Juni 2013 T2 terug uit Syrië

Dat T2 terug is wordt door familieleden gemeld die getuigen in een groot onderzoek in verband met ronselen. In twee gesprekken met wijkagenten verklaart T2 dat hij samen met U1 is gereisd naar Ankara, vanwaar zij los van elkaar verder zijn gereisd. Hij zelf had enkele maanden hulp verleend in een kamp. Hij verklaarde al langer bezig te zijn geweest met het geloof en daarbij onder andere samen met U1 diverse moskeeën bezocht te hebben, waaronder de Q moskee.

Juli 2013 T6 verhoord na terugkeer

T6 komt terug uit Syrië, waar hij naar eigen zeggen vijf maanden is geweest. Hij verklaart onder andere dat hij betrokken was bij een 'harde groep', die eind 2011 toegang tot de moskee werd geweigerd en vervolgens naar de Q moskee in de naburige plaats gingen om lezingen te volgen bij een salafistisch jihadistische prediker. Deze sloten beter aan bij hun zienswijze van de Koran en de islam. Volgens T6 bestond de groep verder uit de broers O1 en O2, O4 en U1.

Medio aug 2013: T1, T3 en T4 keren terug uit Syrië

Aanvankelijk worden T1, T3 en T4 na hun terugkeer niet vastgezet, doordat er geen bewijs was van concrete terroristische misdrijven. De wet was nog niet aangepast, sinds 2017²⁴ kunnen mensen die in Syrië zijn geweest op basis daarvan worden veroordeeld voor betrokkenheid bij een terroristische organisatie. Later komen er duidelijke aanwijzingen dat ze een militaire training hebben gevolgd en worden ze alsnog veroordeeld en verblijven enige tijd in de Terroristen Afdeling (TA) van de gevangenis. Kort na terugkeer worden deze terugkeerders en een broer van O3 en O4 verdacht van het plegen van delicten ter financiering van de jihad. Dit komt verderop aan de orde in paragraaf 4.5.1.

Oktober 2016 Koerdische jongens komen niet meer terug

Via familie komt bericht dat U1 en U2 in Syrië vrouw en kinderen hebben en hebben laten weten om van plan te zijn om niet meer terug te komen. In maart 2019 gaat

²⁴ Zie o.a. NCTV.nl, Wet- en regelgeving.

in de Turkse gemeenschap het verhaal dat U1 nu met zijn vrouw in Turkije woont. Van U2 is niets meer vernomen.

Resumerend

In deze paragraaf is een tijdlijn weergegeven van de uitreis van twintig personen, van wie de meesten verbonden waren met de problematische jeugdgroep uit de buurt. Vanaf de jaarwisseling tot en met maart vertrokken kleine groepjes naar Syrië. Op deze manier viel het vertrek aanvankelijk niet zo op. Van degenen die als eerste vertrokken is in enkele gevallen bekend dat ze anderen geadviseerd hebben hoe de reis aan te pakken. Voor een rol van 'rondselaars' zijn slechts in enkele gevallen concrete aanwijzingen. Wel opmerkelijk is dat achterblijvers van de jeugdgroep door onbekenden telefonisch werden aangespoord om ook naar Syrië te gaan, waardoor toch de indruk ontstaat dat er een groter plan achter de uitreis schuil gaat. De meeste uitreizigers lijken een religieuze ontwikkeling te hebben doorgemaakt voor het vertrek, al wisselt de intensiteit. Een deel van degenen die terugkeerden, hebben hun criminele carrière weer opgepakt, hoewel dat zeker niet voor allemaal gold.

4.4.4 Andere buitenlandse reizen sinds begin 2013

Enkele leden van de problematische jeugdgroep zijn begin 2013 op pad geweest zonder dat dit kon worden aangemerkt als uitreizen voor de jihad.

Eén jongen uit de groep ging voor enkele maanden naar Saoedi-Arabië om Arabisch te leren. Ook anderen hadden plannen in die richting en contacten daaromtrent, maar vaak kwam er van de reis niet echt wat terecht, waarschijnlijk doordat een basale taalvaardigheid ontbrak (aldus respondent D2).

Een ander lid van de groep werd op Schiphol gecontroleerd nadat hij met een dertigtal anderen een weekend naar Liverpool was geweest, naar eigen zeggen vanwege een voetbalweekend. Vermoed wordt echter dat er in Liverpool contacten zijn geweest met radicale jongeren die daar actief zijn. Voetbal is een bekende sociale activiteit van jihadisten, die vaak wordt gecombineerd met gebed en een spreker.

Een bekeerling die na korte tijd de eerste groep uitreizigers nareisde, kwam juist terug van de hadj. Hij was vrij snel weer terug, waarschijnlijk doordat hij niet inzetbaar bevonden was in oorlogshandelingen. Hij had wel veel contacten met leden van de groep, maar was niet betrokken in criminele activiteiten. Hij heeft zich recentelijk ontwikkeld tot een zeer strenge salafist, die bijvoorbeeld zijn peuterdochter alvast laat wennen aan het dragen van een hoofddoek.

In 2014 bleek H1 naar Saoedi-Arabië te reizen in verband met taal- en Koranstudie. Hij spreekt van huis uit Arabisch. Dit bleek toen de politie bij hem langs ging toen hij even terug was in 2014. Er werd vermoed dat hij naar Syrië was geweest, maar hij kon met documentatie laten zien dat hij gestudeerd had. Al sinds 2011 is hij geïnteresseerd in de fundamentalistische islam, zoals bleek uit de aanwezigheid van literatuur in de PI, waar hij een straf uitzat. Later stond hij geregistreerd in het 'overlastgevende' deel van de jeugdgroep. Begin 2013 was hij gesignaleerd bij het inslaan van buitensportspullen die waarschijnlijk voor de uitreis van iemand anders zijn gebruikt. Hij verklaarde dat hij van plan was om met de in de studie opgedane bagage de islam te gaan uitdragen (BVH-registratie juni 2014). Deze jongen lijkt sindsdien veel contacten te hebben met mensen uit de radicale scene in het land. Recentelijk heeft H1 verklaard dat hij minder radicaal is geworden.

Het is niet duidelijk in hoeverre deze golf van jongeren uit de jeugdgroep die ging studeren en verder contacten opdeed met andere radicale jongeren impact hebben gehad op de andere betrokkenen bij de jeugdgroep. Door geïnterviewde wijkagenten is wel gewag gemaakt van een nieuwe lichterling jongeren in de buurt met belangstelling voor de radicale islam.

4.4.5 De rol van vrouwen en meisjes bij de radicalisering

Op de lijsten van de Eenheid Den Haag waarin de groep is beschreven, komen zeer weinig vrouwen en meisjes voor. Niettemin lijken ze wel een belangrijke rol gespeeld te hebben bij ontwikkeling van de radicalisering van een deel van de jeugdgroep en de uitreis naar Syrië.

Terugkeerder T5 werd moslim en radicaliseerde na kennismaking met zijn vriendin en later islamitische echtgenote P1. De zus van P1 was islamitisch getrouwd met O1, een van de eerste uitreizigers en aanvoerder van de radicale groep binnen de jeugdgroep in de buurt. Uitreiziger U4 heeft zijn connecties in Delft ten dele via zijn vrouw U3, die uit de wijk komt. U3 en U4 zijn nog altijd in Syrië, de vrouw is in een Koerdisch kamp met haar kinderen en wordt dus mogelijk binnenkort teruggehaald. De genoemde vrouwen, P1 en haar zus zijn zeer actief in het zogenoemde 'zusternetwerk', waarvan wordt aangenomen dat het in een meer algemene zin een verbindende rol speelt in de jihadistische beweging (AIVD, 2017). Een groot deel van dit netwerk, waaronder vooraanstaande jihadistische vrouwen, behoren tot haar kennissenkring. Deze vrouw probeerde T5 op een nogal simpele manier na te reizen: ze ging een paspoort aanvragen voor haarzelf en de baby, die kort voor zijn vertrek geboren was, met de mededeling dat ze naar Syrië wilde. Ze werd dezelfde dag gezien in een auto met meerdere vrouwen in *nikaab*. Ook een andere uitreiziger, O4 was kort voor vertrek vader geworden, maar over hoe het met diens vrouw en kind gaat is niet duidelijk geworden.

Ten tijde van de uitreis en de analyses in Delft was er nog niet veel aandacht voor de betrokken vrouwen. Wat in elk geval geconstateerd kan worden, is dat er in de loop van 2010 tot 2012 een overlap is ontstaan tussen het jihadistische netwerk in de Haagse regio en de Delftse jongerengroep waarbij deze vrouwen mogelijk een rol hebben gespeeld. Dit wordt bevestigd door verschillende respondenten.

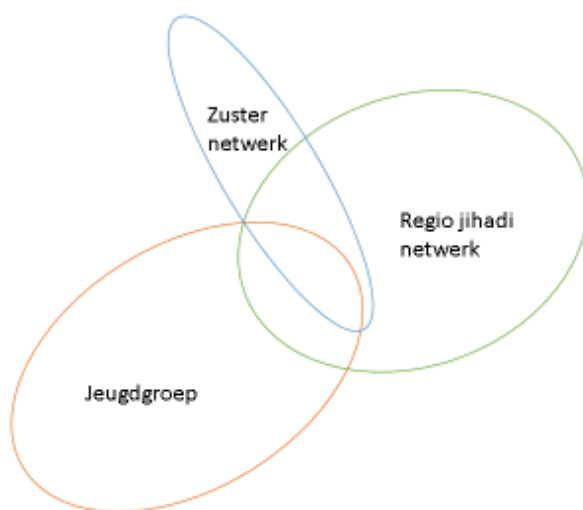
Bijvoorbeeld:

Respondent D2: In de uitreisperiode was er ook bij de overheidsinstanties weinig aandacht voor de vrouwen en welke rol zij zouden kunnen spelen, maar ik ben er van overtuigd dat zij hier wel een belangrijke rol bij hebben gespeeld. Vrouwen lijken een belangrijke rol te hebben bij het radicaliseren van de jongens en het rekruteren van nieuwe aanwas en houden zich vooral bezig met het kweken van een nieuwe vijver die in de toekomst voor de islamitische staat kan vechten. De vrouwen zijn nu nog steeds actief.

4.4.6 Overlap in netwerken

Op basis van het voorgaande kunnen we een tentatief beeld vormen van de overlap in de netwerken van de Delftse jeugdgroep, het jihadistische netwerk in de grotere regio rond Den Haag en het 'zustersnetwerk' van radicaal islamitische vrouwen. In Figuur 1 is deze overlap globaal weergegeven²⁵.

De verhouding in omvang tussen de drie ovals moet niet al te letterlijk worden genomen. We zien dat er in de loop van 2011 en 2012 een overlap is ontstaan tussen het netwerk van de Delftse jeugdgroep en het jihadistische netwerk in de regio rond Den Haag, waarbij ook relaties zijn ontstaan met vrouwen die bij het netwerk van jihadi vrouwen zijn betrokken. Deze relaties zijn te vinden in het gebied waar de drie ovals overlappen. De vrouwen zijn in het geheel niet betrokken in de criminaliteit van de Delftse groep.

Figuur 1. Overlap in netwerken begin 2013

²⁵ Voor een meer gedetailleerde weergave of het berekenen van centraliteitsmaten met een programma voor Sociale Netwerkanalyse zijn de data niet toereikend.

4.4.7 Ontwikkeling van de groep als geheel tijdens en na de radicalisering

In het voorgaande is beschreven wat het onderzoek heeft opgeleverd over het individuele proces van radicalisering dat zich deels binnen de jeugdgroep heeft voorgedaan. Een andere vraag is echter hoe de groep zich als geheel ontwikkelde in de periode vanaf 2011 toen de radicalisering echt begon.

Zoals in paragraaf 4.3 aan de orde kwam heeft de jeugdgroep een tamelijk lange voorgeschiedenis. Er komt steeds jongere aanwas bij en sommige ouderen nemen afstand van de groep in verband met studie, werk of een criminele carrière die de buurt ontgroeit. Er hebben in de loop van de tijd altijd wisselende groepjes bestaan met bepaalde figuren in een meer centrale rol, die zich met elkaar verbonden op grond van bepaalde overlastgevende of criminele activiteiten, zoals vernielingen en kleine overvallen in de beginfase tot inbraak, fraude, overvallen en wapenhandel in meer recente jaren. Te midden van deze ontwikkelingen is een deel van de groep geradicaliseerd, uitgereisd en deels teruggekeerd, al dan niet met het oppakken van de criminele carrière die al eerder was ingezet.

Intussen ging een ander deel van de groep verder met de overlastgevende en criminele activiteiten. Ook waren er jongeren die er in slaagden hun school af te maken, een baan te vinden of een bedrijfje te beginnen. Een deel van de jongeren nam duidelijk afstand van het geradicaliseerde deel van de groep, maar ze bleven elkaar wel zien in de buurt en gingen met elkaar om.

Toen enkele jongeren verder radicaliseerden en vervolgens gingen uitreizen, was er een deel van de groep die hier afstand van nam. Anderen hadden er wel sympathie voor, maar wilden zelf niet zo ver gaan. Zo ontstond een 'splitsing' in de groep. Toen er een aantal terugkeerden, ontstond opnieuw een splitsing in de houding ten aanzien van de terugkeerders. Onder een deel van de groep hadden deze een hoge status, terwijl anderen meer afstand namen. Volgens een wijkagent is er toen een groepje in een naburige wijk gaan hangen, wat wordt gezien als een teken dat ze niet meer bij de groep wilden horen vanwege de aanwezigheid van de terugkeerders. Ook is opgemerkt dat het deel van de groep dat zich niet op het geloof ging oriënteren en doorging met de criminaliteit, juist ernstiger criminele feiten ging plegen.

Respondent A3: *In het algemeen kan je zeggen dat bij de geradicaliseerde jongeren minder ernstige delicten werden gepleegd. De echt criminele jongeren ontwikkelden zich richting de zwaardere criminaliteit, zoals drugshandel en gewapende overvallen.*

Na de terugkeer van een aantal jongens in 2013 is er niemand meer uitgereisd vanuit de groep. Enkele terugkeerders hebben nog wel de belangstelling voor de ideologie, en een aantal is nog politiek salafist.

Volgens wijkagenten is de jeugdgroep in de loop van 2017 en 2018 aanzienlijk in omvang afgenomen. Als verklaring wordt gegeven dat de jongeren ouder zijn geworden en deels ook wijzer, maar ook dat er camera's geplaatst zijn op de bekende 'hangplekken'.

Respondent A2: *Dat duurde heel lang, er zat hier een gemeentebestuur dat niets wilde weten van camera's. maar zodra ze er hingen was de groep binnen een half jaar weg. Het zou kunnen dat ze meer via social media communiceren, dat weten we niet.*

4.4.8 De directe omgeving: verrast en handelingsverlegen

Verschillende respondenten benadrukken vooral hun verbazing toen jongeren uit de buurt naar Syrië begonnen te vertrekken. Zoals eerder beschreven, waren er natuurlijk al wel tekenen van radicalisering gesignaleerd in de buurt en waren de conflicten bij de moskee bekend. Maar dat er daadwerkelijk jongeren naar Syrië zouden vertrekken en zich daar bij radicale strijdgroepen zouden aansluiten had niemand verwacht. Vooral het feit dat een aantal jongeren die vooral als aankomend crimineel te boek stond ook vertrok, verraste zowel de gemeente, de politie als sociaal werkers.

De meer directe omgeving (ouders, school, de moskee) van de jongeren die radicaliseerden of dreigden te radicaliseren had in veel gevallen wel in de gaten dat er wat aan de hand was. Op de achtergebleven families had het vertrek van een aantal jongeren veel impact. Sommigen, maar niet allemaal, meldden zich onmiddellijk bij de politie om de vermissing van hun zoon of broer, in een enkel geval zus, aan te geven. Wat opvalt in de registraties hieromtrent is dat in verschillende

gevallen zussen van de uitreizigers de politie informeerden. De contacten liepen niet altijd goed. Zo is het volgens een wijkagent voorgekomen dat ouders die aangifte kwamen doen van vermissing geweigerd werden op het politiebureau.

Van de eerste uitreizigers, die al wat langer bezig waren met de religie en het radicale gedachtengoed, werd overigens geen aangifte gedaan. Door respondenten werd verondersteld dat het vertrouwen in de politie en de gemeente hier mee te maken heeft. In sommige gezinnen waren ook al diverse interventies geweest vanuit de jeugdhulpverlening.

De directe omgeving, maar ook de instanties waren niet in staat om het proces van radicalisering en uitreizen afdoende tegen te gaan. In dit verband wordt door wijkagenten en in het interne document over de jeugdgroep van de gemeente gesproken van 'handelingsverlegenheid'. Er is niet zo veel bekend over wat er achter de voordeur gebeurde bij gezinnen waaruit jongeren radicaliseerden. Bij de wijkagenten is vooral een beeld van hoe zij zelf samenwerkten met de (soms achtergebleven) gezinnen.

Een wijkagent stak wat dat betreft de hand in eigen boezem: het wordt van groot belang geacht goede contacten met de ouders te hebben, maar daar moet je ook zelf in investeren. Wat dat betreft hebben gemaakte fouten in het begin het vertrouwen van ouders en broers en zussen geschaad. In een eerdere fase, nog voor de uitreis, waren er ouders die wel wilden praten over de radicalisering van een van hun kinderen, maar toen was het probleem dat de politie geen idee had wat ze hier mee aan moesten. Er was simpelweg geen ervaring mee en zo stonden families wel eens in de kou. Als het vertrouwen eenmaal geschaad is, valt het moeilijk weer terug te winnen.

Het kon ook voorkomen dat ouders achter het uitreizen van hun kind leken te staan. Een wijkagent (A2) had het gevoel dat een deel van de families toch wel wist waar hun kinderen mee bezig waren.

Bijvoorbeeld, ik kwam bij een familie, die hield een soort feest, lekkere hapjes, iedereen was in het wit, ik was ook uitgenodigd. Later hoorde ik dat hun zoon net de vorige week in Syrië was omgekomen. Dus zij waren aan het vieren dat hun kind was

overleden, dat hij een martelaar was geworden. Ik was naïef en begreep niet wat het was.

Over de rol van school is niet zoveel bekend. De politie kreeg weinig signalen vanuit het onderwijs, maar wijt dit aan het ontbreken van duidelijke richtlijnen hiervoor in het verleden.

Respondent A2: We hadden nauwelijks contact met scholen. Die hielden richting ons de boot een beetje af. Ze wisten ook niet waar ze iets moesten melden als ze zich zorgen maakten om een leerling. We hadden niet of nauwelijks contact, maar dat is later wel verbeterd.

Ook bij de moskee wist men zich aanvankelijk geen raad met de radicale jongeren. Toen ze zich echt gingen misdragen is wel de politie ingeschakeld en later ontstonden er wel betere contacten. De Turkse en Marokkaanse moskee hadden wat verschillende benaderingen. Waar de Turkse moskee activiteiten probeerde te verbieden en de groep als geheel de toegang ontzegde tot de moskee, ging de Marokkaanse moskee over tot een meer individuele benadering. Later zijn de contacten met de politie en de gemeente aangehaald.

4.4.9 Samenvatting en conclusie

De radicalisering van deze jeugdgroep blijkt een lange aanloop te hebben gehad. In 2009 gingen enkele leden van de jeugdgroep op bedevaart en in 2010 waren meerdere jongeren bezig zich te verdiepen in het geloof. Vanaf 2011 begint een deel van de groep zich sterker te profileren als moslim, in opvattingen maar ook in uiterlijk. Sommige jongeren beginnen elkaar te overbieden met radicale standpunten, en een deel van de jongeren gaat samen naar de moskee en spreken daar ook mensen aan. Na weggestuurd te zijn op verschillende plekken, gaan ze regelmatig naar een moskee in met een jihadi-salafistische prediker in een naburige plaats. Een aanzienlijk deel van de jeugdgroep, met name de meer criminele jongeren, gaat hier niet in mee.

Een belangrijk lokaal 'trigger event' lijkt te zijn een uit de hand gelopen overval in 2010, waarbij een van de leden van de jeugdgroep om het leven kwam. Dit riep religieuze vragen op en leek te hebben bijgedragen aan de verdere radicalisering binnen de groep. Uit de interviews komen ook internationale gebeurtenissen in de voorgeschiedenis naar voren, die mogelijk hebben bijgedragen aan de radicalisering van een deel van de groep. Zo wordt genoemd dat in 2007 het ophangen van Saddam Hoessein (een Soenniet) door de Sjiitische overwinnaars, op de dag van het Offerfeest, slecht was gevallen bij een deel van de (Soennitische) jongeren. Het begin van de burgeroorlog in Syrië, waarbij president Assad hard optrad tegen de Soennitische bevolking, wordt ook genoemd als belangrijke internationale gebeurtenis.

Een aantal personen in de omgeving van de jeugdgroep heeft mogelijk als aanjager gefungeerd. Een oudere Noord-Afrikaanse man heeft mogelijk de bedevaarten in 2009 gefinancierd, maar dat hij een rol heeft gespeeld bij de radicalisering is nooit aangetoond. Eén jongen uit de jeugdgroep leerde een geradicaliseerde moslima kennen (uit het zogenaamde 'zusternetwerk') en werd een bekeerling. Een andere bekeerling die mogelijk invloed heeft gehad kwam buiten de buurt maar kwam in contact met de jeugdgroep via zijn vriendin, ook al een strenge moslima. Deze bekeerlingen legden veel andere contacten in het regionale jihadistische milieu. Verder zijn er berichten dat er ronselaars actief waren in de wijk, zoals een man in de Turkse moskee, en er wordt gesproken over een salafistische prediker met contacten binnen de jeugdgroep. Het is onduidelijk hoe groot de rol is geweest van deze personen.

Vanaf begin 2013 zijn er meerdere jongeren uit en rond de jeugdgroep uitgereisd naar Syrië. Lang niet alle uitreizigers waren echter direct betrokken bij de problematische jeugdgroep. De door de politie samengestelde lijst was vooral gericht op de criminaliteit van de groep. Van degenen die daar niet op voorkwamen, waren de meesten echter wel verbonden met de groep via familiebanden of sociale contacten.

De eerste twee uitreizigers zijn broers die radicaliseerden in de periode na een mogelijk individuele trigger-gebeurtenis, het overlijden van hun vader. Hierna reizen verschillende leden van de jeugdgroep, waaronder enkele crimineel actieve jongeren, af in verschillende kleinere groepjes en samenstellingen of alleen. Er zijn ook vaak banden tussen de verschillende groepjes uitreizigers. Eenmaal reist een heel gezin af, waarvan een jongere zoon bij de jeugdgroep hoort. Elk van de uitreizigers heeft zijn eigen verhaal, en vaak ook een duidelijke aanloop naar het uitreizen. Ze komen terecht op verschillende plekken, sommigen bij Jabat Al Nusra, anderen bij IS in soms actieve rollen, maar ook ondersteunend of met weinig succes. Een aantal van met name de vroege uitreizigers komt om bij de strijd, anderen keren weer terug, destijds nog ongestraft.

Naast uitreizen voor de jihad, zijn er ook meerdere leden van de groep vanaf 2013 naar het buitenland geweest voor studie van de islam of vanwege andere redenen die niet direct te maken hebben met radicalisering. Dat jongeren die er eerder een tamelijk criminele levensstijl op nahielden opeens ijverig het geloof gingen bestuderen, juist in deze periode van opleving van de jihad, riep wantrouwen op.

Opvallend is de rol van meisjes en vrouwen bij de radicalisering en uitreis van leden van de jeugdgroep en anderen. Er zijn meerdere gevallen waarbij jongens radicaliseren nadat hun partner streng gelovig is geworden. Ook hebben de vrouwelijke partners en soms familieleden een rol gespeeld bij het opdoen van contacten die nodig waren voor het uitreizen. Uiteindelijk lijkt er sprake te zijn geweest van een overlap in de netwerken van de problematische jeugdgroep, het jihadistische milieu in Delft en omliggende plaatsen en het 'zustersnetwerk' van vrouwen met een radicale zienswijze.

Tijdens de radicalisering leek er in de problematische jeugdgroep als geheel een soort driedeling te ontstaan. Er was een deel dat radicaliseerde, een deel ging vooral verder met de overlastgevende en criminele activiteiten, en een deel slaagde erin hun school af te maken en een maatschappelijk bestaan op te bouwen. Tijdens de periode van en na het uitreizen was ook weer sprake van een splitsing in de groep 'overblijvers'. Een deel nam duidelijk afstand van de uitreizigers, terwijl een ander deel

bewondering had. Na 2013 was er geen sprake meer van uitreizen en aan het eind van de onderzochte periode is de groep sterk in omvang afgenomen.

Wat betreft de omgeving van de groep valt op dat er voor en tijdens de periode van radicalisering en uitreizen sprake was van een zekere 'handelingsverlegenheid'. Respondenten vanuit de politie waren verrast door het uitreizen, maar de meer directe omgeving van de radicaliserende jongeren had vaak wel wat in de gaten. In een enkel geval leek de familie achter het uitreizen te staan, maar vaak probeerden familieleden juist signalen af te geven dat er wat mis ging. De directe omgeving maar ook de instanties waren echter niet in staat de radicalisering tegen te gaan. Een belangrijke oorzaak daarvan was het gebrek aan ervaring en kennis op dit terrein in de periode waarin de radicalisering plaatsvond.

4.5 Mogelijke verbanden met radicalisering

Enkele onderzoeksvragen richtten zich op specifieke zaken die mogelijk een rol hebben gespeeld bij de radicalisering in deze jeugdgroep. Deze worden in deze paragraaf nader onderzocht. Het gaat allereerst om het verband tussen criminaliteit en radicalisering, zoals wordt verondersteld in de literatuur over de 'crime-terror nexus', om de rol van detentie van sommige groepsleden bij (verdere) radicalisering en om de zelfstandige rol van religie en ideologie als aanjager van radicalisering bij de jeugdgroep. In de interviews kwamen ook groepsmechanismen naar voren die mogelijk een rol hebben gespeeld, en bij sommige jongeren specifiek het Koerdische element in de burgeroorlog in Syrië.

4.5.1 Criminaliteit en radicalisering

Volgens sommige respondenten waren criminaliteit en radicalisering niet vermengd. De betrokken jongeren hadden ook niet allemaal antecedenten, maar ze maakten wel allemaal deel uit van hetzelfde criminele netwerk.

Respondent D1: *Wat heel opvallend was: de radicale personen lieten zich niet in met criminaliteit. Toen zag je, het was 'not done' als radicale, fundamentalistische moslim*

om crimineel actief te zijn. In het begin was het nog echt: 'je moet je aan de wet houden'.

Andere respondenten zagen dat radicalisering soms juist een rechtvaardiging bood voor criminaliteit of geweld.

Respondent A1: Je zag wel dat geradicaliseerde jongens opeens toch weer meegingen met een inbraak, en dat praten ze dan in hun geloofsuitingen goed: het zijn allemaal ongelovigen en het is onderdeel van de jihad.

Respondent D2: Uit ideologisch oogpunt speelt ook nog een rol dat geweld tegen kafirs geoorloofd is en dat de buit van delicten beschouwd kan worden als oorlogsbuit.

In enkele gevallen leken er aanwijzingen te zijn dat criminaliteit daadwerkelijk werd gebruikt om de jihad te financieren. In september 2013 worden T3, T1 en een broer van O3 en O4 verdacht van het beramen van delicten waarvan de opbrengst ten goede zou komen aan de broeders in Syrië. Kort na de terugkeer van T1, T3 en T4 kwam er een ambtsbericht van de AIVD waarin werd gesproken over een ophanden zijnde overval waar een grote buit te verwachten zou zijn. In de door de dienst in een auto afgeluisterde gesprekken ontstaat het beeld dat ze delicten wilden gaan plegen ('acties') om daarmee de strijd van de broeders in Syrië te financieren. De auto werd vervolgens door de politie voorzien van afluisterapparatuur. Doordat ze er veel mee op pad gingen, kon de politie volgen wat ze van plan waren. T1 was er ook vaak bij, evenals de broer van de twee omgekomen Syriëgangers O3 en O4. De politie kwam er echter ook achter dat T3 met die auto naar Duitsland reed, waar hij prostituees bezocht, wat men voor een strenge moslim wel opmerkelijk vond. Toen de drie op weg gingen voor een overval werd er ingegrepen. Het team en de officier konden niet riskeren dat er slachtoffers zouden vallen bij een overval die als het ware onder hun ogen plaats zou gaan vinden. Op weg naar het beoogde doelwit werden ze aangehouden.

T3 werd vervolgens vastgehouden om een boete die hij nog had openstaan. In de cel kon een infiltrant hem gemakkelijk verleiden om wapens te leveren waar hij via zijn connecties redelijk eenvoudig aan kon komen. Die zouden gebruikt worden bij een

terroristische actie door de infiltrant. Binnen een dag wist T3 via diverse connecties meerdere wapens te regelen. Toen deze overgedragen zouden worden, werden ze opgepakt. T3 is veroordeeld voor wapenhandel, maar is uiteindelijk vrijgesproken voor financiering van terrorisme. Bij het OM en de politie wordt vernomen dat het inderdaad naar alle waarschijnlijkheid om criminelen ging die uitsluitend uit waren op financieel gewin. Ze hadden weliswaar gesproken over het doorsluizen van het geld naar de 'broeders', zoals gebleken was in opgenomen gesprekken, maar waren dat waarschijnlijk nooit werkelijk van plan geweest.

In 2016 ontstond bij de politie opnieuw het vermoeden dat sommige leden van de jeugdgroep delicten pleegden met het doel geld te genereren ter ondersteuning van de broeders in Syrië of om wellicht zelf een aanslag te plegen. Hierover was ook een melding binnengekomen van een informant via het Team Openbare Orde Inlichtingen (TOOI).²⁶ Dit vermoeden werd ondersteund door de indruk dat de criminele jongeren behoorlijk wat geld genereerden, terwijl ze toch niet op grote voet leefden. Wat deden ze dan wel met hun geld? Het OM ging nader zoeken naar concrete aanwijzingen van criminaliteit waarvan de revenuen voor de jihad werden gebruikt. Uiteindelijk heeft dit geleid tot het instellen van meerdere strafrechtelijke onderzoeken op basis van concrete verdenkingen tegen afzonderlijke betrokkenen bij de jeugdgroep. Deze zaken betroffen vormen van criminaliteit die winsten kunnen genereren, zoals fraude, drugshandel en handel in vuurwapens, maar ook zaken die zich daar minder voor lenen zoals *stalking*. Er was ook een signaal dat een terugkeerder een liquidatie zou willen plegen.

Een zaak in verband met fraude loopt nog steeds. Andere zaken zijn afgerond, maar in geen van de gevallen ging het om grote bedragen die er mee verdiend werden en in geen enkel geval is gebleken dat er terrorisme mee werd gefinancierd. Hoewel een van de verdachten een terugkeerder was, en een andere een goede bekende van een deel van de uitreizigers, was een groot deel niet gerelateerd aan het geradicaliseerde deel van de jeugdgroep. Gaandeweg werd steeds duidelijker dat het hier ging om

²⁶ Dit betreft een team dat informanten 'runt'. Nadere informatie over specifieke meldingen zijn ook voor dit onderzoek niet te krijgen.

personen die gewoon geld voor zichzelf wilden verdienen en niet om financiering van de jihad.

4.5.2 Radicalisering en detentie

De radicalisering binnen de jeugdgroep lijkt zich voornamelijk in de buurt zelf en door contacten met het grotere jihadistische netwerk te hebben voorgedaan. Degenen die in de Terroristen Afdeling hebben gezeten in verband met hun terugkeer uit Syrië, zoals T3, T4 en T5 hebben daar ongetwijfeld andere jihadisten ontmoet. Er zijn nooit signalen geweest dat ze in de gevangenis verder geradicaliseerd zijn. Bij H1 werden in 2011 tijdens detentie geschriften van moslimgeleerden over diverse onderwerpen aangetroffen, die overigens niet direct over de gewelddadige jihad gingen. T4, die vooral te boek staat als 'crimineel kopstuk', stuurde in 2016 tijdens detentie in de TA een brief aan een medegevangene via de 'interne post', die opmerkelijk religieus van toon was. Er werd uit afgeleid dat hij nog altijd het jihadistische gedachtengoed zou aanhangen. 'Er is geen vijandschap, behalve naar de onrechtvaardigen' is wel de passage die het meest in deze richting gaat. Al met al zijn er geen signalen dat periodes van detentie, die veel betrokkenen bij de jeugdgroep hebben meegemaakt, een grote rol hebben gespeeld bij de radicalisering.

4.5.3 De rol van religie

Uit het voorgaande is al gebleken dat voor minstens een deel van de groep duidelijk is dat ze voorafgaand aan de uitreis een religieuze of dan toch ideologische ontwikkeling hebben doorgemaakt, waarbij de verbinding met het bredere jihadistisch-salafistische²⁷ milieu in de regio een rol heeft gespeeld. Zoals al aan de orde kwam is het goed mogelijk dat in deze verbinding jonge moslima's een rol gespeeld hebben en nog steeds spelen. Een aanzienlijk deel van de groep bezocht zoals we zagen de preken van een jihadistische prediker in een naburige plaats. Ook

²⁷ Er zijn ook binnen het salafisme stromingen. Anders dan de a-politieke (of quietistische) en politieke stroming, staat de jihadistisch-salafistische stroming niet afwijzend tegen het gebruik van geweld (AIVD&NCTV, 2015).

van jonge criminelen van wie dit niet direct zou worden verwacht, is na vertrek gerapporteerd door bekenden dat ze kalm en religieus waren en geregeld naar de moskee gingen. T4 is hiervan een voorbeeld, maar van hem weten we ook, althans dat verklaarde hij zelf, dat hij instructie en geld voor de reis naar Syrië kreeg in de moskee. Na terugkeer ging hij al gauw weer de criminaliteit in en sindsdien heeft hij meerdere keren vastgezet in verband met gepleegde delicten, het meest recent een gewapende overval. In de tussentijd, in 2016, schreef hij ook een zeer religieus getint briefje aan een vriend in de TA, waar hij een straf uitzat nadat afdoende aangetoond was dat hij wel degelijk een militaire training had gekregen in Syrië.

Een bevinding die eveneens gerelateerd is aan religie is dat er een zekere populariteit is van het idee dat 'ongelovigen' zonder bezwaar tot slachtoffer van delicten kunnen worden gemaakt. Dit lijkt een echo van de Takfir ideologie, waarin de ware gelovigen in oorlog zouden zijn met kafirs (zie De Keyser, 2014).

4.5.3 De rol van groepsmechanismen

In de literatuur wordt er op gewezen dat het voor jongeren in problematische jeugdgroepen niet alleen geldt oplevert om delicten te plegen, maar vooral ook status en aanzien in de groep (zie bijvoorbeeld Beke en Van Wijk, 2001). Door Van Ham e.a. (2016) is de vraag opgeworpen in hoeverre status ook een belangrijke rol kan spelen bij radicalisering. In de inleiding is al opgemerkt dat religie zelf niet altijd ten grondslag ligt aan radicalisering. Om welke reden kunnen jongeren dan nog meer aangetrokken worden tot het radicale gedachtengoed? Hierbij wordt gewezen op diverse aspecten, waaronder status en de behoefte aan '*belonging*' en een duidelijke sociale identiteit; ergens bij horen. Stern (2010, geciteerd door Van Ham e.a., 2016) stelt dat de jihad een tijdelijke aantrekkingskracht kan hebben op jonge mensen, waardoor het cool is om radicaal te zijn. Deze aspecten worden inderdaad teruggevonden in de jeugdgroep in Delft.

Voor een aantal personen uit de onderzochte groep komt de rol van status naar voren. Een van de eerste uitreizigers ontleende aanzienlijke status in een deel van

de groep door zich snel een ogenschijnlijk grote ideologische en religieuze kennis eigen te maken.

Na de terugkeer van een aantal uitreizigers wordt zowel in politieregistraties als in de interviews benoemd dat ze bij de jongere aanwas in de groep een aanzienlijke status genoten. Op straat waren ze vaak omringd door jongere jongens uit de buurt, waaruit werd afgeleid dat die tegen de terugkeerders opkeken. Voorbeelden hiervan zijn T3 en T4, die vrijwel onmiddellijk na terugkeer weer hun criminele leefstijl oppakten.

Een ander aspect is de mogelijke druk die vanuit de groep wordt gevoeld om mee te doen met de voorlopers en zo dezelfde status te bereiken. Ook dit wordt teruggevonden in deze casus. Hoewel dit niet met zekerheid is vast te stellen, gaan respondenten er net als Bakker en Grol (2016) vanuit dat de uitreis in groepjes van twee tevoren was afgesproken.

Respondent C1: Het groepsaspect is wel van belang geweest bij het uitreizen. Een aantal jongens had zich toch wel verdiept in het radicale gedachtengoed, maar het uitreizen dat deden ze wel echt als groep. In een groep gaat dat wel makkelijker.

4.5.4 De rol van de Koerdische zaak

Een aspect dat door respondenten opmerkelijk wordt geacht, is de uitreis van enkele Turkse jongens met een Koerdische achtergrond die zich in Syrië hebben aangesloten bij radicale soenitische bewegingen, zoals IS en HTS (destijds Jabath al Nusra). In een Koerdische krant stond binnen enkele dagen te lezen dat deze jongens 'gehersenspoeld' waren door de jihadistische prediker die ze bezochten. In 2013 was er sprake van dat leden van de PKK in Delft actief waren om juist te verhinderen dat jongeren naar Syrië zouden gaan om tegen Assad te gaan vechten. Dit zou verklaard kunnen worden doordat de PKK en de Syrische gelieerde partij YPG belang hadden bij de status quo, waarbij Assad zich ook niet tegen de Koerden zou richten. Zoals bekend zijn het vooral de Koerden geweest die hard tegen IS hebben gevochten, met Westerse steun. Er is dan ook gerede kans dat de Delftse Koerdische jongens door de Koerden in Syrië als afvalligen worden beschouwd, wat mede zou kunnen

verklaren dat ze voor zover bekend niet naar een Koerdisch kamp zijn gegaan, maar in IS gebied zijn gebleven. Uit contacten met de familie ontstond het beeld van een grote loyaliteit aan IS van de individuen uit de families die waren uitgereisd. De verwachting bij respondenten is dat deze jongens niet meer terugkomen: geen enkel perspectief in Nederland en hun loyaliteit met het kalifaat zou groot zijn. In het rapport van Weenink (2019) waarin alle uitreizigers worden doorgelicht komt een vijftiental Koerdische uitreizigers voor die zich bij IS aansloten.

4.5.5 Samenvatting en conclusie

De link tussen criminaliteit en radicalisering komt in deze studie vooral naar voren in de vorm van een gemeenschappelijke achtergrond van de jongeren uit de jeugdgroep en degenen die radicaliseerden. Binnen de groep waren de geradicaliseerde jongeren meestal niet of niet meer crimineel, maar soms leek radicalisering een rechtvaardiging te kunnen bieden voor delicten. Er zijn verschillende zaken geweest waarbij het erop leek dat delicten werden gepleegd in het teken van de jihad, maar uiteindelijk bleek dit niet het geval te zijn of was er onvoldoende bewijs. Er bleken ook geen aanwijzingen dat perioden doorgebracht in detentie een belangrijke rol hebben gespeeld bij de radicalisering binnen de jeugdgroep.

Religie en met name de zoektocht daarnaar heeft wel een duidelijke rol gespeeld in het proces van radicalisering. De jongeren die naar aanleiding van hun ervaringen en gebeurtenissen radicaliseerden gingen actief op zoek naar meer strikte varianten van de islam en kwamen uiteindelijk terecht bij een jihadi-salafistische prediker in de regio. Binnen de moskee lijken ze ook weer contacten te hebben opgedaan die ondersteunend waren bij het uitreizen.

Bij sommige jongeren lijken ook groepsmechanismen een rol te hebben gespeeld. Sommige uitreizigers ontleenden heel duidelijk status aan hun positie en kennis. Verder vond het uitreizen plaats in kleine groepjes, en was er mogelijk sprake van enige groepsdruk om niet af te haken. Enkele jongens hebben een Koerdische achtergrond en de rol die dit speelt bij radicalisering en de aansluiting bij een radicale beweging is nog niet goed begrepen.

5. Andere jeugdgroepen met signalen van radicalisering

5.1 Inleiding

Naast de uitvoerige casestudie in Delft die in het vorige hoofdstuk is gerapporteerd, is een inventarisatie uitgevoerd onder jeugdgroepen in heel Nederland, om te zien in hoeverre daar signalen zijn of zijn geweest van radicalisering en of dit verband heeft met de dynamiek in de betreffende jeugdgroep. Zoals in hoofdstuk 3 uiteengezet, is er gezocht naar connecties met jeugdgroepen onder personen die voorkomen in de SummIT database van de Landelijke Eenheid van de politie. Daarnaast is voor alle individuen die voorkomen als horend bij een problematische jeugdgroep in de 'doelgroepen database' Amazone gekeken of deze ook bekend zijn in SummIT-jihadisme of in registraties in de Basisvoorziening Handhaving met een 'CTER label'.

5.2 Analyse van de kwantitatieve gegevens en selectie

5.2.1 Koppeling Amazone en politiegegevens jihadisme

De database Amazone omvat gegevens van 2016 en 2017 die door het team Nationale Briefing van de Staf Korpsleiding in Den Haag beschikbaar zijn gesteld voor het onderzoek. Gegevens van eerdere jaren bleken helaas niet beschikbaar. Deze database bevat gegevens over 4691 jongeren²⁸ die betrokken zijn bij 479 verschillende jeugdgroepen. Van elke betrokkene was een identificatie aanwezig in de vorm van de 'uitgebreide KENO-code', welke de eerste vier letters van de achternaam, de eerste letter van de voornaam, geboortedatum en geslacht omvat. Op basis van deze sleutel konden de gegevens door een analist van het team CTER gekoppeld worden aan de informatie die in de database Summ-IT wordt bijgehouden vanuit de rechercheonderzoeken op het gebied van CTER (artikel 9 en 10 WPG informatie). Ook de CTER-gerelateerde BVH-registraties (v.a. medio 2013) en de LOP-lijst werden gekoppeld. De LOP-lijst is het Landelijk Overzicht van de Politie ten aanzien van uitreizigers (zie Box 1 op pag. 25).

²⁸ Bij nadere beschouwing bleken enkele tientallen betrokken bij twee of – een enkele keer – meer jeugdgroepen, zodat het er in feite iets minder zijn.

De hits die dit oplevert betekenen slechts dat naam van de betreffende persoon aan minimaal één registratie in de betreffende systemen is gekoppeld. Om een dergelijke vermelding te kunnen duiden, dat wil zeggen te kunnen bepalen of de betrokkene daadwerkelijk geradicaliseerd is (geweest) en acties heeft ondernomen die daar mee te maken hebben, moet de inhoud van de registraties worden gelezen en in vele gevallen contact worden gelegd met de afzender van de registratie.

In 144 groepen bleek minstens één registratie voor te komen. Bijna één op de drie (144 van 479 ofwel 30,1%) jeugdgroepen omvat dus jongeren van wie de naam gekoppeld is aan een CTER-registratie. Het is veel werk om alle registraties lezen, en om die reden is er voor gekozen om het aantal groepen dat nader bekeken is te beperken tot de grotere groepen met meerdere CTER-gerelateerde registraties.

In Tabel 2 hieronder wordt een overzicht gegeven van de eerste dertig groepen in een rangordening naar omvang en aantal hits per categorie. De groep uit Delft die het vertrekpunt vormt voor deze studie is bovenaan de tabel vermeld. Een eerste blik op de tabel leert dat deze groep qua aantal leden waarvoor registraties zijn gemaakt ver uitsteekt boven alle andere groepen.

In kolom 2 t/m 5 wordt achtereenvolgens vermeld het aantal leden van de groep met registraties in de landelijke SummIT database Jihadisme (Art. 10 WPG), CTER gerelateerde rechercheonderzoeken (Art. 9 WPG), CTER-gerelateerde registraties in de Basisvoorziening Handhaving (BVH/CTER) en het Landelijk Overzicht uitreizen van de Politie (LOP). Aan de rechterkant is vermeld de totale omvang van de jeugdgroep (N) en de provincie waarin de groep geregistreerd is²⁹.

²⁹ De helft van de groepen in de tabel is in de provincie Zuid-Holland te vinden. We hebben niet direct een verklaring voor die oververtegenwoordiging. Bekend is wel dat daar ook een belangrijke concentratie van jihadistische netwerken was te vinden, namelijk in de Haagse regio. Ook registratiepraktijken zouden een rol kunnen hebben gespeeld.

Tabel 2. *Overzicht van 30 groepen met meeste CTER-gerelateerde registraties in politiestystemen.*

<i>Groep Nr.</i>	<i>Vermeld in Art. 10 WPG</i>	<i>Vermeld in Art. 9 WPG</i>	<i>Vermeld in BVH CTER</i>	<i>Vermeld in LOP</i>	<i>N</i>	<i>Provincie</i>
1	25	32	22	2	41	Zuid-Holland (casus Delft)
2	3	0	4	0	62	Utrecht
3	3	1	8	0	39	Zuid-Holland
4	5	2	4	0	33	Zuid-Holland
5	2	0	4	0	30	Groningen
6	1	1	1	0	30	Noord-Holland
7	1	0	3	0	28	Zuid-Holland
8	2	0	2	0	27	Noord-Holland
9	2	0	2	0	26	Gelderland
10	2	2	2	0	24	Zuid-Holland
11	1	2	4	0	24	Zuid-Holland
12	5	2	2	0	23	Zuid-Holland
13	2	0	2	0	23	Noord-Holland
14	0	0	11	0	23	Noord-Brabant
15	1	2	3	0	22	Overijssel
16	6	1	5	0	17	Zuid-Holland
17	6	2	4	1	15	Limburg
18	3	1	1	0	13	Noord-Holland
19	0	0	7	0	13	Noord-Brabant
20	2	2	5	0	12	Zuid-Holland
21	4	1	1	0	11	Zuid-Holland
22	3	0	2	0	11	Zuid-Holland
23	2	1	0	0	11	Noord-Holland
24	1	0	1	0	11	Zuid-Holland
25	3	3	2	0	10	Zuid-Holland
26	1	0	7	0	10	Limburg
27	1	0	2	0	9	Zuid-Holland
28	1	0	1	0	9	Zuid-Holland
29	1	0	3	0	8	Utrecht
30	6	0	0	0	6	Gelderland

Voor alle jeugdgroepen in Tabel 2 (behalve de casus Delft die al uitgebreid was bestudeerd) zijn de afzonderlijke registraties in de politiesystemen bekeken. In verreweg de meeste gevallen is ook contact gelegd met het betreffende team van de politie om te verifiëren in hoeverre er daadwerkelijk radicalisering is opgetreden binnen de groep in de periode sinds 2012. Daarbij bleek dat een aantal registraties zijn ingevoerd zonder dat er indicaties zijn dat de betreffende persoon geradicaliseerd is. Deze had bijvoorbeeld wel contact gehad met een al bekende jihadist en ook komt het wel voor dat iemand is geregistreerd vanwege iets over IS roepen, bijvoorbeeld bij een arrestatie.

5.2.2 Resultaten zoeken in Summ-IT Jihadisme

Een andere mogelijkheid om jeugdgroepen met signalen van radicalisering te traceren is om in SummIT te zoeken naar personen van wie in registraties is genoemd dat ze te maken hebben of hebben gehad met een problematische jeugdgroep. Daartoe is in het systeem gezocht met de zoekwoorden 'jongerengroep', 'jeugdgroep', 'hanggroep' en 'jeugdcriminaliteit'. Hierbij moet uiteraard bedacht worden dat de vraag of iemand betrokken is of is geweest bij een jeugdgroep niet speciaal van belang is voor politiemensen die registraties invoeren in verband met terrorisme, extremisme en radicalisering. Niettemin leverde deze zoekslag zeven treffers op die in Tabel 3 kort worden toegelicht.

De eerste drie genoemde gevallen in Tabel 3 betreffen duidelijke betrokkenheid bij radicalisering. De connectie met de jeugdgroep is echter niet zo duidelijk en het is lastig te achterhalen om welke jeugdgroep het gaat, doordat de betreffende personen niet voorkomen in het bestand van 2016 en 2017 dat we van Amazone ontvingen. De vierde groep is ook naar voren gekomen in Tabel 2 (nr. 18).

Tabel 3. Treffers in Summ-IT

<i>Provincie</i>	<i>Omschrijving</i>
Noord-Holland	Een jongen met psychische problematiek die in 2014 heeft geprobeerd naar Syrië te gaan. Ook vastgezet in verband met een brandstichting met een terroristisch oogmerk en in de gevangenis verder geradicaliseerd. Tevoren ging hij om met mensen uit de kringen van Sharia4Holland.
Noord-Holland	Twee Marokkaanse jongens uit een jeugdgroep waren o.a. betrokken bij de door jihadisten georganiseerde 'voetbalwedstrijd' in Den Haag in 2013. Ze zijn inmiddels van de LOP lijst verwijderd en doen vrijwilligerswerk. Worden wel gemonitord en van een van de twee werd in 2018 het telefoonnummer gevonden in de telefoon van een in Spanje gearresteerde 'haatprediker'.
Noord-Brabant	Een lid van een jeugdgroep is onlangs veroordeeld voor financiering terrorisme in verband met overmaken van kleine bedragen in 2014 aan een Nederlandse rapper die inmiddels is omgekomen in Syrië. Een ander lid van diezelfde jeugdgroep had contacten met iemand die was betrokken bij meer structurele financiering.
Noord-Holland	Een sociaal werker die leden van een jeugdgroep begeleidde is ontslagen in verband met radicalisering. Rond deze sociaal werker werd een groepje geradicaliseerde jongeren gesignaleerd.
Limburg	Lid van een jeugdgroep is broertje van vooraanstaande betrokkene in het 'zusternetwerk'. Hij gaf aan 'niet in Nederland te willen blijven' en was even vermist. Uiteindelijk is er niets gebleken van serieuze radicalisering. Komt niet voor in Amazonegegevens voor dit onderzoek.
Limburg	Melding over lid van een jeugdgroep. Nadat hij te horen had gekregen dat hij zijn diploma niet zou gaan halen, riep hij in de klas dat IS wel voor mensen op komt.
Utrecht	Vermeldingen over twee leden van dezelfde jeugdgroep. Zaten wel twee jaar tussen. Eentje meldde dat zijn moeder zijn paspoort had verstopt zodat hij niet naar Syrië zou gaan. De andere toonde zich zeer gefrustreerd over de discriminatie en het gebrek aan perspectief. Zich opblazen zou misschien wat zijn. Beiden wel bekend in Amazone. Voor beiden is het signaal de enige registratie in Summ-IT. Betreft een zeer grote groep met deze twee als enige connectie met radicalisering.

5.3 Casestudies jeugdgroepen met signalen van radicalisering

Op basis van het bestuderen van het beschikbare materiaal in de politiesystemen en (veelal) contact met lokale betrokkenen zijn drie groepen uitgekozen voor een nadere casestudy, in Tabel 2 zijn deze te vinden als 3, 17 en 18.

Daarnaast was op bijeenkomsten van analisten en via de e-mail bij de politieregio's navraag gedaan, waarbij de onderzoekers geattendeerd zijn op een groep in Noord-Holland die nog niet duidelijk naar voren was gekomen als mogelijk interessante casus (nr. 23 in Tabel 2). Deze groep is toegevoegd.

Over de geselecteerde vier groepen zijn beperkte casestudies uitgevoerd, door interviews te houden met wijkagenten en in enkele gevallen met sociaal werkers en medewerkers van betrokken gemeenten. Hierbij is ook gevraagd naar de situatie in de periode van 2012 tot 2016. Tevens werd openbaar beschikbare informatie met betrekking tot de jeugdgroepen gebruikt.

In deze paragraaf worden de vier casestudies gepresenteerd. Deze cases zijn geanonimiseerd om herkenbaarheid te voorkomen. In paragraaf 5.3.5 worden nog enkele relevante bevindingen uit de overige interviews samengevat.

5.3.1 Casus 1 Middelgrote stad in Noord Holland

Voor deze jeugdgroep waren er vier hits in Amazone, die alle te maken hadden met contacten met een sociaal werker die ontslagen is omdat hij zich in zou laten met radicalisering. Deze sociaal werker was ook al in beeld gekomen bij het zoeken op 'jeugdgroepen' in de politiesystemen. De stad was eerder in beeld gekomen door een Arabische imam die les geeft aan jongeren, waarbij ook leden van de jeugdgroep betrokken zijn. Al met al reden voor een nadere bestudering van deze jeugdgroep.

Het is inmiddels wel een aantal jaren later. In hoeverre is er sprake van een overlap tussen een radicaal-islamitische milieu in de stad en de problematische jeugdgroep in deze wijk? Behalve de genoemde figuren is er voor zover bekend geen jihadistisch

of radicaal netwerk in de stad. Er is een uitreiziger bekend, maar die stond geheel los van dit circuit.

De buurt

Het gebied beslaat twee buurten. De ene buurt kent een oud en een 'nieuw' gedeelte. In het oude deel van de wijk wonen nog de autochtone arbeiders, de mensen met een zwaar lokaal accent. In het andere deel is een mengelmoes van culturen ontstaan: Turks, Marokkaans, Eritrees, Somalisch. In maart 2007 is de wijk op de lijst met 40 probleemwijken in Nederland van toenmalig minister Vogelaar van Wonen, Wijken en Integratie gezet. Daarna heeft de gemeente een wijkvernieuwingsproject gestart, waardoor de problemen in de buurt zijn verminderd. Het recentere deel van de buurt waar de jeugdgroep actief is betreft een naoorlogse uitbreidingswijk met veel galerijflats, die vooral gebouwd werd met het oog op arbeiders uit de naburige industrie. Tegenwoordig woont een groot aantal verschillende nationaliteiten in de buurt, waar nog altijd veel huurwoningen zijn. In termen van inwoneraantal is deze buurt aanzienlijk kleiner. In beide buurten zijn veel mensen laag opgeleid en er is veel werkloosheid.

Er zijn twee AZC's geweest in de stad, en vanuit die AZC's zijn veel mensen in de buurt geplaatst in een goedkope huurwoning. Dit heeft op zeker moment wel weerstand opgeroepen in de wijk: waarom worden die hier geplaatst en nergens anders? In de oude buurt is mede in verband met de 'krachtwijk' een buurthuis, waar de mensen uit de flats niet komen. Er is wel wat rivaliteit tussen de buurten. Maar ook wordt gezegd dat de jongeren uit de wijk niet zo geïnteresseerd zijn in afbakeningen tussen buurten en hun contacten overal in de stad hebben.

De jeugdgroep

De registratie in Amazone van 2016/2017 omvat 18 namen, van allemaal jongens geboren tussen 1993 en 2003, van wie er vier een of meer registraties bleken te hebben in SummIT. In gesprekken met lokale politiemensen wordt benadrukt dat de groep in Amazone een momentopname is en dat er waarschijnlijk wat 'conservatief' is geregistreerd, waardoor eigenlijk alleen een vaste kern in het systeem terecht is

gekomen. Als alle relaties meegenomen zouden worden dan zou de groep veel groter zijn. Bovendien zijn er contacten tot ver buiten de wijk, ook buiten de stad, met name in andere grotere plaatsen in de regio.

Er zijn maar weinig betrokkenen bij de groep die een opleiding op MBO niveau of hoger hebben afgemaakt. Door politiemensen wordt een groot deel van de groep als 'licht verstandelijk beperkt (LVB)' omschreven. Het is niet altijd duidelijk of hier een diagnose aan ten grondslag ligt. Er loopt wel een project om de psychische problematiek in de groep systematisch in kaart te brengen. Er zijn ook wel wat meer succesvolle schoolcarrières van jongens die binnen de groep actief zijn. Veel jongens komen aan de orde op het veelplegersoverleg, en een jongen zit op het moment van het interview in de Inrichting Stelselmatige Daders. Bij deze jongen was een gewelddadig ogende poster van de 'Islamic Brotherhood' aangetroffen, waardoor hij een CTER-registratie had gekregen.

In de buurt en in de jeugdgroep zijn veel Marokkaanse jongeren, die weinig perspectief zien. Politiemensen zien dit ook wel, zo werd opgemerkt dat je je misschien wel eigenaardig gaat gedragen als je steeds maar door iedereen afgewezen wordt. Er zouden volgens hen projecten moeten worden opgezet om jongeren juist perspectief te laten zien.

De betrokkenen bij de groep houden zich op uitgebreide schaal bezig met criminaliteit, waaronder drugshandel en overvallen. De groep kent geen echte structuur en er zijn geen duidelijke leiders, hoewel een jongen die wat verder in de criminaliteit zit (hij wordt o.a. geassocieerd met mensenhandel) andere jongens als loopjongen lijkt in te zetten.

Een deel van de jeugdgroep bestaat uit 'windhappers', die geen enkel legaal inkomen hebben, geen loon, uitkering of studiebeurs. Betrokken instanties twijfelen er niet aan dat dit duidt op doorgroeien in de criminaliteit, maar er zijn weinig aanknopingspunten om iets tegen deze jongemannen te ondernemen. Dit zou aanzienlijke investeringen vereisen. Voor geen van de instanties is er een sterke aanleiding hier hard aan te gaan trekken: er komen geen aangiften binnen en er

wordt geen misbruik gemaakt van sociale voorzieningen. Zo blijft het deel van deze groep dat mogelijk doorgroeit in de criminaliteit 'onder de radar'.

Net als in Delft wordt in de jeugdgroep een groot belang toegekend aan de 'straatcultuur'. Zo worden er ook raps 'gespit' door jongeren die bij de groep betrokken zijn. Ze zijn populair op YouTube en Spotify. Verder wordt door mensen van de gemeente een zekere 'salafisering' gesignaleerd in de opvattingen van de jongeren uit de groep. Behalve regels en structuur, waar de jongeren kennelijk behoefte aan hebben, bestaat er onder de jongeren ook veel interesse in complottheorieën zoals over de Illuminati³⁰.

Radicalisering in de buurt

In de loop van 2015 komen er signalen binnen dat een sociaal werker, die aangesteld is om probleemjongeren naar een opleiding of werk te begeleiden, een groepje radicaliserende jongeren om zich heen heeft. Vier betrokkenen bij deze jeugdgroep hadden om die reden een CTER-registratie gekregen.

Een jongen was naast de sociaal werker als beheerder van het gebouw aangesteld en op een dag had een leidinggevende verboden dat deze vrijwilliger in djellaba in het gebouw zou verschijnen. Dit leidde tot een zekere escalatie en een bezoek van de politie, waarbij de leidinggevende meldde zich bedreigd te voelen door de sociaal werker en zijn entourage. Dezelfde jongen, een oudere broer van een lid van de jeugdgroep, ontwikkelde zich volgens respondenten in salafistische richting. Zo vertelde hij aan een vrijwilligster van de EHBO, nadat hij deze weigerde een hand te geven, dat hij nu eenmaal de Koran veel beter las dan de meeste anderen.

Sociaal werker B. kwam in beeld bij de opdrachtgever, de gemeente die via een bureau de leiding had. Hij zou een groepje radicaliserende jongeren om zich heen verzamelen en ook had hij zich, mogelijk uit woede over de arrestatie van zijn broer naar aanleiding van een vechtpartij, positief uitgelaten over ISIS. Naar aanleiding

³⁰ De Illuminati vormen historisch gezien een 18de eeuwse genootschap met enige verwantschap met de Vrijmetselarij. Tegenwoordige – soms antisemitische - complottheorieën zijn geïnspireerd op *science fiction* boeken, waarbij gerefereerd wordt aan een internationale samenzwering die streeft naar wereldheerschappij. Zie bijv. EAJG, 2018 en Wikipedia.

van dit incident en de signalen omtrent de radicalisering onder zijn cliënten ontstond een conflict met zijn directe leidinggevende en werd hij uiteindelijk ontslagen als sociaal werker in 2015. Na een tijd is hij elders gaan wonen, maar hij bleef actief in de stad, onder andere in verband met lezingen die in een moskee werden gegeven en hij onderhield contacten met bekende radicalen buiten de stad, hoewel de inhoud daarvan niet bekend is. Ook viel op dat hij op ruime voet leeft en meerdere dure auto's bezit, waarschijnlijk is hij ook betrokken bij criminaliteit.

Deze sociaal werker was eerder al ontslagen in dezelfde wijk en was ook enige tijd sociaal werker in een andere plaats. Hij is ook enige tijd in het buitenland geweest en er waren eerder vermoedens dat hij de jongeren onder zijn hoede met een islamitische achtergrond in radicale richting probeerde te duwen. Zelf is hij iemand die de indruk wekt permanent boos te zijn op de hele wereld, aldus respondenten.

Een imam gaf lessen voor een apart groepje, aanvankelijk in de Marokkaanse moskee in de buurt, nadat ze daar waren weggestuurd in de Turkse moskee, hoewel hij lessen geeft in het Arabisch. Over deze imam werd begin 2017 een melding gedaan, volgens een moeder zouden er kinderen leren over IS en hoe ze bommen moeten maken, in plaats van Koran en sharia les. Het is nog altijd de vraag of hier wat van waar is. Wel is duidelijk dat in de moskee waar deze lessen spelen ook de genoemde voormalige sociaal werker geregeld komt. Volgens een van de bestuursleden volgen enkele leden van de jeugdgroep recentelijk lessen in de moskee. Het is niet bekend wat er precies wordt gezegd in deze lessen.

In dezelfde ruimte als de Arabische imam worden aansluitend lessen op touw gezet door twee broers, die ook actief zijn geweest bij het binnenhalen van geld voor een nieuwe moskee. Ze gingen bijvoorbeeld collecteren bij evenementen. Wat precies de relatie is met de Arabische imam is niet helemaal duidelijk, wel is een van hen samen met een aan de jeugdgroep gelieerde jongen bij een door de imam georganiseerde bijeenkomst gezien.

Verschillende betrokkenen bij de jeugdgroep zijn samen met de weggestuurde sociaal werker gesignaleerd bij lessen van Arabische imam in de Turkse moskee in de buurt.

Resumerend

Het circuit rond een Arabische imam in de stad is niet noodzakelijkerwijs geassocieerd met radicalisering of jihadisme. Dit is nooit aangetoond en er is niemand vanuit dit circuit uitgereisd of zelfs maar verdacht van enig ander terroristisch misdrijf of financiering van terrorisme. Vanuit de jeugdgroep lopen de contacten via de broer en neef van een van de betrokkenen bij de jeugdgroep en een voormalige sociaal werker. De neef was wel een centrale figuur toen de sociaal werker nog als zodanig actief was in 2015. Deze blijkt ook contacten te onderhouden met Amsterdamse jihadisten. Meer recentelijk zijn er signalen dat een aantal merendeels criminele jongeren samen met de voormalige sociaal werker deelnemen aan door de Arabische imam op touw gezette lessen in de Turkse moskee. Het zijn signalen die moeilijk eenduidig geïnterpreteerd kunnen worden. Het lijkt wel verstandig om nauwkeurig te monitoren wat er gebeurt rond deze lessen en het betrokken netwerk. Deze netwerken van criminele jongeren en fundamentalistische moslims zijn nog niet voldoende begrepen om aan deze bevindingen eenduidige conclusies te kunnen verbinden.

De casus roept ook wel de vraag op ten aanzien van de sociaal werker: gezien zijn voorgeschiedenis is het de vraag hoe deze persoon aangenomen kon worden om jongeren te begeleiden. Door hem niet binnen te halen had een hoop onrust kunnen worden voorkomen.

5.3.2 Casus 2 Middelgrote stad in het Zuiden

Deze jeugdgroep telde volgens de registratie van 2016/17 vijftien personen. Hiervan zijn voor acht personen registraties aangemaakt die te maken hebben met radicalisering of extremisme, van wie zes in de landelijke Summ-IT database CTER-jihadisme. Een ervan stond najaar 2018 ook op de LOP-lijst, in verband met het vermoeden dat hij zou kunnen uitreizen naar het strijdgebied.

De buurt

Het betreft een stadsvernieuwingswijk in het zuiden van het land dat uit drie delen bestaat. Van de ruim 7000 inwoners heeft volgens het CBS in 2017 bijna de helft een diverse niet-Westerse migratie-achtergrond. In de zeventiger jaren is een deel van de huizen, gebouwd in de jaren '20, vervangen door nieuwbouw. Ongeveer de helft van de woningen valt onder een woningcorporatie. Vergeleken met het land als geheel is er veel uitkeringsafhankelijkheid en ook ligt de criminaliteit boven het gemiddelde. Volgens respondenten is er relatief veel (jeugd-)werkloosheid en komen nogal wat jongeren van school zonder startkwalificatie (een MBO-diploma). Hierover zijn echter geen cijfers te krijgen.

Ontwikkeling van de jeugdgroep

In de wijk heeft een aantal jaren een criminele jeugdgroep bestaan die in 2018 in vier delen uiteen is gevallen. De leden houden zich in de jaren 2014 tot 2016 voornamelijk bezig met dealen maar ook wel met vermogens- en geweldsdelicten. Naast leidende figuren die voornamelijk uit een tweetal Marokkaanse families komen, bestaat de groep uit een aantal meelopers, van wie meerdere getypeerd worden als licht verstandelijk beperkt ('LVB-ers'). Dit is gebleken uit een screening die het Veiligheidshuis in samenwerking met Jeugdzorg heeft uitgevoerd. Deze meelopers worden door de – veelal wat oudere - leidende criminele figuren uit de groep ingezet voor hand- en spandiensten, zoals op de uitkijk staan. Volgens een wijkagent maakt het gegeven dat deze jongens, die weinig inzicht hebben in de gevolgen van hun handelen, onder controle staan van enkele doorgewinterde criminelen hen tot een gevaarlijke groep.

Verschillende leden van de groep komen voor in politieregistraties ten aanzien van radicalisering en extremisme, wat vooral terug te voeren blijkt op contacten met één van meerdere broers die een rol spelen in de jeugdgroep. Slechts een van deze broers komt overigens voor in de Amazone registratie van 2016, anderen waren al iets ouder en een broer was op dat moment gedetineerd in verband met een schietpartij. Naast deze familie spelen verschillende broers uit een andere familie een belangrijke rol,

maar dan uitsluitend in de criminaliteit. Een van deze broers heeft goede contacten in de wapenhandel.

De criminele jeugdgroep heeft al een lange voorgeschiedenis. Als veertien/vijftienjarigen hingen de jongeren uit de groep al op een pleintje in de wijk, dat nu helemaal heringericht is. Destijds was er nog geen integrale aanpak, waardoor het vooral op de politie neer kwam om de situatie in de hand te houden. Volgens respondenten is er in die periode escalatie ontstaan, waarbij vanuit de gemeente onder andere straatverboden zijn opgelegd, terwijl de jeugdgroep verschillende keren brand stichtte. Er zijn enkele keren massale vechtpartijen geweest tussen jongeren en de politie. De groep koos in de loop van de jaren verschillende vaste hangplekken, waarbij een strategische locatie met het oog op dealen altijd een belangrijk criterium was. Er werden telkens camera's geplaatst bij de hangplek, waardoor de groep zich verschillende keren naar een andere locatie verplaatst heeft. Een deel van de groep heeft zich inmiddels 'doorontwikkeld' in de criminaliteit. Zo is het voorgevallen dat met een automatisch wapen in een pand door het raam naar binnen werd geschoten om concurrerende dealers af te schrikken. Ook zijn concurrenten ernstig mishandeld. Enkele betrokkenen bij de groep, die inmiddels in verschillende delen uiteen is gevallen, zijn in een naburige wijk gesignaleerd, waar ze eveneens bezig zijn met drugshandel.

Het jeugdhonk van Bertus B.³¹

In de loop van 2014 of 2015 is de groep neergestreken bij en in een onofficieel jeugdhonk gerund door Bertus B., die op vrijwillige basis kansarme jongeren opvangt. Dit jeugdhonk had tevoren in verschillende (kraak-)panden gezeten, eerst in een videotheek en daarna in een oude garage. Toen Bertus daar moest vertrekken kraakte hij een leegstaand bedrijfspand. Wat hij niet wist, is dat de jeugdgroep inmiddels een vaste plek in de straat had gekozen. Ze zaten altijd te dealen op een muurtje aan de overkant met goed uitzicht aan alle kanten, een strategische plek. Het was nooit de bedoeling van Bertus om de leden van deze criminele jeugdgroep op te vangen, maar die besloten op zeker moment gebruik te maken van de faciliteit

³¹ Dit is een pseudoniem.

voor hun eigen doelen. Een deel van de clientèle van Bertus sloot zich aan bij de criminele jeugdgroep. B. zat dus met de criminele jongeren opgescheept. Uiteindelijk is het pand door de gemeente in 2016 gesloten op basis van de drank- en horecawet: er werd zonder vergunning bier geschonken. De eigenlijke reden was dat er teveel criminaliteit en overlast om het jeugdhonk heen was ontstaan. In de loop van 2016 komt er een melding binnen bij de politie van Bertus B. Hij krijgt jongeren over de vloer die uitspraken doen waaruit hij opmaakt dat ze sympathie koesteren voor IS. Het gaat om twee leden van een familie, waaronder de oudere broer met connecties in het jihadistische netwerk. Ook wist B te vertellen dat de mannen waarschijnlijk de beschikking hadden over wapens.

De familie A.

Het betreft een familie waarvan de vader is overleden in 2015. Er zijn zes broers, van wie een van de oudsten (MA, geboren in 1981) contacten onderhoudt met het jihadistische netwerk in het land, met name in Den Haag en omstreken. Zo is hij in 2013 gesignaleerd in de omgeving van uitreizigers en mensen die probeerden uit te reizen, waaronder enkele jonge vrouwen. In 2014 werd hij bij een demonstratie in Den Haag gearresteerd in verband met geweldpleging. In die periode komt zijn naam ook voor in verschillende grote opsporingsonderzoeken in verband met jihadisme. Hij heeft in het westen ook drie kinderen met een zus van twee uitreizigers, waarvan hij begin 2016 is gescheiden. In 2009 was hij al eens gesignaleerd in Den Haag samen met een aldaar bekende figuur, beiden in djellaba, terwijl ze een bewaakt object aan het bekijken waren.

In 2016 werd een vooraanstaande jihadist door de DSI opgepakt in het huis van MA, overigens tot verrassing van de lokale instanties. Er moet al in 2009 of eerder contact geweest zijn met de bekende familie waaruit zijn ex-echtgenote afkomstig is.

MA heeft tevens een lange lijst met antecedenten, in verband met drugs en geweld, waaronder een poging tot doodslag. Hij is sinds een aantal jaren sterk bezig met het geloof. Hij heeft ook een eigen gebedsruimte, waarvoor hij speciaal een kamer heeft gehuurd. Toen hem ooit een baan werd aangeboden via de sociale dienst had hij

allerlei religieuze eisen, die er eigenlijk op neer kwamen dat hij onmogelijk een baan kon hebben.

Ook twee andere broers worden in verband gebracht met radicalisering. De oudste broer NA (1972) heeft wel gepreekt in een naburige moskee tijdens de Ramadan, toen er geen vaste imam was, in 2010-2012. Over hem zijn meldingen in verband met IS-sympathieën binnengekomen in 2016. Hij heeft als enige van de familie geen registraties wat betreft criminaliteit op zijn naam. Broer JA staat vooral bekend als crimineel, vooral in verband met drugs en vermogenscriminaliteit, maar ook stalking van zijn ex-vriendin. Over hem is bekend dat hij wel eens wat geroepen heeft waaruit sympathie voor IS valt op te maken.

Een jongere broer zit in de gevangenis in verband met een schietpartij met de politie in 2015. Hij ging er vandoor toen hij door een wijkagent werd staande gehouden vanwege een openstaande boete, en schoot op de wijkagent toen die hem achtervolgde. De jongeman, vooral in beeld wegens drugshandel en geweld, riep volgens verschillende getuigen 'allahu akbar' op het moment dat hij begon te schieten. Hij miste, maar de wijkagent schoot wel raak en trof zijn schouder. Hij zit zes jaar gevangenis uit en zou mogelijk in 2019 weer vrij komen. Twee andere broers zijn alleen bekend met gewelds- en vermogensdelicten.

Hoewel MA wel aanwezig was tijdens een politiecontrole van het jeugdhonk van Bertus B, lijkt hij niet zo op de voorgrond te treden bij de criminele activiteiten van de jeugdgroep. Hij lijkt echter wel invloed te hebben op zijn broers en via hen op de rest van de groep. Er zijn vermoedens dat via hem door de broers met dealen verdiend geld naar de jihad wordt gesluisd. Dit is echter niet echt uitgerechercheerd.

Financiering van de jihad?

Het wordt opmerkelijk gevonden dat de dealende broers en hun vrienden, die veel geld zouden moeten verdienen, niet op ruime voet leven. Geld dat mogelijk naar familie in Marokko is gegaan zou volgens de wijkagent ook een tussenstap kunnen vormen bij terrorismefinanciering, maar dat is niet echt opgehelderd. Via Western Union wordt geregeld geld overgemaakt, waarbij waarschijnlijk gelet wordt op de

ondergrens van de meldplicht voor ongebruikelijke transacties. Het wordt opsporingstechnisch lastig geacht om dit op te helderen en het zou veel capaciteit vergen. Kortom, er zijn wel vermoedens van financiering, maar die zijn niet hardgemaakt.

Resumerend

Al met al gaat het om een jeugdgroep waarin leidende criminele figuren via een broer verbonden zijn met jihadistische netwerken in Den Haag en omstreken. Daarnaast zijn leden van nog een andere criminele familie binnen de jeugdgroep bezig met drugshandel en geweldpleging. Verder bestaat de groep vooral uit meelopers die een ondergeschikte rol spelen. Bij deze personen zijn nooit signalen van radicalisering gerapporteerd. Een vermoeden van financiering van de jihad is nooit hardgemaakt en mogelijk gaat het voornamelijk om witwassen van criminele winst in het buitenland.

5.3.3 Casus 3 Arbeiderswijk in een grote stad in het Westen

Deze groep omvat volgens de Amazone-gegevens van 2016/17 44 jongens, van wie er negen voorkomen in politieregistraties omtrent radicalisering en extremisme, waaronder drie in de landelijk CTER database.

De buurt

De groep is actief in een vooroorlogse arbeiderswijk in een grote stad, waar aanvankelijk vooral mensen woonden die hun brood verdienden in de nabijgelegen industrieën. Het is nu een van de armste buurten van Nederland. Recentelijk is er sprake van gentrificatie en ontstaan er huizenblokken met koopwoningen die volgens respondenten als *gated communities* aanvoelen.

Er is veel werkloosheid in de wijk en het opleidingsniveau van veel jongeren is laag. Meer dan een kwart van de bewoners is onder de 23 jaar. Meer dan de helft van de bewoners heeft volgens de normen een 'laag inkomen', het gemiddelde ligt rond de

20 duizend euro per jaar. Meer dan de helft van de bewoners heeft een migratie-achtergrond.

De buurt kent veel meersgezinswoningen en in deze huurwoningen wonen vaak grote gezinnen, waar ook de grootouders nog inwonen. Een deel van de wijk is begin deze eeuw gesloopt en vervangen door nieuwbouw, waardoor de bevolking nog meer verjongt en zeer kinderrijk is.

Dat de jongeren op straat *chillen* is volgens de respondenten daarom niet alleen een afleiding van of uitweg uit hun gezinssituatie, maar ook noodzakelijk in verband met het ruimtegebrek thuis.

De wijk kampt wel met vandalisme, overlast, ontevredenheid over de leefomgeving en slechte bindingen in de buurt. Bewoners hebben het idee dat er veel inbraken, diefstallen, gevallen van overlast, geweldsdelicten en vandalisme plaatsvinden, maar cijfermatig gezien scoort alleen het aantal woninginbraken hoog.

De jeugdgroep

De groep is sinds acht jaar als overlastgevende groep geregistreerd. Voor het jaar 2016/2017 staan er 44 jongens op de lijst. Volgens de respondenten vervulden sommige jongens de rol van leider. De jeugdgroep wordt gekenmerkt door sterke familiebanden – zo zijn leden van de groep neven of broers van elkaar – en anderen kennen elkaar al sinds de brugklas. De bindingen die de groepsleden onderling hebben zijn daarmee tamelijk statisch. De groep trekt echter in wisselende samenstellingen met elkaar op, afhankelijk van de soort activiteit die op dat moment ondernomen wordt.

Net als de buurt kent de groep een diversiteit aan etnische achtergronden. Er zijn veel Kaapverdianen en een groot deel van de jongens is van huis uit islamitisch (Turken, Marokkanen en Afrikanen). Onderling bestaat er een sterke sociale controle.

De meeste jongens hebben geen MBO-opleiding afgemaakt en hebben daarmee geen startkwalificatie. Het IQ is volgens respondenten over het algemeen laag in de jeugdgroep, maar de jongens zijn wel behoorlijk *streetwise*. De jongens zijn

afzonderlijk van de groep redelijk toegankelijk, maar in groepsverband zijn ze erg gesloten tegen mensen van instanties. Verder geven respondenten aan dat de vaders vaak een zeer geringe rol spelen in de opvoeding, als ze al fysiek aanwezig zijn. De jongens krijgen van huis uit vaak wel een strenge opvoeding, echter met weinig geborgenheid en steun.

De respondenten zijn ervan overtuigd dat de omgeving en structurele achtergrondfactoren van de jongeren van invloed zijn op hun gedrag. Eén van de respondenten denkt dat de jongeren hun school wel zouden afmaken en zich beter gedragen als ze in een andere wijk zouden opgroeien. In deze buurt is er gelegenheid voor criminaliteit en daardoor rollen ze hier gemakkelijk in. Er zijn veel probleemjongeren die elkaar negatief beïnvloeden. Hierbij speelt status een belangrijke rol, wat in deze jeugdgroep vooral betekent dat je laat zien dat je goed voor jezelf kan zorgen. Dure kleding en vaak naar de kapper gaan is daarbij heel belangrijk. Statusverhogend is ook de ogenschijnlijke onaantastbaarheid van de criminele jongeren. Interventies zijn er dan ook op gericht deze onaantastbaarheid te doorbreken, zoals het bestuursrechtelijk sluiten van woningen nadat er betrokkenheid met het drugscircuit is aangetoond.

Naast woninginbraken komt drugshandel regelmatig voor bij deze jeugdgroep. Er zijn ook diverse meldingen geweest van wapenbezit. De leefstijl van een deel van de jongens doet vermoeden dat er meer delicten worden gepleegd dan tot nu toe zijn vervolgd: ze wonen in dure huizen, rijden in huurauto's en dragen horloges en kleding die niet met een uitkering te bekostigen zijn.

Opvallend is dat criminaliteit niet beperkt is tot de leden van de jeugdgroep, maar dat de hele familie een criminele leefstijl lijkt te hebben. Zo zijn er families waarbij één van de gezinsleden vastzit voor een levensdelict, een ander gezinslid zit in de drugswereld, en een derde pleegt woninginbraken. Ook in de cocaïnehandel zouden hele families betrokken zijn. Daarnaast accepteren sommige families ondersteuning door hun criminele kinderen, terwijl ze best weten waar het geld vandaan komt.

Niet alle jongeren kiezen echter direct voor de criminaliteit. Een deel van de jongeren wil wel werken, maar zodra ze hierin actie willen ondernemen, stuiten ze op een

samenleving die eigenlijk niet op deze jongens zit te wachten. Een ander probleem voor hen zijn de ingewikkelde procedures die gepaard gaan met het regelen van praktische zaken. Een respondent komt met jongeren in contact door ze daarbij te helpen. Er zijn ook wel jongens die via een opleiding het criminele milieu van de jeugdgroep zijn ontgroeid.

Respondenten stelden dat sommige interventies die in dit soort jeugdgroepen worden toegepast averechts kunnen werken. Zo dragen korte straffen in justitiële inrichtingen er vooral aan bij dat de status van jonge criminelen in de groep wordt vergroot. Er wordt dan ook gepleit voor meer positieve interventies, gericht op jongeren die mogelijk nog op het rechte pad gebracht kunnen worden. De politie is dan ook betrokken bij projecten in de wijk die jongeren aan een zinvolle dagbesteding kunnen helpen.

De islam in de groep

Religie speelt in deze jeugdgroep geen grote rol. Veel jongens zijn wel op Koranles geweest en als ze lastige situaties meemaken in hun levens grijpen ze terug op het geloof, maar ze zijn hier niet veel mee bezig. Ze weten ook niet veel van het geloof, maar zijn wel heel kritisch over wat hun ouders over de islam vertellen. Ze menen toch meer te begrijpen van de wereld dan hun ouders. Sommige jongens gaan op zoek naar de 'ware islam', wat ze gevoelig kan maken voor radicale predikers. Enkele jongens hebben zich een tijdje heel gelovig geprofileerd, wat mogelijk ook een poging is geweest om status te krijgen.

Er zijn ook jongens van wie respondenten denken dat ze zich via het geloof hebben losgemaakt van de criminaliteit in de jeugdgroep. Een jongen vertelde dat hij door het geloof inzag dat hij slechte dingen had gedaan – zoals drugs verkopen aan lokale junks – en een ander pad wilde kiezen.

De islamitische jongeren in de groep gaan meestal niet op regelmatige basis naar de moskee. Wel wordt er nogal wat 'geshopt' bij verschillende moskeeën. Sommigen blijven op zoek naar het ware geloof en hebben het idee dat ze dat in de naburige

salafistische moskee kunnen vinden. Hier zijn overigens voor zover bekend geen jihadisten gesignaleerd.

Door de jongeren wordt veel gepraat over samenzweringstheorieën zoals over de 'Illuminati', en ook over dat ISIS zou zijn opgezet door CIA en Mossad. Het valt de respondenten op dat dit vooral speelt bij jongeren met een islamitische achtergrond. Hoewel deze ideeën nogal los staan van de dagelijkse realiteit en niet direct invloed lijken te hebben op het gedrag, vinden ze veel weerklank. Respondenten spreken de zorg uit dat jongeren hierdoor vatbaar zouden kunnen zijn voor ronselaars, als die met een overtuigend verhaal komen dat er bij aansluit.

Radicalisering

Uit deze buurt zijn een paar jongeren uitgereisd. Eén van hen had een eigen bedrijf en was ineens vertrokken. Eén uitreiziger uit de buurt is teruggekeerd en zit nu vast. Recentelijk zijn er ook jongeren op hadj-reis gegaan en er is een jongen die een lange gevangenisstraf uitzat voor een roofoverval die zich helemaal heeft afgesloten in de gevangenis en zich in het geloof heeft verdiept. Er zijn dus enkele casussen van radicalisering en uitreizen in de buurt bekend, maar deze lijken op zichzelf te staan en lijken niets met de jeugdgroep te maken te hebben.

Bij nadere beschouwing blijken de registraties die aan jongeren uit de groep gekoppeld zijn niet echt te duiden op radicalisering of terrorisme. Een jongen reed bij een achtervolging op mensen in en dit werd in verband gebracht met de aanslag in Marseille, die kort tevoren plaats vond. Een andere jongen riep vragen op bij een (huwelijks-)reis naar het Midden-Oosten, sindsdien is echter niets waargenomen op het gebied van radicalisering. Niettemin zijn er wel zorgen op dit terrein in deze jeugdgroep.

Opvallend is wel dat veel jongens uit de jeugdgroep het idee van *takfir* uit de radicale islam sterk aanhangen. Iedereen die niet volgens het ware geloof leeft, ook andere moslims, wordt tot ongelovige verklaard. Hoewel hiermee diefstal en andere delicten tegen ongelovigen kunnen worden goedgepraat, lijkt dit niet in praktijk gebracht te worden. Wel zijn er bij enkele jongens signalen van radicalisering en deze jongens

worden nauwlettend in de gaten gehouden. Voor sommige jongens is verdieping in het geloof een uitweg uit de criminaliteit en kan het bijdragen aan het vinden van het rechte pad. In dit proces kunnen ze echter wel gevoelig zijn voor charismatische ronselaars. Ook kent de jeugdgroep leidersfiguren die zelf het charisma hebben om anderen mee te trekken in hun radicale opvattingen.

Eén van de respondenten merkt enkele figuren aan als potentiële ronselaars in de buurt, maar deze staan niet in de CTER politiesystemen geregistreerd en de verdenkingen zijn ook nooit hard gemaakt. De andere respondenten geven aan dat er geen radicale figuren of ronselaars in de buurt zijn gesignaleerd. Respondenten beschouwen de populariteit van *takfir* en samenzweringstheorieën als een mogelijke voorfase van of voedingsbodem voor radicalisering. Daarom is men zeer alert op de mogelijke activiteit van radicale predikers of ronselaars in de buurt die hier aansluiting bij zouden kunnen zoeken.

Resumerend

Kortom, de signalen van radicalisering die binnen de politiesystemen over leden van de groep werden gevonden, bleken uiteindelijk weinig te betekenen. Niettemin blijkt uit interviews dat er wel een zekere voedingsbodem voor radicalisering wordt gezien bij de jongeren in de buurt. Die krijgt vooral de vorm van samenzweringstheorieën en ook zijn aan *takfir* gerelateerde ideeën tamelijk populair. Deze kunnen een ondermijnende rol hebben doordat delicten tegen ongelovigen er mee kunnen worden goedgepraat. Voor zover er leidende figuren van een meer fundamentalistische islam worden gesignaleerd, lijken deze geen radicaliserende invloed te hebben.

5.3.4 Casus 4 Achterstandswijk in een grote stad in het Westen

Deze casus uit een achterstandswijk bij een middelgrote stad kwam vooral via rondvragen bij Regionale Eenheden van de politie in beeld. Er bleken wel een paar hits voor jihadisme te zijn in de Amazone gegevens van deze jeugdgroep. Dit ging om personen uit de groep die voor de uitreis van een viertal jongens uit de buurt met hen waren gezien. Twee van de vier zijn omgekomen in Syrië. De andere twee zijn

in 2018 afzonderlijk van elkaar teruggekomen en zijn veroordeeld tot gevangenisstraffen wegens het deelnemen aan een terroristische organisatie. Ze waren in 2013 vertrokken en dus zo'n vijf jaar in Syrië geweest. De vier uitreizigers bleken ook voor die tijd bij de jeugdgroep betrokken.

De buurt

Het betreft twee naast elkaar gelegen buurten die door een kanaal van elkaar worden gescheiden. Beide buurten zijn voor WO II gebouwd om mensen te huisvesten die in de nabijgelegen industrie werkten. Het zijn nog lang echte witte arbeiderswijken gebleven, maar sinds enkele tientallen jaren zijn er veel mensen met een migratieachtergrond komen wonen. Van de ongeveer 18 duizend inwoners heeft meer dan 40% een niet-Westerse immigratie-achtergrond volgens CBS gegevens uit 2017. De meeste inwoners zijn vrij laag opgeleid en er is hoge werkloosheid. De criminaliteit in de buurt ligt boven het landelijk gemiddelde. Verloedering greep een aantal jaren om zich heen, maar recentelijk heeft de stadsvernieuwing er voor gezorgd dat de buurt goed opgeknapt is. Veel huizen zijn flink gerenoveerd. Een groot deel van de wijk bestaat uit huurhuizen van woningcorporaties.

Er zijn verschillende welzijnsstichtingen actief in de buurt, m.n. ook voor de jongeren. Een jeugdhuis in het oudere deel van de wijk is enkele jaren geleden gesloten door bezuinigingen. Hoewel het jongerenwerk in de buurt actief is, ervaren jongeren dat er niets te doen is in de buurt. Er is samenwerking tussen de gemeente, de politie en welzijnsinstanties in een regelmatig overleg, waar per district gesproken wordt over criminaliteit en radicalisering.

De jeugd in de twee aangrenzende buurten trekt vaak samen op. Dit heeft ook wel te maken met het gegeven dat een belangrijke MBO school in het gebied is gevestigd. Veel jongeren uit beide buurten gaan daar naartoe na de basisschool en het VMBO.

De jeugdgroep

Al zeker tien jaar bestaat deze jeugdgroep, waarvan de leden bij de politie vooral bekend zijn door delicten als inbraak en overvallen, die in wisselende samenstelling worden gepleegd. De geregistreerde betrokkenen bij de jeugdgroep zijn allen jongens

en veelal laag opgeleid. Volgens respondenten is een aanzienlijk deel 'LVB' (licht verstandelijk beperkt) en er zijn er maar weinig die bijvoorbeeld een HAVO-opleiding hebben gevolgd. De groep is geen vast gegeven, maar eerder een fluïde netwerk, waarbij ook broertjes van oudere leden in de latere 'generaties' worden waargenomen.

Veel jongeren uit de groep lukt het niet om een baan te vinden, wat door de jongeren zelf veelal aan discriminatie wordt geweten. Respondenten herkennen dit wel, maar stellen ook de vraag of de jongeren in de buurt de kansen die er wél zijn ook aangrijpen. Door de politie werden sommige jongens wel als leiders in de groep gezien, vooral op het vlak van de criminaliteit. Degenen die zouden radicaliseren waren niet degenen die door de politie als leiders van de groep werden gezien.

Radicalisering in de buurt

Hoewel bekend was dat enkele jongens uit de buurt connecties hadden met de Hofstadgroep in het begin van deze eeuw, was de aandacht voor radicalisering omstreeks 2010 geheel weggeëbd. Bij de politie in de wijk was er niemand meer die er speciaal aandacht voor had. Radicalisering werd destijds gezien als een 'ver van mijn bed show', er kwamen alleen nog berichten over uit verre landen.

Niettemin wordt achteraf gezegd dat er al vóór 2012 signalen waren die duiden op radicalisering, of dan toch een voedingsbodem daarvoor. Uit een onderzoek op het destijds populaire sociale medium Hyves werd gezien dat veel jongeren zich sterk afzetten tegen de VS en Israël.

Diverse leerlingen van het MBO in de buurt namen deel aan een demonstratie van Behind Bars op het Museumplein in Amsterdam in september 2012. Er waren ook contacten met Sharia4Belgium, zo bleek toen een aantal van de aangehouden demonstranten nader werden bekeken. Bij deze analyses bleek ook dat er overlap bestond tussen de demonstranten en de jeugdgroep. Het wijkteam van de politie werd door het stedelijke CTER-team uitgenodigd om te praten over de connecties van sommige demonstranten. Daarbij bleek volgens respondenten dat jongere broertjes van de demonstranten op dat moment betrokken waren bij de jeugdgroep.

Vanaf dat moment ontstond er enige actieve aandacht voor radicalisering in de buurt, al was het nog heel beperkt. De betrokkenen probeerden wat zij waarnamen van een duiding te voorzien: hoe kan het dat meerdere jongeren uit deze buurt gesignaleerd worden op een landelijke demonstratie van jihadisten?

Hoewel de gesignaleerde betrokkenheid van jongens uit de buurt bij de demonstratie in Amsterdam tot een zekere alertheid had geleid, kwam het als een grote verrassing dat er jongens uit de buurt naar Syrië gingen in 2013. Nader onderzoek wijst uit dat de aanwezigen bij de demonstratie een verbindende rol kunnen hebben gehad tussen verschillende groepjes jongeren in de buurt met belangstelling voor de radicale islam. Zo is een van hen gezien met jongeren van de groep, en hij is recentelijk ook actief in het radicale circuit.

Aanvankelijk was het een raadsel hoe jongeren uit de buurt ertoe waren gekomen om naar de demonstratie te gaan, maar later bleek dat verschillende jihadisten in de buurt hadden gewoond of er connecties hadden. Hieronder is iemand die zich opgeblazen heeft in Syrië en een terugkeerder die na zijn straf uitgezeten te hebben elders woont met zijn vrouw, ook een vooraanstaande jihadiste, en kind. Hoe dit precies heeft geleid tot een tamelijk sterke aanwezigheid vanuit deze buurt is nooit goed duidelijk geworden. Volgens een wijkagent zou het een rol kunnen spelen dat de politie vooral gefocust is op criminaliteit, waardoor jihadisten die zich niet inlaten met criminaliteit niet zo gauw in beeld komen. Het wordt wel waarschijnlijk geacht dat jonge radicalen in de buurt en betrokkenen van de problematische jeugdgroep elkaar kenden, maar de aandacht voor deze connecties is zo laat gekomen dat het niet meer mogelijk was dit goed in beeld te krijgen.

Uitreizigers uit de jeugdgroep

In februari 2014 gonsde het gerucht in dat een jongen uit de buurt in Syrië was omgekomen. Dit werd al snel bevestigd en het bleek dat deze jongen met twee vrienden al in de zomer van 2013 vertrokken was zonder dat iemand het in de gaten had. Tegen familie hadden ze gezegd dat ze gingen studeren in Saoedi-Arabië. In 2013 was nog een andere twintiger uit de buurt samen met zijn vriendin naar Syrië gegaan. Ze waren samen ook weer teruggekomen en de man van het stel is in 2014

opnieuw naar Syrië vertrokken, waar hij in 2016 naar alle waarschijnlijkheid is omgekomen. De twee vrienden van degene die in 2014 sneuvelde zijn teruggekomen in 2018 en tot zes jaar gevangenisstraf veroordeeld. Ze zullen dus over enkele jaren mogelijk terugkeren in de buurt.

Bij de gemeente en de politie was niets bekend over radicalisering van deze jongens. Journalisten die in de buurt navraag deden, brachten echter aan het licht dat er wel degelijk signalen waren wat betreft de jongeman die op 27-jarige leeftijd sneuvelde in Syrië. Hij groeide van jongs af op in de buurt, en na de basisschool en het vmbo volgde hij een BBL-opleiding installatietechniek op het MBO, waarbij werken tegen een stagevergoeding wordt gecombineerd met het volgen van een opleiding. Na het voltooien van de opleiding kon hij echter geen vast werk vinden en weer wat later kreeg hij problemen met alcohol en drugs, volgens een kennis die de journalisten hebben gesproken. Uit de politiesystemen blijkt overigens dat hij ook vermogensdelicten pleegde in 2002 en in 2011, maar dit waren er aanmerkelijk minder dan de meeste leden van de groep.

Hij woonde met zijn vrouw bij zijn ouders in. In de laatste periode voor vertrek in 2013 droeg hij altijd een djellaba, liet zijn baard groeien en kwam vaak in de lokale moskee, waar hij weinig contact had met anderen. Op zijn Facebookpagina, die eerder alleen over sport ging, verschenen steeds vaker religieuze teksten, aanvankelijk gematigd, later werd het martelaarschap verheerlijkt. In die periode verschenen wel vaak dit soort teksten op de social media, waardoor het wellicht niet zo vreemd is dat deze persoon niet in beeld is gekomen bij de voor radicalisering verantwoordelijke autoriteiten.

De ouders hadden geen melding gedaan van het uitreizen van hun zonen. De jongens waren vertrokken terwijl de ouders zelf op vakantie waren in verband met de Ramadan. Ze hadden weliswaar gezegd dat ze zouden gaan studeren in Saoedi-Arabië, maar na enige tijd moet duidelijk geweest zijn dat ze naar Syrië waren. Met een van de ouders was later wel goed contact. Deze man is een actieve buurtbewoner die onder andere probeerde jongeren op het rechte pad te krijgen en te houden. Toen er gevraagd werd waarom hij niets gemeld had, verklaarde hij dat schaamte en de

angst om nagewezen te worden in de buurt een rol speelden. Pas in 2015 werd de aangifte van vermissing opgenomen bij de politie.

Van een van de twee die het verblijf in Syrië overleefden en terugkwamen is bekend dat ook hij problemen had met alcohol en drugs en in verband daarmee zelfs een tijdje dakloos was. Hij stond echter ook in goed contact met hulpverleners, die het er onderling niet helemaal over eens waren hoe ze zijn nogal plotseling ontstane religieuze gedrag, zoals de baard laten groeien, een djellaba dragen en geen handen willen schudden met vrouwen, moesten duiden en of ze dit gedrag zouden moeten tolereren. Een sociaal werker meende destijds dat het acceptabel was zolang deze jongeman verder gewoon aanspreekbaar was en op een zinnige wijze deelnam aan activiteiten. Ook de hulpverleners waren bijzonder verbaasd toen deze jongeman met zijn vrienden naar Syrië bleek te zijn vertrokken.

Volgens de politie waren de vier uitreizigers alle betrokken geweest bij de problematische jeugdgroep in de buurt en ze hadden allemaal delicten op hun naam staan. Er was niet echt een duidelijk verschil te benoemen tussen de uitreizigers en de anderen. De delicten waren al van wat langer geleden, zodat deze uitreizigers kort voor vertrek niet echt als 'crimineel' aangemerkt konden worden.

Overlap in netwerken

Zoals gezegd is de verbinding tussen de jeugdgroep en de uitreizigers in eerste instantie gelegd doordat uit politiesystemen bleek dat enkele leden van de jeugdgroep nog contact hebben gehad met een of meer van de uitreizigers voordat ze vertrokken. Verdere navraag leert dat er meer structureel een overlap is ontstaan tussen netwerken van jihadisten en de problematische jeugdgroep.

Toen de uitreizigers al weg waren, is gebleken dat er radicale personen in de buurt actief zijn die ook contacten onderhouden met betrokkenen bij de jeugdgroep. Zo is door sociaal werkers bevestigd dat een *Takfir* groep die in het lokale Veiligheidshuis werd besproken, inderdaad actief is in de buurt. De benaming is niet door de betrokkenen zelf bedacht, maar er aan gegeven door anderen. De groep betreft volwassen mannen, onder wie bij de politie bekende radicalen, die op gezette tijden

in het zwembad in de buurt samenkomen. Ook betrokkenen bij de problematische jeugdgroep komen daar. Een deel van deze jongemannen neemt ook deel aan sportactiviteiten die door sociaal werkers worden opgezet. Sommigen hebben in het verleden ook deelgenomen aan door Haagse jihadisten op touw gezette voetbalwedstrijdjes, waarbij ook een spreker en een gebed was. De indruk is overigens wel dat het aantal geradicaliseerde jongeren en de mate waarin ze geradicaliseerd zijn in 2018 is afgenomen ten opzichte van eerdere jaren.

Bij de politie wordt bevestiging gevonden voor deze bevindingen. Jongere broers van de uitreizigers zijn gezien met radicalen en een er van woonde zelfs in een huis met CTER-subjecten. Er zijn ook jongere broers die alleen in beeld zijn bij de politie in verband met criminaliteit en waar nooit signalen van radicalisering zijn waargenomen.

Rol van naburige salafistische moskee

In een naburige wijk is een moskee waar radicale figuren, van wie een veroordeeld is geweest voor een terroristisch misdrijf, een belangrijke rol spelen. Een persoon die in deze moskee predikt, had een bedrijfje samen met een van de uitreizigers. Deze is volgens wijkagenten ook actief in een andere, Marokkaanse moskee met een traditioneel profiel, met bestuurders uit de eerste generatie. Volgens meldingen zou deze persoon, aangeduid als 'tweede imam', er lessen hebben gegeven aan jongeren, waarvan echter geen bevestiging is gekregen. Volgens de vader van een van de uitreizigers lag zo'n groepje aan de basis van de uitreis. Een zus van deze prediker is bevriend met een van de meest vooraanstaande jihadistes, en op die manier mogelijk verbonden met het 'zustersnetwerk' in het land.

Een andere vooraanstaande figuur in de salafistische moskee is sterk verbonden met de buurt waarin de jeugdgroep actief is. Zijn familie woont er en hij kent alle jongeren in de buurt. Hij is ook verbonden met landelijke jihadistische netwerken. Hij is getrouwd met een vrouw uit het zuiden van het land van wie de broer in Syrië is gesneuveld. Ook heeft hij een zus die relaties heeft in het 'zustersnetwerk'. Bij de politie en de sociaal werkers is men er van overtuigd dat hij een belangrijke rol heeft gespeeld bij radicaliseringsprocessen in de buurt, maar dit is niet echt te staven met

concrete waarnemingen. Hij is al minstens tien jaar actief en was toen al betrokken bij huiskamerbijeenkomsten in de buurt. Meer recentelijk lijkt hij zich in de luwte te houden.

Resumerend

Al met al lijkt het er niet op dat het radicaliseringsproces dat aan de basis heeft gelegen van de uitreis van vier jongens uit de buurt voort is gekomen uit een proces dat zich binnen de jeugdgroep heeft afgespeeld. Eerder lijkt er een overlap te zijn ontstaan tussen netwerken van jongeren die meer of minder betrokken waren bij de criminaliteit in de buurt en netwerken van jongeren die op zoek waren naar identiteit via het 'ware geloof'. Het is aannemelijk dat wat oudere figuren die al langer actief waren in de radicale scene hierbij een rol hebben gespeeld.

5.4 Samenvatting

Uit de inventarisatie komt naar voren dat er veel jeugdgroepen zijn waarvoor een of meer CTER-gerelateerde vermeldingen zijn ingevoerd in de registratiesystemen van de politie. Dat gaat echter vaak om enkele gevallen en hoeft niet te duiden op serieuze radicalisering. De in het vorige hoofdstuk besproken jeugdgroep in Delft springt er ver bovenuit wat betreft aantal vermeldingen. Bij dertig jeugdgroepen met een substantieel aantal vermeldingen in de systemen zijn deze nader bekeken en is navraag gedaan bij de lokale politieteams. Uiteindelijk kwamen uit deze inventarisatie vier jeugdgroepen naar voren waar mogelijk sprake is geweest van duidelijke en serieuze radicalisering op groepsniveau. Deze groepen zijn nader bestudeerd.

Alle vier bestudeerde groepen zijn te vinden in buurten met veel achterstand: armoede, lage opleiding en veel werkloosheid. Veelal gaat het om oude arbeiderswijken waar nu een etnisch gemengde bevolking woont en waar veel jongeren op straat zijn. De jeugdgroepen bestaan vaak al langer en vallen soms uiteen in subgroepen of zijn wisselend samengesteld. De jongeren zijn ook vaak laag opgeleid of zijn zonder startkwalificatie (MBO) met hun opleiding gestopt, hebben

soms problemen op de arbeidsmarkt en ervaren discriminatie. In een aantal jeugdgroepen zijn sterke familieverbanden, waarbij soms ook de oudere generatie in de criminaliteit betrokken is. Sommige jongeren houden zich bezig met ernstige vermogenscriminaliteit en drugshandel.

Het radicaliseringsproces verloopt in elk van de groepen op een specifieke manier. Het blijft bij de meeste jongeren beperkt tot het ontwikkelen van radicale opvattingen en ideeën. In een van de jeugdgroepen zijn, net als in Delft, daadwerkelijk jongeren uitgereisd. In andere buurten zijn wel uitreizigers, die echter niet direct aan de problematische jeugdgroep verbonden zijn. Verder valt op dat in twee groepen jongeren bezig zijn met samenzweringstheorieën, en dat in twee groepen jongeren bezig zijn met het geloof en daarvoor zijn gaan 'shoppen' bij verschillende geloofsopvattingen. In drie van de groepen is iemand van buiten aanwezig die als centraal punt fungeert en radicale opvattingen verspreid. Tot slot valt op dat er in drie groepen sprake is geweest van contacten met jihadistische netwerken elders, via familie en bekenden.

Evenals in de groep in Delft bestaat er een zeker populariteit onder de jongeren van aan *takfir* verwante ideeën. In een geval wordt er zelfs een takfir-groep onderscheiden die overlapt met de problematische jeugdgroep van de betreffende casestudy. Daarnaast zou de verspreiding van complottheorieën onder moslimjongeren in de buurt een voedingsbodem kunnen vormen voor radicalisering.

6. Vergelijkingsgroepen

6.1. Inleiding

In het vorige hoofdstuk is gekeken naar jeugdgroepen buiten Delft waarin tevens radicalisering plaatsvond, maar waarin de uitreisbeweging niet zo opvallend was als in Delft. In dit hoofdstuk worden twee gelijksoortige jeugdgroepen beschreven die helemaal niet met radicalisering te maken hebben gehad. Zoals in hoofdstuk 3 al werd uitgelegd, hebben we daarom gezocht naar groepen die qua omvang, demografische samenstelling en gepleegde delicten lijken op de groep in Delft, behalve dat daar geen radicalisering is gesignaleerd. Ook is ervoor gezorgd dat de groep uit een soortgelijke wijk komt als de groep in Delft: een multi-etnische wijk met veel naoorlogse flats. Voor de vergelijking zou het immers weinig zin hebben om de groep in Delft te vergelijken met groepen die heel anders zijn samengesteld en waarin bijvoorbeeld de meeste jongeren geen islamitische achtergrond hebben.

Twee groepen kwamen als ongeveer gelijkwaardig uit de bus wat betreft de vergelijkbaarheid met de onderzochte groep in Delft. We hebben daarom besloten beide groepen te bestuderen. Voor beide jeugdgroepen zijn gegevens over de buurt zelf en de jeugdgroep verzameld uit openbare bronnen en er is een interview afgenomen met de politiemedewerker die het best op de hoogte was van de achtergronden van de groep. In deze paragraaf zal voor beide groepen worden ingegaan op de wijk, op de kenmerken van de groep en op eventuele signalen van radicalisering in de buurt.

6.2 Casus 1 Middelgrote plaats in Zuid-Holland 1

De wijk

De eerste vergelijkingsgroep is een groep uit een middelgrote stad in Zuid-Holland. Deze groep profileert zich voornamelijk in een naoorlogse wijk die in korte tijd veel mensen diende te huisvesten vanwege de toenmalige woningnood. De wijk kent daarom veel flats en er wonen eind 2018 ruim 7000 mensen. Bijna de helft van de

woningen valt onder een huurcoöperatie of wordt op een andere manier te huur aangeboden, de overige woningen zijn koopwoningen. Er is weinig leegstand in deze wijk. Het gemiddelde inkomen in de wijk is het laagste van alle wijken in de stad.

De meeste bewoners van de wijk vallen in de leeftijdscategorie 25-45 jaar en 45-65 jaar. Er zijn ongeveer evenveel bewoners in de categorie 65+ als in de categorie 0-15 jaar en er zijn relatief weinig inwoners in de categorie 15-25 jaar. Er wonen ongeveer evenveel mannen als vrouwen in de wijk. Verder is de bevolkingssamenstelling over de jaren redelijk stabiel gebleven. Ongeveer 70% van de inwoners is autochtoon, de andere inwoners hebben een migratieachtergrond. Binnen deze groep komen veel verschillende nationaliteiten voor: Westerse landen, Suriname, Turkije, Marokko, Afrika, Aruba, Nederlandse Antillen en andere niet-Westerse landen.

De groep

De groep zoals geregistreerd in 2016/17 bestaat uit twintig jongeren, van wie een kwart Nederlandse ouders heeft. Verder zijn de meeste jongeren Marokkaans, daarnaast zijn er jongens met een achtergrond in Somalië, Irak en Suriname. De groep is dus etnisch wat minder divers dan de groep in Delft, waarin maar heel weinig witte Nederlandse jongeren voorkomen, maar meer divers dan de buurt als geheel. Volgens de wijkagent zou de aanwezigheid van relatief veel witte jongeren de verklaring kunnen zijn voor het feit dat hij nooit jongeren van de groep over discriminatie heeft horen klagen. Er wordt op gelet dat de jongeren allemaal gelijk worden behandeld, zei hij. Er is niet specifiek gevraagd naar ervaren discriminatie bij het zoeken van werk of bij het toegang krijgen tot de horeca.

De meeste jongeren in de groep volgen een opleiding op de lagere VMBO niveaus of zijn daarmee gestopt, soms zonder diploma. Bij een aanzienlijk deel van de groep zijn volgens de respondent problemen in het gezin, zoals opvoedkundige problemen.

Ook bij deze jeugdgroep geldt dat het niet om een duidelijk afgebakende groep gaat met een vaste samenstelling, maar meer om een fluïde netwerk waarbinnen onderlinge afspraken worden gemaakt. In de wijk vinden vooral diefstallen,

gewelddadigheden en vernielingen plaats, waarbij vooral vernielingen de boventoon voeren. Er is ook wel een enkele overval gepleegd door leden van de groep. Wat deze groep van de meeste jeugdgroepen onderscheidt, is het feit dat er ook iemand bij zit die een zedendelict heeft gepleegd.

De groep is in 2016/2017 in kaart gebracht. Vervolgens is er een integrale aanpak ontwikkeld voor de jongeren uit deze groep. Deze aanpak lijkt succesvol te zijn geweest. Een deel van de jongeren is terug naar school gegaan of heeft een reguliere baan gevonden. Momenteel wordt er nagedacht over een nieuwe aanpak, die zich richt op de jongere aanwas van de jeugdgroep.

Radicalisering?

De jeugdgroep kent net als de andere bestudeerde jeugdgroepen een aanzienlijk aandeel jongeren met een islamitische achtergrond. In deze jeugdgroep zijn echter nooit signalen van radicalisering geweest. Ook als naar specifieke gebeurtenissen wordt gekeken die bij andere jeugdgroepen wel invloed hebben gehad, lijkt de weerslag op deze jongeren niet groot. Zo werd er niet enthousiast of opvallend gereageerd op de aanslagen in Parijs en Brussel en er was ook geen belangstelling voor het kalifaat van IS. Over het algemeen lijkt de jeugdgroep niet erg geïnteresseerd in de islam. De respondent heeft het idee dat sommige jongeren wel meedoen aan de Ramadan, maar dat dat niet vanuit hun eigen toewijding aan het geloof komt. Dit is vooral omdat de moeders daar bovenop zitten en doordat ze tijdens de Ramadan tot laat op straat kunnen hangen met andere jongeren.

Behalve dat de jongeren zichzelf weinig lijken in te laten met de islam, lijken er rondom de jeugdgroep ook weinig potentiële ronselaars of *triggers* aanwezig te zijn geweest voor radicalisering. Er zijn geen radicale islamisten of predikers actief in de buurt en er zijn ook geen meldingen geweest van verdachte bijeenkomsten of samenkomsten in of rondom de moskee, zoals dat bij andere jeugdgroepen weleens aan de orde was. De plaats kent een Turkse en een Marokkaanse moskee, maar er is geen salafistische moskee in de nabije omgeving.

Er zijn twee personen in de wijk die voorkomen in de politiesystemen over radicalisering en als CTER-subjecten zijn aangemerkt. Eén daarvan is een man van middelbare leeftijd die verschillende mensen heeft bedreigd. Hij lijkt vooral verward te zijn en mag ook niet meer in de Turkse moskee komen. Deze man heeft geen contacten met de jeugdgroep. Een tweede persoon is in het systeem gekomen doordat zijn ex zich in radicale kringen begeeft, maar deze melding heeft waarschijnlijk niks te betekenen voor deze man zelf. Deze bevinding omtrent de ex duidt erop dat er toch wel enige contacten zijn in radicale netwerken vanuit de buurt, maar dit lijkt geheel buiten de jeugdgroep om te gaan.

6.3 Casus 2 Middelgrote plaats in Zuid-Holland 2

De wijk

De tweede vergelijkingsgroep betreft eveneens een middelgrote plaats in Zuid-Holland. De wijk waar de jeugdgroep vandaan komt, is vanaf 1970 gebouwd in een voormalig poldergebied. Het merendeel van de woningen bestaat uit eengezinswoningen en flats. Een deel van deze woningen is eigendom van de gemeente. Ongeveer de helft van de woningen is een koopwoning en 43% van de woningen valt onder huurcoöperaties. De wijk huisvest in 2018 ruim 6000 mensen en ook deze wijk heeft weinig leegstand. Het gemiddelde inkomen van de wijk is binnen de stad een van de laagste.

De meeste bewoners vallen in de leeftijdscategorie 45-65 jaar en 65 jaar en ouder. De categorieën 0-15 en 15-25 jaar zijn beide kleiner dan de categorie 25-45 jaar, waarmee deze wijk qua bevolking relatief oud is. Er wonen ongeveer evenveel mannen als vrouwen in de wijk. Opvallend is dat diefstallen en vernielingen in deze wijk in gelijke mate worden gepleegd, maar dat de geweldsmisdrijven nog vaker voorkomen. Deze wijk kent net als bij casus 1 een groot aandeel autochtonen: ruim driekwart. Over de jaren is dit percentage ongeveer gelijk gebleven. De overige inwoners hebben sterk uiteenlopende migratieachtergronden. Er wonen relatief veel mensen met een vluchtelingenstatus in de buurt.

De groep

De groep heeft als uitvalsbasis een plein waar vooral de shoarmatent een verzamelpunt is geweest voordat deze gesloten werd. Op dit plein hebben de jongeren uit de groep veel overlast veroorzaakt en in wisselende samenstellingen delicten gepleegd. Een deel van deze jeugdgroep bestaat uit geraffineerde jonge criminelen. Daaromheen bevinden zich ook meelopers en jongeren die wel bij de groep horen, maar niet betrokken zijn bij criminaliteit. Mogelijk weten ze daar ook niets van af.

Een opvallend kenmerk van deze groep is dat ze zich identificeren met de rapper Tupac. Hij kreeg een nummer 1 hit terwijl hij in de gevangenis zat wegens een overval en werd in 1996 gedood tijdens een *drive-by shooting*. In dit jaar werden veel leden van de groep geboren. Veel van de jongeren hebben net als hun idool een gouden tand laten zetten. Opvallend is dat ook bij deze jeugdgroep wordt waargenomen dat de groep uiteenvalt in subnetwerken voor het plegen van delicten. Zo zijn er groepjes die zich bezighouden met drugshandel, terwijl andere groepjes zich bezighouden met inbraken. De groep bestaat net als in Delft uit onder meer Turkse, Marokkaanse, Afghaanse en Iraanse jongeren. Deze groep kent ook Poolse jongeren. Autochtone Nederlanders maken geen onderdeel uit van de groep.

De registratie uit Amazone dateert uit 2016/2017. Belangrijk hierbij is dat dit een momentopname is van de groep. Inmiddels is er een nieuwe groep tot ontwikkeling gekomen, ook wel 'de nieuwe generatie' van de groep genoemd. Een aantal van deze jongeren is betrokken bij zwaardere criminaliteit dan hun voorgangers. Bovendien treedt er een zekere criminele professionalisering op onder de jongens. Een goed voorbeeld hiervan is dat ze na een arrestatie hun proces-verbaal of dossier in handen krijgen van hun advocaat en dat ze dit ijverig bestuderen om ervan te leren voor de volgende keer. Soms worden de politiemensen die het proces-verbaal hebben opgesteld zelfs aangesproken door de jongeren nadat ze het proces-verbaal hebben bestudeerd.

Veel jongens kampen met problemen in het dagelijks leven. Zo zijn er problemen thuis, en bestaan er veel gebroken gezinnen, waarbij één van de ouders vaak niet meer in beeld is. Een deel van de jongeren heeft taalproblemen, vooral statushouders uit onder andere Irak en Afghanistan. Bij deze groep zijn de ouders soms zo met hun eigen (integratie)problemen bezig dat ze niet toekomen aan de opvoeding van hun opgroeiende kinderen. Ook slagen veel jongeren niet in het onderwijs. De meeste jongens zijn laag opgeleid. Sommige jongens zijn begonnen aan de HAVO, maar zakten snel qua niveau. Naar de buitenwereld probeerden deze jongeren altijd uit te stralen dat alles goed ging. Volgens de respondent is het sociale leven op straat voor deze jongens belangrijker dan een diploma halen.

Criminaliteit, geen radicalisering

Een groot deel van de jongens is van huis uit moslim. Als de jongeren naar de moskee gaan, gaan ze vooral naar de Molukse moskee. Er is echter ook een Turkse moskee in de wijk. In beide moskeeën zijn geen radicale of salafistische predikers gesignaleerd. Ook zijn er geen signalen geweest van groepen die er heimelijk bij elkaar komen of groepen die lessen organiseren die niet goedgekeurd worden door het bestuur. Opvallend is dat de Molukse moskee op haar website het moslim-extremisme expliciet als een probleem van deze tijd benoemt.

Met betrekking tot de jeugdgroep zijn er nooit registraties in de politiestructuren geweest die wezen op radicalisering van de groep(sleden). De enige signalen van eventuele radicalisering betroffen enkele opmerkingen die vervolgens als stoerdoenerij werden afgedaan, maar deze hebben de registratie bij de politie nooit gehaald. Er waren wel redelijk veel moslimjongeren in de wijk die enthousiast reageerden op het uitroepen van het kalifaat. Ook waren zij enthousiast over de aanslagen in Parijs en Brussel. Deze jongeren hadden echter niets met de jeugdgroep te maken. De reacties van deze jongeren werden meer gezien als een uiting van maatschappelijke frustratie dan als daadwerkelijk sympathiseren met IS en de ideologie erachter.

Er zijn daarnaast drie opsporingsonderzoeken geweest naar CTER-subjecten in de buurt. Een daarvan betrof een zeventienjarige jongen wiens zus verdacht werd van

betrokkenheid bij financiering van IS en zelf niet met radicalisering te maken bleek te hebben. Een ander onderzoek ging over een jongen, niet betrokken bij de groep, zou in drugs handelen voor datzelfde doel, maar daarvoor was geen bewijs. Tot slot was er een melding dat er bij een gezin van statushouders jihadistische bijeenkomsten zouden worden gehouden. Voor zover hier iets van waar is lijken er geen jongeren van de jeugdgroep bij betrokken.

6.4 Samenvatting

Uit het voorgaande wordt duidelijk dat de jongeren van deze twee jeugdgroepen een soortgelijk leven hebben als de jongeren uit de Delftse jeugdgroep. Ze groeien ook op in wijken met een relatieve achterstandspositie en kampen met dezelfde problemen als de jongeren in Delft. De jongeren hebben vaak een slechte of instabiele thuissituatie en zijn veelal laagopgeleid. In de criminaliteit vertonen ze echter wel degelijk geraffineerd gedrag. Net als in Delft ontstaan er verschillende 'gilden' binnen de jeugdgroep, gespecialiseerd in specifieke delicten. Verder bestaan deze vergelijkingsgroepen ook uit veel verschillende nationaliteiten, veroorzaken de jongeren in het openbaar vaak overlast en zijn veel jongeren vanuit hun herkomstland of vanuit huis bekend met de islam. Op wijkniveau zijn er ook overeenkomsten: Delft is ook een naoorlogse wijk met veel flats en de WOZ-waarde van de bestudeerde wijk uit Delft ligt tussen de WOZ-waarden van deze twee wijken in. In Delft is meer dan de helft van alle woningen een huurwoning. In de twee vergelijkingsgroepen is dat iets minder dan de helft, maar dit duidt alsnog op een aanzienlijk deel huurwoningen. Een andere overeenkomst is dat alle drie de wijken meerdere moskeeën hebben.

Ondanks dat er veel overeenkomsten te vinden zijn, bestaan er ook verschillen. Zo wonen er veel minder mensen in de wijken waar de vergelijkingsgroepen vandaan komen. In de bestudeerde wijk in Delft wonen ongeveer twee keer zoveel mensen dan in de aparte wijken die hier bekeken zijn. Daarnaast is het aandeel inwoners met een migratieachtergrond in de wijken van de vergelijkingsgroepen kleiner dan in Delft. In de bestudeerde wijk in Delft heeft meer dan 40% van de inwoners een andere etniciteit dan autochtoon Nederlands, terwijl dat in de vergelijkingsgroepen

slechts 20-30% is. Ook is er verschil in de leeftijdsopbouw van deze wijken en die in Delft. Daar zijn de jongeren, die in meerderheid een migratie-achtergrond hebben, sterk dominant in de wijk. In de vergelijkingswijken is dat minder het geval. Het is dus niet uit te sluiten dat verschillen in de bevindingen hier mee te maken hebben, ook al is ook in de vergelijkingsgroepen een aanzienlijke variatie in etnische achtergrond waar te nemen.

Bij de jeugdgroep in Delft speelt de ervaren discriminatie een belangrijker rol dan bij de hier onderzochte vergelijkingsgroepen. Er komt wel naar voren dat opleidingen niet lukken, maar dat wordt niet direct gerelateerd aan discriminatie.

Tot slot is wellicht het belangrijkste verschil dat er in de vergelijkingsgroepen geen radicale imams, predikers en ronselaars aanwezig zijn geweest. In Delft zijn verschillende jongens na een bepaalde gebeurtenis vatbaarder geworden voor beïnvloeding – zoals de mislukte overval, het overlijden van een vader of het niet weten waar je na je school terecht kan – en zijn daardoor dichter bij het geloof gekomen. Ronselaars of radicale figuren hebben daar vermoedelijk goed op ingespeeld. Ook waren er in Delft bijeenkomsten die een radicaal karakter hadden en zijn er signalen van radicale figuren rondom de moskee geweest. De jongeren uit de twee vergelijkingsgroepen ervaren waarschijnlijk gelijksoortige gebeurtenissen – bijvoorbeeld moeten stoppen met de HAVO en een veel lager niveau gaan doen – waardoor zij mogelijk vatbaarder worden voor iemand die doet geloven hen te kunnen helpen weer grip op het leven te kunnen krijgen. Echter wanneer zulke figuren niet aanwezig zijn, belanden ze niet in dat gedachtegoed en blijft radicalisering uit.

7. Conclusies

Tot slot van dit rapport vatten we de resultaten samen en reflecteren we op de uitkomsten. Om te beginnen geven we een kort overzicht van de achtergrond en de opzet van het onderzoek. Vervolgens geven we expliciet antwoord op de onderzoeksvragen die aan het begin van dit rapport zijn geformuleerd. Daarna gaan we in op de theoretische betekenis van het onderzoek, bespreken we de beperkingen van het onderzoeksmateriaal en doen we enkele suggesties voor toekomstig onderzoek.

7.1 Resumé van doel en opzet

De aanleiding voor dit onderzoek was het gegeven dat een aanzienlijk deel van de twintig personen, die begin 2013 naar vanuit Delft naar Syrië vertrokken, betrokken bleek te zijn bij een problematische jeugdgroep. Dit leidde tot het idee om nader onderzoek te doen naar het verband tussen problematische jeugdgroepen en radicalisering. Voor zover bekend was daar nooit eerder onderzoek naar gedaan. Er waren al wel publicaties over een 'crime-terror nexus', waarin de overlap tussen criminaliteit en terrorisme werd besproken, maar een mogelijk verband tussen problematische jeugdgroepen en radicalisering was nooit eerder onderzocht. Voorafgaand aan het onderzoek formuleerden wij op theoretische gronden zes verschillende mogelijke uitkomsten voor dit verband.

Om het verband te onderzoeken is allereerst een casestudy uitgevoerd naar de bewuste jeugdgroep in Delft. Hiervoor werd op verschillende manieren informatie gezocht: via schriftelijke bronnen (zowel openbaar als binnen de politie), via politieregistraties over de leden van de jeugdgroep en de uitreizigers in Delft, en via uitgebreide interviews met elf respondenten, allen sleutelpersonen met specifieke kennis en ervaring omtrent de jeugdgroep.

Ten tweede is een inventarisatie uitgevoerd om na te gaan of er nog meer problematische jeugdgroepen zijn geweest waarin zich radicalisering heeft voorgedaan en zo ja, of de factoren die daar een rol hebben gespeeld vergelijkbaar zijn met die in

Delft. Hiervoor zijn gegevens over alle geregistreerde jeugdgroepen gecombineerd met registratiegegevens van de politie die een verband houden met (contra-) terrorisme, extremisme of radicalisering (CTER). Van alle groepen met naar verhouding veel registraties is een viertal nader bestudeerd. De keuze is gemaakt op basis van een nadere bestudering van de politie-informatie en contact met mensen die ter plaatse met de groep te maken hebben.

Tot slot zijn ook twee vergelijkingsgroepen onderzocht: problematische jeugdgroepen die wat betreft de omvang, etnische samenstelling en criminaliteit en wat betreft de omgeving vergelijkbaar zijn met die in Delft. Voor meerdere groepen die op het eerste gezicht in aanmerking konden komen zijn nadere gegevens verzameld en is navraag gedaan bij lokale betrokkenen. Uiteindelijk bleken er twee vergelijkingsgroepen te zijn die goed overeen kwamen met de groep in Delft.

Voor zowel de vier gevonden problematische jeugdgroepen als de twee vergelijkingsgroepen is schriftelijke informatie gezocht, zijn politieregistraties bekeken, en zijn interviews gehouden met een tot vijf respondenten met specifieke kennis over de jeugdgroepen. De informatieverzameling was minder intensief dan bij de Delftse groep. Het doel was ook niet om een compleet overzicht van de groep en de gebeurtenissen te krijgen, maar om een algemeen beeld te schetsen van de kenmerken van de betreffende jeugdgroepen en de aanwezige processen van radicalisering.

Al met al is het onderzoek dus tot stand gekomen volgens de opzet die in hoofdstuk drie is ontvouwd. Op de beperkingen daarvan zullen we nog ingaan. In de volgende paragraaf worden de onderzoeksvragen beantwoord, waarna op enkele aspecten nader gereflecteerd wordt.

7.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen

In deze paragraaf worden alle in de inleiding gepresenteerde onderzoeksvragen zo goed mogelijk beantwoord op basis van de in de vorige hoofdstukken gepresenteerde onderzoeksbevindingen. We maken onderscheid in factoren op structureel (7.2.1.),

groeps- (7.2.2) en individueel niveau (7.2.3). Tot slot worden specifieke vragen naar aanleiding van de inventarisatie besproken in paragraaf 7.2.4.

7.2.1 Structurele factoren

Over factoren op structureel niveau werd de volgende vraag geformuleerd:

- Welke omstandigheden en gebeurtenissen in de samenleving en buurtomgeving hebben de ontwikkeling van (jongeren uit) de jeugdgroep in de richting van jihadistische activiteiten mogelijk bevorderd?

Uit het onderzoek komt naar voren dat de wijk van de problematische jeugdgroep in Delft zich kenmerkte door achterstanden, complexe sociale problemen, een lage sociaaleconomische status van de inwoners, en een tijd lang fysieke verwaarlozing. Ook de wijken waarin de vier andere onderzochte jeugdgroepen te vinden waren, kenmerkten zich door achterstanden en 'achter de voordeur'- problematiek. Hierbij kan gedacht worden aan schulden, psychische problematiek, problemen in de opvoeding, verslavingen en sociaal isolement. Ook is gewezen op spanningen tussen bevolkingsgroepen.

Het gaat ook om etnisch gemêleerde wijken of om oude arbeiderswijken, en om wijken waar relatief veel jongeren wonen en aanwezig zijn op straat, met name mannen tot de leeftijd van 35 jaar. Dit heeft mogelijk gezorgd voor de benodigde concentratie op straat van jongeren uit bevolkingsgroepen waarvoor jihadistische opvattingen aantrekkelijk kunnen zijn.

De respondenten melden verder dat veel jongeren in de wijk weinig toekomstperspectief zien en te maken hebben met werkloosheid, schooluitval, ervaren discriminatie en gebrek aan een zinvolle dagbesteding. Deze factoren zijn in de interviews meer dan eens samengevat als 'het gevoel er niet bij te mogen horen'. Uiteraard speelt dit in veel achterstandswijken in Nederland en de genoemde wijkkenmerken kunnen niet alleen verklaren waarom juist uit de jeugdgroep in de wijk in Delft zoveel mensen contacten kregen in radicale kringen of zelfs naar Syrië gingen. Maar de buurtomstandigheden hebben waarschijnlijk wel bijgedragen aan een voedingsbodem voor radicale ideeën.

Wat betreft gebeurtenissen in de samenleving kan worden gewezen op specifieke historische ontwikkelingen. Anders dan velen hadden gehoopt had de 'Arabische lente' niet geleid tot bloeiende democratieën in de landen waar deze zich afspeelde, maar vooral tot een bloedige burgeroorlog in Syrië. Jihadistische bewegingen wisten zich te versterken en stelden de situatie voor als een aanval op de *ummah*, de gemeenschap van ware moslims, en riepen jonge moslims op zich ter plaatse aan te sluiten bij de verdediging. Deze boodschap vond een zekere weerklank bij jonge moslims in Westerse landen en in de loop van 2012 begonnen aanzienlijke aantallen naar Syrië uit te reizen. Vanuit Nederland reisden ongeveer 300 mensen uit en nog eens zo'n 150 deden een poging of hadden de verdenking op zich geladen plannen te hebben in die richting. Een naar verhouding zeer groot deel van deze uitreizigers is afkomstig uit de regio rond Den Haag. Twintig van hen kwamen uit Delft.

Specifiek voor Delft werd gewezen op de ontwikkelingen rond het jongerencentrum in de buurt. Toen geconstateerd werd dat daar nogal wat criminelen rondliepen, werd de toegang beperkt en werd een pasjessysteem geïntroduceerd, waardoor een deel van de jongeren niet meer in het jongerencentrum kwam. Ook jongeren die nog wel binnen de criteria vielen, gingen niet meer en sloten zich aan bij een groeiende groep probleemjongeren op straat. Dit lijkt te hebben bijgedragen aan het ontstaan van een 'criminogene straatcultuur' in de wijk. Van deze straatcultuur is eerder gesteld dat deze radicalisering zou kunnen bevorderen. Geconstateerd is dat onder sommige jongeren uit de groep in Delft, met name in de – soms nog op video beschikbare – raps, ook echt gedweept werd met radicalisering en met de jongeren uit de buurt die naar Syrië waren vertrokken.

Al deze factoren kunnen op zichzelf en in combinatie met elkaar beschouwd worden als bevorderlijk voor de voedingsbodem waardoor een deel van de jongeren vatbaar werd voor de lokroep van de jihad. Er zijn echter ook achterstandswijken in Nederland die in een vergelijkbare situatie verkeren en waarin geen radicalisering is gesignaleerd. We moeten daarom dus verder op zoek naar factoren op groeps- en individueel niveau die bij kunnen dragen aan het duiden van de radicalisering in Delft, die zich grotendeels in de betreffende problematische jeugdgroep afspeelde.

7.2.2 Groepsniveau / ontwikkeling groep in verschillende fasen

- Hoe ziet de demografische samenstelling van de groep eruit en zijn er andere relevante groepskenmerken?

De onderzochte jeugdgroepen kenmerkten zich door een grote variatie in migrantenachtergrond. In de jeugdgroep in Delft hadden vrijwel alle betrokkenen een migrantenachtergrond, dat ging om jongeren uit de 'oude' migrantengroepen, zoals Turken, Marokkanen en Antillianen, maar ook jongeren uit Afghanistan, Irak en Somalië. Sommigen hebben een achtergrond als vluchteling, maar niet allemaal.

Voorts geldt dat de jeugdgroep in Delft bijzonder omvangrijk was, in de analyse van de Eenheid Den Haag van 2014 kwamen 160 mensen voor en een eerdere versie telde zelfs 300 betrokken jongeren. De jongeren uit de groep in Delft kenden elkaar al lang en hebben een vergelijkbare gezinsachtergrond. Net zoals in andere plaatsen in de inventarisatie, en ook bij de vergelijkingsgroepen, werd door betrokkenen benadrukt dat we het hier niet hebben over een groep met een enigszins vaste structuur, maar over een los netwerk waarbinnen zich op ad-hoc basis groepjes vormen die delicten plegen, raps spitten, gewoon hangen en ook te maken krijgen met radicalisering. Uit het gedrag en de raps van de groep komen elementen van straatcultuur naar voren, en het belang van status en succes.

- Hoe ziet de netwerkstructuur eruit in verschillende fasen van de jeugdgroep en betrokkenheid bij jihadisme?

In de ontwikkeling van de jeugdgroep in Delft is vanuit de vraagstelling van dit onderzoek een duidelijke fasering te zien, waarbij de uitreis van een aantal jongens begin 2013 een belangrijke moment vormt. Een eerder belangrijk moment in de ontwikkeling van de groep is de inperking van de toegankelijkheid van het jongeren centrum in 2009, waardoor de jeugdgroep zich ging ontwikkelen als problematische straatgroep. Hoewel er tevoren zeker ook al criminaliteit was in de groep, is op dat moment de 'straatgroep' als het ware geboren, en de mogelijkheid om contact te hebben met de jongeren in de buurt werd daardoor sterk ingeperkt.

De radicalisering, het vertrek van een deel van de groep en later de terugkeer van een deel van de uitreizigers hebben telkens een impact gehad op de groep. Er ontstonden scheidslijnen op basis van de houding van jongeren ten opzichte van de uitreizigers. Een deel van de groep sympathiseerde wel met de uitreizigers, al zouden ze zelf niet zo ver willen gaan om naar Syrië te gaan om de *ummah* tegen Assad te beschermen (zoals het destijds werd gezien), anderen namen echter afstand en beperkten zich tot criminaliteit, die vaak nog verder verhardde. Toen een deel van de uitreizigers na enkele maanden terugkeerde, keek een deel van de betrokkenen bij de jeugdgroep (vooral de jongere leden) erg tegen hen op. Anderen namen meer afstand.

Zoals al eerder benadrukt kan de jeugdgroep eigenlijk beter beschouwd worden als een los netwerk waarin op ad hoc basis groepjes werd gevormd rond bepaalde activiteiten. Het deel van de jongeren dat radicaliseerde kan als een van deze subnetwerken worden beschouwd. Een van de twee broers die als eerste uitreisden had hierin een leidende rol, en zoals hierna aan de orde komt ontstond bij deze gelegenheid ook contact met jihadistische netwerken buiten de jeugdgroep. Degenen die radicaliseerden waren over het algemeen niet het meest crimineel en hadden in de criminaliteit geen leidende rol.

- Hoe vond het proces van radicalisering van de groep plaats? Is de groep als geheel geradicaliseerd, of vond dit plaats bij subgroepen of bij enkele individuen?

Gezien het feit dat de inventarisatie van de groep in 2014 zo'n 160 personen omvatte is het duidelijk dat alleen een minderheid van de groep, enkele tientallen, radicaliseerde. De uitreizigers en degenen die bij de uitreis anderszins een rol speelden zijn goed gedocumenteerd. Buiten deze groep is ook wel radicalisering opgetreden, maar zeker niet bij een meerderheid van de groep. De groep is niet als geheel geradicaliseerd, maar dit vond plaats bij een subgroep.

Omgekeerd is wel een groot deel van de geradicaliseerde en/of uitgereisde jongeren in Delft betrokken geweest bij de problematische jeugdgroep. Het is echter uit ons onderzoek niet gebleken dat de radicalisering het gevolg was van een bepaalde dynamiek binnen de jeugdgroep zelf. Het is eerder zo dat de radicaliserende jongeren

in de loop van 2012 meer afstand namen van de criminaliteit binnen de groep. Dit gold het duidelijkst voor de persoon die ideologisch een leidende rol had en volgens respondenten crimineel gedrag *haram* noemde. Voor anderen is dit minder duidelijk, een deel van de radicaliserende jongeren werd minder crimineel, een ander deel ging door met het plegen van delicten.

Er zijn enkele duidelijke *trigger events* aan te duiden die een cruciale rol hebben vervuld in Delft. Een belangrijke gebeurtenis was een mislukte overval door leden van de groep, waarbij een dode viel onder de overvallers. Ook te beschouwen als een *trigger event* is het overlijden van de vader van degene die een leidende rol had in het eerste zestal dat bij elkaar kwam om te praten over het geloof of de ideologie. Deze gebeurtenissen hebben naar het zich laat aanzien een cognitieve opening gecreëerd waardoor deze jongeren vatbaar werden voor de jihadistische ideeën.

Een nog wat blinde vlek in het onderzoek is de mate waarin deze jongeren zich via het internet informeerden. Wel is duidelijk dat er in de loop van 2012 contacten ontstonden met het jihadistische netwerk in de Haagse regio en frequente bezoeken aan de bijeenkomsten van een jihadistische prediker in de regio, voordat deze zelf ook naar Syrië vertrok.

- Welke verschillende rollen zijn aan te wijzen binnen de groep, waren er voortrekkers in het proces van radicalisering?

Een groepje van zes kan aangemerkt worden als voortrekkers in de radicalisering en het uitreizen. Iets later in de tijd gingen ook kleine groepjes en individuen relatief apart van elkaar uitreizen naar Syrië. Bij het eerste zestal dat radicaliseerde, ontpopte een van de broers van wie de vader overleed zich als een soort ideologische leider. Hij zocht steun in het geloof en ging al snel op zoek naar een alternatief voor de traditionele islam van zijn ouders. Door de anderen in dat groepje en ook in de omgeving werd hij gezien als iemand met veel kennis van de islam.

- Waren er radicale personen aanwezig rond de groep en wat hebben die voor invloed gehad?

In de periferie van de groep vallen enkele personen op die mogelijk een rol hebben gespeeld bij de radicalisering in de buurt en bij het leggen van de verbinding met het

jihadistische netwerk in de Haagse regio. Om te beginnen was er een oudere Noord-Afrikaanse man die in de buurt al vanaf 2004 pogingen ondernam om activiteiten op touw te zetten rond de fundamentalistische islam en de eerst *hadj* reizen van jongeren uit de buurt financierde. Hij had vele connecties in het jihadistische circuit en was prominent aanwezig bij de Behind Bars demonstratie op het Museumplein in Amsterdam. Een concrete rol in het uitreizen van jongeren uit de buurt is echter nooit aangetoond.

Er waren daarnaast twee bekeerlingen, een uit de buurt en een uit een naburige plaats, en hun vrouwen, beiden verbonden met het jihadistische 'zustersnetwerk'. Bij het ene koppel kwam de vrouw uit de buurt en bij het andere kwam de vrouw uit Den Haag en de man uit de buurt. Zowel de twee vrouwen als de bekeerling van buiten de buurt hadden al eerder veel contacten opgebouwd in het Haagse circuit en met Sharia4Belgium. Het lijkt waarschijnlijk dat deze personen een belangrijke rol hebben gespeeld bij het ontstaan van de overlap tussen de jeugdgroep in Delft en het jihadistische netwerk.

Het is bekend dat de banden in het jihadistische netwerk mede worden geconsolideerd via huwelijken die tussen groepen in verschillende plaatsen worden geregeld. In deze groep bleek een zus uit de familie van twee van de uitreizigers kinderen te hebben met een jihadist die we ook tegenkwamen in een van de groepen in de inventarisatie.

In de casestudies in hoofdstuk 5 van vier andere problematische jeugdgroepen waarbinnen zich serieuze radicalisering heeft voorgedaan, bleek ook in meerdere gevallen dat figuren van buiten de eigenlijke jeugdgroep een rol hebben gespeeld. Dit betrof onder andere een sociaal werker en figuren rond radicale moskeeën.

Een aspect dat niet goed uitgediept kon worden in deze studie is de rol van ouders. In enkele gevallen zijn er signalen geweest dat deze achter de keuze van hun kinderen stonden en in één geval is zelfs een heel gezin, op de vader na, uitgereisd. In andere gevallen waren ouders onaangenaam verrast door het uitreizen van hun kinderen en stonden ze er waarschijnlijk niet achter.

- Welke rol speelt religie of ideologie binnen de groep in verschillende fasen?

Hoewel niet alle in dezelfde mate, lijken alle jongeren die zijn geradicaliseerd in de onderzochte jeugdgroepen een religieuze ontwikkeling te hebben doorgemaakt. Van vrijwel alle uitreizigers wordt gerapporteerd dat ze hun uiterlijk veranderden en dus geen moeite deden om niet op te vallen. Ze gingen op een gegeven moment ook moskeeën frequenteren en op zoek naar predikers met een aansprekende opvatting van het geloof. Het door eerdere onderzoekers gesignaleerde fenomeen van de 'snelle radicalisering', waarbij iemand naar Syrië vertrekt zonder noemenswaardige religieuze ontwikkeling daaraan voorafgaand, is in deze studie niet aangetroffen. Ook waren de jongeren die radicaliseerden voorafgaand niet duidelijk bezig met het geloof of al opgevoed met strenge opvattingen van de islam.

In verschillende groepen, waaronder in Delft, werd een zekere populariteit van aan de *Takfir* ideologie verwante ideeën aangetroffen, zoals het idee dat van ongelovigen gestolen spullen als 'oorlogsbuit' beschouwd kunnen worden. Dit lijkt niet alleen af te doen als stoere praat van jongeren die hun wangedrag willen legitimeren. Respondenten stelden dat de opvattingen een voedingsbodem konden bieden voor predikers of ronselaars om op voort te borduren.

Er werden tot op zeker hoogte ook aanwijzingen gevonden voor populariteit van complottheorieën, die soms een duidelijk antisemitische oorsprong hebben, zoals het verhaal van de Illuminati. In drie van de onderzochte problematische jeugdgroepen met radicalisering werd dit aangetroffen.

7.2.3 Individueel niveau / ontwikkeling specifieke individuen

- Zijn er bepaalde gebeurtenissen aan te wijzen die van invloed zijn geweest bij de radicalisering van bepaalde individuen binnen de groep?

Zoals we zagen is dit in Delft zeer duidelijk het geval. Een mislukte overval met dodelijke afloop en het overlijden van de vader van een jongen met een leidende rol hebben een rol gespeeld als triggerfactoren. Door de eerste gebeurtenis hebben jongeren in de directe omgeving van de overvallers zich opengesteld voor het geloof en zijn op zoek gegaan naar de 'ware islam' als gevolg van existentiële vragen die bij hen naar boven kwamen. Als gevolg van de tweede triggerfactor begonnen twee broers verder te radicaliseren waarbij een van hen een leidende rol nam bij het uitreizen naar Syrië.

- Spelen specifieke kenmerken bij individuele leden een rol, bijvoorbeeld sociale of psychologische problematiek, problemen binnen het gezin, eerdere criminele carrière?

Bij veel individuele leden van alle onderzochte jeugdgroepen komen sociale en psychische problemen voor in de gezinnen. In de jeugdgroepen heeft vrijwel iedereen meerdere delicten op zijn naam staan, en sommigen behoren tot 'criminele families'. Om een verband aan te tonen tussen deze aspecten en radicalisering zou het nodig zijn om voor alle individuen binnen de onderzochte groepen de psychische gesteldheid en gezinsproblematiek in kaart te brengen, wat buiten de opzet van dit onderzoek valt. Respondenten leggen echter wel een verband tussen de genoemde problematiek en het ontstaan van problematische jeugdgroepen en de daarmee gepaard gaande overlast en criminaliteit in de wijken. De individuele problematiek kan ook een voedingsbodem vormen voor radicalisering, maar een directe aanleiding vormen ze waarschijnlijk niet, op de eerder genoemde *trigger events* na.

Vooral het breed gevoelde gebrek aan perspectief onder jongeren wordt door respondenten vaak aangevoerd als een voedingsbodem voor zowel criminaliteit als radicalisering. Voor jonge mannen in de onderzochte wijken kan criminaliteit een uitweg lijken uit de problemen, en de gelegenheid is er, evenals andere jongeren om samen mee op pad te gaan. Maar ook radicalisering kan een gevoel van betekenis

geven voor jongeren met weinig toekomstperspectief. En zowel criminaliteit en radicalisering bleken in Delft status te kunnen opleveren.

- Wat zijn de kenmerken van eventuele voortrekkers?

Binnen de jeugdgroep in Delft was er een groepje van zes dat als eerste radicaliseerde. Van de twee broers die als eersten weggingen, was de vader kort daarvoor overleden. Een van de twee ontpopte zich als een ideologisch leidend figuur. Hij had als een van de weinigen binnen de jeugdroep een opleiding op HBO-niveau gevolgd, wat mogelijk aan zijn gezag heeft bijgedragen.

- Is er een rol van ontmoetingen tijdens detentie?

Hoewel sommige leden van de onderzochte problematische jeugdgroepen veroordeeld zijn en tijd in detentie hebben doorgebracht, is van geen enkele persoon in beeld gekomen dat detentie bij de radicalisering een belangrijke rol heeft gespeeld. In enkele gevallen is gezien dat iemand druk was met het bestuderen van islamitische literatuur tijdens detentie. Ook is vernomen dat iemand zich na een periode van detentie afkeerde van de criminaliteit en vroom werd, zonder dat er sprake was van radicalisering. Detentie heeft echter geen rol van belang gespeeld bij het radicaliseringsproces in Delft en ook niet in andere onderzochte groepen.

7.2.4 Deelvragen met betrekking tot de inventarisatie

- Bij welk deel van de problematische jeugdgroepen zijn er personen bekend bij CTER voor mogelijke betrokkenheid bij radicalisering?

Bij bijna een derde van de groepen in het Amazone-bestand bleken CTER-gerateerde registraties voor te komen in de relevante politiedatabases (Summ_IT en BVH). Deze bevinding is echter voor een belangrijk deel te verklaren door de registratiepraktijk bij de politie, die niet ontwikkeld is voor wetenschappelijke doeleinden. In veel gevallen blijken registraties niet te duiden op serieuze radicalisering. Er is potentieel wel iets aan de hand, maar zonder nader onderzoek is niet duidelijk hoe ernstig dit is. We kunnen dus niet precies zeggen in welk deel van de jeugdgroepen zich radicalisering heeft voorgedaan. Uiteindelijk bleek echter maar bij vier jeugdgroepen

duidelijke indicaties te zijn gevonden dat op groepsniveau sprake was van radicalisering. Dat is maar een fractie van alle gesignaleerde problematische jeugdgroepen in Nederland.

- Bij welk deel van de problematische jeugdgroepen zijn er serieuze indicaties dat leden van de probleemgroep zijn geradicaliseerd en betrokken zijn geweest bij misdrijven met een terroristisch oogmerk (waaronder uitreizen)?

Van dertig jeugdgroepen zijn de CTER-gerelateerde registraties nader bekeken en is navraag gedaan bij de lokale politie. Hieruit blijkt dat er strikt genomen, naast de groep in Delft, maar een groep is waar bij de groep betrokken jongeren zijn uitge-reisd. Verder waren er wel in enkele groepen contacten met uitreizigers gezien, maar van degenen waarvoor dit gold was geen radicalisering bekend. Ook was er een groep waar een bekende uitreiziger toe had behoord, maar deze persoon had toen hij radicaliseerde de groep vaarwel gezegd en had ook geen pogingen ondernomen om andere leden van de groep mee te nemen.

- In hoeverre is van uitreizigers en leden van jihadistische netwerken een relatie met problematische jeugdgroepen bekend?

Er is in de SummIT database van de politie gezocht naar vermeldingen waarin betrokkenheid bij jeugdgroepen is genoemd. De hits van deze exercitie moeten tot op zekere hoogte als toevalstreffers beschouwd worden, doordat het lang niet zeker is dat een eerdere betrokkenheid bij een jeugdgroep door degene die informatie invoert als een relevant gegeven wordt beschouwd. Er is dan ook maar één geval gevonden van iemand die een uitreis poging had gedaan én bij een jeugdgroep betrokken was. Het is zeker niet uitgesloten dat er meer zijn maar om die te vinden zou meer onderzoek gedaan moeten worden. Voor elk individu zou navraag gedaan moeten worden, waarbij het een complicerende factor zal zijn dat BVH-gegevens van ouder dan vijf jaar in principe niet meer toegankelijk zijn.

- In hoeverre plegen leden van jihadistische netwerken misdrijven met eerdere relaties uit jeugdgroepen?

In Delft is waargenomen dat een aanzienlijk deel van de terugkeerders hun criminele carrière weer oppakte en daarbij ook samen gingen werken met leden van hun oude jeugdgroep. Daarbij rees ook de verdenking dat ze met de opbrengst van delicten de jihad wilden ondersteunen. Na nader onderzoek is daarvan echter niets gebleken. Achteraf lijkt het erop dat we hier te maken hebben met criminele jongeren die gewoon voor zichzelf geld willen verdienen, ook al hebben ze wel eens wat geroepen over het ondersteunen van de broeders. Ook in een andere casus in het Zuiden van het land was er verdenking dat er financiering van terrorisme plaats vond via drugshandel. Dit is echter ook niet met zekerheid vastgesteld. Wel was sprake van iemand met duidelijke connecties in het jihadistische netwerk die samen met zijn criminele broers betrokken was bij drugshandel. In de casus in Noord-Holland is een voormalige sociaal werker vermoedelijk betrokken bij criminaliteit en hetzelfde geldt voor leden van de jeugdgroep daar, namelijk 'windhappers' zonder enig officieel inkomen maar met een vrij uitbundig uitgavenpatroon. Of ze met elkaar samenwerken is niet duidelijk doordat de verdenkingen niet waren uitgerechercheerd.

7.3 Conclusie en discussie

Nu we de antwoorden op de onderzoeksvragen hebben geformuleerd, kunnen we de balans opmaken met betrekking tot de meer algemene inzichten die het onderzoek heeft opgeleverd. Wat hebben we nu geleerd over de theoretische vraagstukken die eerder in dit rapport aan de orde kwamen?

7.3.1 Radicalisering en jeugdgroepen

De problematische jeugdgroep in Delft is in zekere zin een uniek geval waarin radicalisering en jeugdcriminaliteit bij elkaar komen. Zeker als ook naar de omvang wordt gekeken, is er geen ander geval te vinden in Nederland waar zoveel jongeren die betrokken waren bij een jeugdgroep radicaliseerden en voor een belangrijk deel

naar Syrië reisden. Er was nog een andere problematische jeugdgroep met een kleiner aantal uitreizigers. Verreweg de meeste uitreizigers uit deze jeugdgroepen vertrokken in kleine groepjes van jongeren die elkaar kenden van de jeugdgroep en van de straat. In Delft ontstond een groepje dat zich naar aanleiding van enkele trigger events in de religie ging verdiepen en daarbij aansluiting vond bij de op dat moment sterk opkomende jihadistische ideologie.

Hoewel er wel aanwijzingen zijn dat personen van buiten de groep met deze ontwikkeling bemoeienis hebben gehad, is dat niet met zekerheid te zeggen. Wel zeker is dat de radicalisering in een stroomversnelling kwam toen er contact tot stand kwam met het jihadistische netwerk in de Haagse regio, dat in opkomst was mede onder invloed van Sharia4Belgium. De aanwezigheid van enkele bekeerlingen en vrouwen van bekeerlingen met contacten in zowel de jeugdgroep als in het jihadistische netwerk heeft hierbij een rol gespeeld. Een persoon die een belangrijke rol speelde bij het verbinden van jihadistische groepjes in de regio ging ook om met betrokkenen bij het radicale groepje in Delft.

Ook bij de andere onderzochte problematische jeugdgroepen zijn er bij alle geradicaliseerde jongeren contacten buiten de groep geweest, met personen die al eerder aansluiting vonden bij het jihadistische netwerk. Het ging altijd om een klein deel van de hele jeugdgroep en er zijn weinig indicaties dat geprobeerd is om andere jongeren mee te trekken, laat staan om de jeugdgroep als geheel te betrekken in het radicaliseringsproces. In geen van de onderzochte gevallen is de jeugdgroep als geheel geradicaliseerd.

Omgekeerd werd in de buurten waar de vergelijkingsgroepen onderzocht zijn, die qua buurtkenmerken, samenstelling en criminaliteit zo veel mogelijk gematcht zijn met de Delftse groep, totaal geen melding gemaakt van activiteiten van salafistische groeperingen, predikers of andere mogelijke 'rondselaars'. Dit is een van de meest opvallende verschillen tussen de onderzochte jeugdgroepen waar radicalisering plaatsvond en de problematische jeugdgroepen waarin dat niet het geval was.

Wat betreft criminaliteit in dienst van de jihad is weinig concrete ondersteuning gevonden in het onderzoek. Voor de groep in Delft en een andere problematische

jeugdgroep rees wel op enkele momenten de verdenking dat hiervan sprake was, maar dat leek na nader onderzoek niet het geval. Het lijkt erop dat terugkeerders of meer algemeen jongeren die hun radicale opvattingen verlaten, vaak weer terugvallen in een oud gedragspatroon om met criminaliteit geld te verdienen. Al is er soms toch een vermenging via opgedane contacten of doordat criminaliteit kan worden goedgepraat met de oude radicale opvattingen.

Met deze bevindingen kunnen we nu ook meer duidelijkheid scheppen met betrekking tot de zes theoretische mogelijkheden die we in hoofdstuk 2 onderscheidde met betrekking tot het verband tussen problematische jeugdgroepen en radicalisering. Kort gezegd was de eerste mogelijkheid dat alleen individuele leden van de groep radicaliseren, de tweede dat de groep of delen daarvan gezamenlijk radicaliseert en de groep transformeert, de derde mogelijkheid is dat individuele leden radicaliseren maar andere leden rekruteren of beïnvloeden, de vierde mogelijkheid was dat leden radicaliseren nadat ze uit de jeugdgroep zijn gegaan, de vijfde dat al geradicaliseerde jongeren een problematische jeugdgroep vormen, en de zesde mogelijkheid was dat het verband geheel toevallig is en dat het gaat om gemeenschappelijke factoren achter lidmaatschap bij een jeugdgroep en processen van radicalisering. Terugkijkend kunnen we concluderen dat met betrekking tot de bestudeerde jeugdgroep in Delft de derde mogelijkheid de meeste ondersteuning vindt in het onderzoeksmateriaal. Het zijn individuele leden in kleine groepjes die radicaliseren als gevolg van bepaalde triggerfactoren. Maar zonder de jeugdgroep was er waarschijnlijk veel minder aan de hand geweest. Jongeren hebben elkaar beïnvloed en konden verder gaan op het pad van radicalisering doordat ze elkaar ondersteunden en via de groep contacten kregen met het grotere jihadistische netwerk in de regio. Een deel van de groep is op een gegeven moment onderdeel geworden van dat jihadistisch netwerk, maar niet de groep als geheel. De radicalisering begon duidelijk al terwijl de jongeren nog verbonden waren aan de jeugdgroep en is daardoor waarschijnlijk ook versterkt. De sociale druk die een rol speelt in de jeugdgroep heeft waarschijnlijk bijgedragen aan de radicalisering en uitreis in de gevallen waarin dit is waargenomen.

Daarnaast vinden we ook steun voor de in de zesde hypothese geponeerde gemeenschappelijk factoren die een rol spelen bij de ontwikkeling zowel criminaliteit als radicalisering, maar die heeft zich – anders dan de hypothese wil – wel binnen de groepscontext ontwikkeld.

7.3.2 Criminaliteit en radicalisering

Uit recente onderzoeken onder jihadisten en uitreizigers blijkt dat ruim 60% criminele antecedenten heeft, oftewel verdachte is geweest in een opsporingsonderzoek (Weenink, 2019; zie ook Thijs et al. 2018). Dit is een aanmerkelijke oververtegenwoordiging. De uitreizigers uit de hier onderzochte groepen hebben ook vrijwel allemaal antecedenten. De geradicaliseerde leden van problematisch jeugdgroepen vormen echter altijd een minderheid binnen de problematische jeugdgroep.

De ernst van de criminaliteit en het aantal gepleegde delicten variëren zowel onder de geradicaliseerden als onder de andere leden van de groepen. Niettemin kan geconcludeerd worden dat de uitreizigers over het algemeen tot het minder criminele deel van de groepen behoorde. Er zijn ook enkele jongeren met een behoorlijke staat van dienst in de criminaliteit die uitgereisd zijn. Er wordt wel gesteld dat vooral de meer criminele jongeren snel teruggekeerden, terwijl de ideologisch bevlogenen weg zijn gebleven. Dat beeld is echter vooral bepaald door enkele terugkeerders die onmiddellijk hun criminele carrière oppakten. Er was ook een uitreiziger, die meerdere inbraken heeft gepleegd, die jaren in Syrië is gebleven. Er waren ook uitreizigers met zeer weinig oude antecedenten, in een van de onderzochte groepen hadden enkele wel een periode gekend met overmatig drank- en drugsgebruik, wat op zijn beurt weer ten dele geweten werd aan frustraties bij het binnenkomen op de arbeidsmarkt.

Alle onderzochte jeugdgroepen zijn actief in buurten en wijken waarin een aantal factoren aanwezig zijn die geassocieerd worden met zowel jeugdcriminaliteit als met radicalisering. Concentraties van jongeren met diverse migrantenachtergronden in buurten met relatief lage scholing, gebrekkige huisvesting, werkloosheid en ervaren discriminatie leiden tot een criminogene straatcultuur die zich afkeert van de

samenleving als geheel. Vooral voor jonge mannen, in Delft een oververtegenwoordigde groep, vormt de criminaliteit een aanlokkelijk perspectief. Hiermee kan immers ogenschijnlijk veel sneller geld en aanzien verworven worden dan met een reguliere schoolloopbaan. Identiteit en iemand zijn, ook in de ogen van anderen, is immers een belangrijke behoefte van jongeren. Dit bleek echter ook bereikt te kunnen worden via de aansluiting bij radicale netwerken.

Op basis van deze studie kan geen eensluidende conclusie worden getrokken met betrekking tot de achtergrond van het verband tussen criminaliteit en radicalisering. Duidelijk is wel dat criminaliteit in de onderzochte jeugdgroepen waarschijnlijk niet of zeer zelden werd aangewend voor jihadistische doeleinden. Vertrekpunt van deze studie was het gegeven dat veel jongeren uit een criminele groep in Delft zijn geradicaliseerd en naar Syrië zijn vertrokken. We hebben ook andere criminele groepen gezocht waarbinnen radicalisering is gesignaleerd. Jongeren die niet betrokken zijn bij een problematische jeugdgroep zijn dus uitgesloten van dit onderzoek. Niettemin kan tentatief geconcludeerd worden dat het niet de meest criminele jongeren zijn waar radicalisering wordt waargenomen.

Door Basra en Neumann wordt zowel *legitimatie* als *redemption* (verlossing) genoemd als een mogelijke achtergrond van de aantrekkelijkheid van radicalisering voor criminele jongeren. Beide verklaringen worden in deze studie teruggevonden. De trigger events die in de Delftse groep zijn waargenomen hebben geleid tot een bezinning op het geloof, wat in verband te brengen is met het redemption concept van Basra en Neumann. Onder een bredere categorie jongeren binnen verschillende onderzochte jeugdgroepen wordt ook een vorm van legitimatie van criminaliteit teruggevonden in de vorm van aan de *Takfir* ideologie ontleende ideeën, waarbij bijvoorbeeld de opbrengst van een inbraak als 'oorlogsbuit' wordt geduid als het slachtoffer een ongelovige is. Hierbij moet benadrukt worden dat het hierbij niet speciaal om de uitreizigers gaat, maar om uitlatingen van een bredere categorie jongeren.

Wanneer we echter kijken naar het begin van de radicalisering van de jongeren, dan lijken geen van beide overwegingen doorslaggevend te zijn geweest. Een deel van de jongeren begon te radicaliseren naar aanleiding van vragen die naar boven

kwamen na de eerdere besproken *trigger events*. De onvrede onder jongeren naar aanleiding van het overlijden van een van hen bij een mislukte overval werd van buitenaf niet duidelijk opgemerkt en kon niet goed gekanaliseerd worden. In de zoektocht naar antwoorden steunden de jongeren elkaar en vonden sommigen aansluiting bij jihadistische netwerken waardoor ze uiteindelijk zijn gaan uitreizen met de bedoeling de broeders en zusters in Syrië te ondersteunen. Wat hier dan de link tussen criminaliteit en radicalisering kan verklaren is dat voor beide vormen van gedrag de eerder genoemde kenmerken van achterstand, gebrekkig toekomstperspectief en ervaren discriminatie een rol kunnen hebben gespeeld als voedingsbodem.

7.4 Beperkingen en suggesties voor toekomstig onderzoek

Het onderzoek heeft interessante inzichten opgeleverd, maar kent ook verschillende beperkingen die genoemd moeten worden. Een eerste beperking was dat de jeugdgroep als eenheid van analyse het bepalend uitgangspunt was. Dit was inherent aan het doel van de studie en heeft veel opgeleverd, maar het betekent ook dat we veel personen niet hebben onderzocht bij wie er sprake is van een verband tussen criminaliteit en radicalisering. Een groot deel van de uitreizigers en verdachten van terroristische misdrijven heeft criminele antecedenten, maar slechts een deel van deze personen zal bij problematische jeugdgroepen betrokken zijn geweest. Over het bestaan van de crime-terror nexus is dus wel overeenstemming, maar er is nog maar een begin van het doorgronden van dit fenomeen. Dataverzameling op individueel niveau zou tot verdere vooruitgang kunnen leiden, niet alleen kwantitatief maar ook kwalitatief onderzoek waarbij de ontwikkeling van crimineel gedrag en het proces van radicalisering nauwkeurig worden gereconstrueerd.

Een andere consequentie van de focus op jeugdgroepen is dat we mogelijk interessante fenomenen rond uitreizende jongeren in bepaalde buurten hebben gemist waar geen duidelijke link was met een jeugdgroep. Opvallend in de door ons uitgevoerde inventarisatie van problematische jeugdgroepen was dat enkele wijken waarin bekend is dat de jihadistische scene zich er concentreert niet naar voren

kwamen. Hier waren naar verhouding weinig signalen van radicalisering in de betreffende jeugdgroepen in deze wijken. Respondenten in deze wijken hadden echter wel degelijk interessante inzichten te melden over de hier onderzochte verbanden. Toekomstig onderzoek zou de ontwikkelingen rond radicalisering in verschillende steden en wijken in Nederland nader kunnen onderzoeken met de in dit onderzoek gebruikte methoden.

Een tweede beperking van de studie is dat het sterk leunt op gegevens die verzameld zijn bij de politie, sociaal werkers en mensen van gemeenten: politieregistraties en interviews met respondenten die veel afwisten van de onderzochte jeugdgroepen. Hoewel deze bronnen gevarieerd waren en veel informatie naar boven brachten, ontbreekt het perspectief van de jongeren nog in dit onderzoek. Mogelijk kan in een later onderzoek deze blinde vlek worden ingevuld door gebruik te maken van interviews met de 'doelgroep' of jongeren uit hun omgeving. Dit was in dit onderzoek (nog) niet goed mogelijk, onder andere doordat er nog strafrechtelijke onderzoeken liepen. Dergelijke onderzoek zou ook inzicht kunnen bieden in de mechanismen die ervoor zorgen dat radicalisering ontstaat als gevolg van 'trigger events' zoals overlijdensgevallen in de naaste omgeving. Meer kennis over de manier waarop bij jongeren een 'cognitive opening' voor radicale opvattingen ontstaat, zou mogelijk aangrijpingspunten kunnen bieden voor preventie van radicalisering.

Een derde beperking ligt in de aard van de politiegegevens zelf. De registratiesystemen Amazone en Summ-IT en de CTER-bestanden zijn niet ingericht voor wetenschappelijk onderzoek maar voor politiedoeleinden. De gegevens over betrokkenheid bij jihadisme zijn gebaseerd op meldingen die variëren van vaag en licht tot structureel en zwaar. De gegevens over problematische jeugdgroepen in Amazone zijn gebaseerd op inschattingen door lokale politiemedewerkers en worden ook niet altijd eenduidig ingevuld. We hebben deze bezwaren zoveel mogelijk proberen te ondervangen door steeds diep in de gegevens te zoeken en navraag te doen bij lokale experts. Het was echter onmogelijk om alle gegevens in detail uit te pluizen en toekomstig onderzoek kan hier wellicht verdere stappen in zetten.

Een vierde beperking tot slot is dat het onderzoek zich voornamelijk heeft gericht op jongens en jonge mannen in problematische jeugdgroepen die radicaliseerden. Over

het algemeen komen meisjes en vrouwen in de politieregistraties over jeugdgroepen weinig naar voren. Daarnaast was ten tijde van de uitreis van aanzienlijke aantallen jongeren in 2013 de rol van vrouwen in de jihadistische netwerken nog weinig in beeld. Meer recent is echter het inzicht gegroeid dat vrouwen een belangrijke rol kunnen spelen bij het opbouwen en consolideren van de jihadistische beweging en bij het verbinden van verschillende onderdelen van de netwerken (AIVD, 2017). Enkele bevindingen in deze studie suggereren ook dat vrouwen mogelijk een rol hebben gespeeld bij het ontstaan van de verbinding tussen de Delftse jeugdgroep en het jihadistische netwerk in de Haagse regio. De partners van twee bekeerlingen bleken al eerder verbonden met het netwerk van 'zusters'. De rol van vrouwen bij de uitbouw van de jihadistische beweging en het radicaliseren van jongeren is een thema dat nader onderzoek verdient.

7.5 Tot besluit: lessen uit het onderzoek

Aan het begin van dit onderzoek hebben we naar aanleiding van de casus in Delft vragen geformuleerd over de oorzaken en achtergronden van de radicalisering en het uitreizen van jongeren. Ook stelden we vragen over de verspreiding van radicalisering in andere problematische jeugdgroepen. In de conclusies van ons onderzoek komen een aantal zaken duidelijk naar voren. Onderliggend bij het radicaliseringsproces bij deze jeugdgroep, maar ook bij andere jeugdgroepen waar signalen waren van radicalisering, is een voedingsbodem van achterstandswijken met veel huisvestings- en opvoedingsproblematiek, een concentratie van jongeren met relatief weinig kansen die zich vaak achtergesteld of gediscrimineerd voelen. Bij de groep in Delft lijken twee elementen doorslaggevend te zijn geweest die ervoor hebben gezorgd dat het radicaliseringsproces op gang kwam bij een deel van de jongeren. Ten eerste waren er enkele 'trigger events' aanwezig die ervoor zorgden dat sommige jongeren binnen de groep op zoek gingen naar existentiële antwoorden op levensvragen die zij hadden en dat er bij hen een 'cognitieve opening' ontstond voor jihadistische ideeën. Ten tweede waren er tegelijkertijd personen in de directe omgeving aanwezig die de jihadistische ideologie konden en wilden overbrengen en jongeren konden warm maken voor de strijd in Syrië: jihadistische predikers,

personen uit het grotere jihadistische netwerk dat bestond in Zuid-Holland in de regio rond Den Haag, en vrouwen uit het 'zuster'-netwerk. Deze ontwikkelingen vielen samen met de oorlog in Syrië waardoor verschillende jongeren uit en rond de groep in 2013 in verschillende kleine groepjes gingen uitreizen om mee te helpen aan de strijd tegen Assad.

Opvallend is dat in de omgeving van de jongeren weinig actie lijkt te zijn ondernomen en ook weinig mogelijkheden ervaren werden om dit proces tegen te gaan. Ouders, school en moskee ervoeren een zekere 'handelingsverlegenheid' en de jongeren uit de groep leken nauwelijks bereikbaar meer te zijn, mede doordat ze niet meer terecht konden in het jongerencentrum in de buurt. Tegelijkertijd stonden ze wel open voor verschillende radicale personen die in de omgeving aanwezig waren.

Terugkijkend zouden er op verschillende momenten mogelijkheden kunnen zijn geweest om het radicaliseringsproces te stoppen of bij te stellen. Een eerste moment waar dingen anders hadden kunnen lopen, is in de voorfase toen jongeren uit de groep door problematisch gedrag niet meer welkom waren in het jongerencentrum en op de straat waren aangewezen. Het contact met hen ging toen verloren en had wellicht teruggewonnen kunnen worden via andere kanalen of activiteiten (bijvoorbeeld jongerenwerk op straat). Een tweede moment deed zich voor na de uit de hand gelopen overval waarbij een van de betrokkenen overleed. Bij de jongeren in de omgeving ontstonden toen existentiële vragen waarbij ze eigenlijk niet goed werden opgevangen en uiteindelijk terechtkwamen bij jihadistische predikers. Een les hiervan is wellicht dat ook (en misschien zelfs juist) voor criminele jongeren en andere risicogroepen aandacht moet zijn voor opvang bij ingrijpende gebeurtenissen en de levensvragen die daardoor ontstaan. Een derde aangrijpingspunt voor interventie, tot slot, was de aanwezigheid van verschillende radicale figuren in de omgeving van jongeren. Hier leek op dat moment weinig zicht op te zijn geweest en er waren ook weinig mogelijkheden om dat tegen te gaan. In het huidige radicaliseringsbeleid is hier nu meer aandacht voor, maar nog steeds zijn de mogelijkheden beperkt en kunnen radicale predikers een podium krijgen. Wellicht is een strategie om hiervoor alternatieven te bieden voor jongeren in vergelijkbare omstandigheden als destijds in Delft, via bijvoorbeeld vertrouwenspersonen in de

buurt of het opleiden van gematigde imams die relatief dichtbij de hedendaagse jeugd staan.

Een cruciale vraag in dit onderzoek was of er bij het onderzochte radicaleringsproces in Delft sprake was van een groepsproces waarbij de hele jeugdgroep was betrokken en of dit ook een risico inhield voor andere problematische jeugdgroepen in Nederland. Uit het onderzoek komt duidelijk naar voren dat niet de hele groep in Delft radicaliseerde, maar dat het ging om individuen in slechts een deel van de groep. Binnen de problematische jeugdgroep ging ook niet iedereen mee in het proces en ontstonden er ook verschillende subgroepen na verloop van tijd. De groep speelde wel een rol in de zin dat individuele leden die radicaliseerden andere leden gingen rekruteren of beïnvloeden, en zonder de groep was het proces waarschijnlijk veel minder snel of uitgebreid verlopen. Maar de problematische jeugdgroep op zich lijkt geen duidelijke oorzaak te zijn geweest van het radicaliseringsproces. Ook uit onze inventarisatie van andere problematische jeugdgroepen met signalen van radicalisering blijkt er niet echt een duidelijke link te zijn tussen de twee fenomenen. Uiteindelijk bleken er maar enkele problematische jeugdgroepen te zijn waar echt sprake was van radicalisering binnen de groep, maar minder ernstig dan in Delft en met uiteenlopende achtergronden en oorzaken. Het is daarom wellicht interessant om verder te zoeken naar oorzaken van radicalisering bij jongeren op individueel niveau maar ook op wijkniveau in Nederland. Er is wel aanleiding om aandacht te besteden aan mogelijke groepsmechanismen en beïnvloeding binnen groepen met betrekking tot radicalisering, maar vooralsnog is er geen aanleiding om te veronderstellen dat problematische jeugdgroepen kunnen uitgroeien tot radicale netwerken.

Samenvatting

In dit onderzoek is onderzocht welke relatie er bestaat tussen problematische jeugdgroepen in Nederland en radicalisering. Nagegaan is hoe jongeren binnen problematische jeugdgroepen in het recente verleden radicaliseerden en betrokken raakten bij uitreizen naar Syrië en hoe gewoon dit is binnen jeugdgroepen. Directe aanleiding was een casus waarbij een groot deel van de uitreizigers naar Syrië uit Delft uit een grote problematische jeugdgroep afkomstig was. Hiermee werd ook beoogd het begrip van de crime-terror nexus, de link tussen criminaliteit enerzijds en radicalisering, extremisme en terrorisme anderzijds, een stap verder te brengen. Voorafgaand onderscheidde we op basis van de literatuur zes manieren waarop het verband tussen problematische jeugdgroepen en radicalisering tot stand zou kunnen komen.

Door middel van een casestudy is getracht meer inzicht te krijgen in de factoren die een rol hebben gespeeld bij het ontstaan en de verdere ontwikkeling van radicalisering binnen de jeugdgroep in Delft. Daarbij is gebruik gemaakt van schriftelijk materiaal (mediaberichten en interne rapportages) en politiegegevens, en zijn interviews gehouden met elf sleutelpersonen. Naast de casestudy is een inventarisatie gehouden van problematische jeugdgroepen waarin eveneens radicalisering is gesignaleerd. Van de vier groepen met duidelijke signalen van radicalisering die hieruit naar voren kwamen, zijn vervolgens beperkte casestudies gehouden waarbij per groep interviews zijn gehouden met een of twee sleutelpersonen. Daarnaast zijn op dezelfde manier twee vergelijkingsgroepen onderzocht, die wat betreft samenstelling en (wijk-)achtergronden overeenkwamen met de groep van de uitvoerige casestudy.

De onderzochte jeugdgroep in Delft kan worden getypeerd als een fluïde netwerk, waarbinnen zich groepjes of subnetwerken hebben gevormd, ook wat betreft betrokkenheid bij radicalisering. De groep was actief in een wijk waarin veel mensen wonen met een zeer diverse migratie-achtergrond. Er zijn veel problemen in de buurt, die betrekking hebben tot lage opleiding en hoge werkloosheid, matige huisvesting in volle flats en opvoedingsproblematiek in een relatief groot deel van de gezinnen. Binnen de groep was sprake van een criminogene straatcultuur.

Uit de resultaten van de uitgebreide casestudy blijkt dat de genoemde omstandigheden en de daaraan verbonden straatcultuur een voedingsbodem vormen voor zowel criminaliteit als voor radicalisering. Een criminogene omgeving lijkt echter geen voldoende voorwaarde te zijn geweest voor het ontstaan van radicalisering. Een tamelijk klein deel van de bij de jeugdgroep betrokken jongeren in Delft en in enkele andere groepen vond aansluiting bij de jihadistische beweging, die in opkomst was door de burgeroorlog in Syrië. De radicalisering van deze jongeren kan dan ook niet verklaard worden door factoren die in de jeugdgroep zelf of de dynamiek daar binnen zijn gelegen. Jihadisten wisten een deel van de moslimjongeren te bereiken met de boodschap dat deze oorlog gezien kan worden als een aanval op de ummah als geheel. In de eigen wijk kon de ervaren discriminatie eveneens worden gekoppeld aan een afwijzing van de islam door de samenleving.

De aanwezigheid in de directe omgeving van de groep van personen die al langer betrokken waren bij het jihadistische circuit in de regio kan mede verklaren dat een groep jongeren uit de wijk zijn heil zocht bij een jihadistische prediker in een naburige plaats. Deze ontwikkeling viel samen met een religieuze ontwikkeling die de eerste radicaliserende jongeren doormaakten naar aanleiding van enkele trigger events, tragische gebeurtenissen die existentiële vragen oproepen bij een deel van de jongeren. Een mislukte overval waarbij een lid van de groep de dood vond en het overlijden van de vader van een leidende figuur in het radicaliserende subnetwerk zijn concrete gebeurtenissen die in de casus een rol hebben gespeeld. Deze gebeurtenissen hebben geleid tot een cognitieve opening waar de jihadisten uit de omgeving lijken te zijn ingesprongen.

Bij het ontstaan van de verbinding tussen de problematische jeugdgroep en het jihadistische netwerk in de regio lijken ook vrouwen een rol te hebben gespeeld. Enkele bekeerlingen in de omgeving van de groep waren islamitisch getrouwd met vrouwen die in verbinding stonden met het 'zustersnetwerk'. De rol die vrouwen spelen bij de uitbouw en consolidatie van de jihadistische beweging is een onderwerp waarover nog maar een begin van inzicht bestaat.

Degenen die radicaliseerden waren niet de meest criminele betrokkenen bij de problematische jeugdgroep, ook al is de scheidslijn niet zo scherp. De voortrekkers

binnen de radicaliserende groep hadden het goed gedaan op school en waren nauwelijks crimineel, maar er waren ook jongens bij met serieuze delicten op hun naam. De meest doorgewinterde criminelen uit de jeugdgroep waren niet betrokken bij de radicalisering. Toch is het beeld van het verband tussen criminaliteit en radicalisering dat uit de casestudy spreekt weinig eenduidig. Zowel onder degenen die als eerste naar Syrië trokken en daar jaren zijn gebleven of zijn overleden, als onder degenen die na korte tijd terugkwamen, was variatie in de mate van betrokkenheid bij de criminaliteit.

Uit de inventarisatie van andere problematische jeugdgroepen in Nederland komt naar voren dat er veel jeugdgroepen zijn waarvoor een of meer vermeldingen worden gevonden met betrekking tot radicalisering, maar dat het meestal gaat om enkele gevallen. Er bleken vier jeugdgroepen te zijn waar mogelijk sprake is geweest van duidelijke en serieuze radicalisering op groepsniveau. Al deze groepen bevonden zich in wijken met achterstand, problemen en veel jongeren. Het radicaliseringsproces verliep in elk van de groepen op een specifieke manier en was meestal beperkt tot het ontwikkelen van radicale opvattingen. In slechts een van deze vier jeugdgroepen zijn daadwerkelijk jongeren uitgereisd. In twee groepen waren jongeren bezig met samenzweringstheorieën, in twee groepen zijn jongeren gaan 'shoppen' bij verschillende geloofsopvattingen. In drie van de groepen verspreidde iemand van buiten radicale opvattingen, en in drie groepen is sprake geweest van contacten met jihadistische netwerken.

De twee vergelijkingsgroepen zaten ook in achterstandwijken en de jongeren kampten met dezelfde problemen als de jongeren in Delft en de andere groepen waar wel sprake was van radicalisering. Een verschil is dat in hun wijken iets minder mensen woonden, en ook minder migranten en jongeren. De jongeren leken minder discriminatie te ervaren maar er was ook sprake van tegenslag en opleidingen die niet lukken. Het belangrijkste verschil lijkt echter te zijn dat er in de in de vergelijkingsgroepen geen sprake was van jihadistische invloeden van buiten, zoals radicale predikers en ronselaars.

Al met al kunnen we concluderen dat de radicalisering binnen de jeugdgroepen in Delft en elders te verklaren is vanuit de voedingsbodem vanuit de problematische

buurt en individuele omstandigheden, de existentiële vragen die naar voren kwamen vanuit ervaren discriminatie en verschillende ingrijpende gebeurtenissen die jongeren ervoeren en de invloed van jihadistische personen en predikers in de directe omgeving voor wie de jongeren vatbaar waren geworden. De problematische jeugdgroep en de dynamiek daarbinnen biedt geen directe verklaring voor het radicaliseringsproces. Van de zes theoretische mogelijkheden die we vooraf hadden geformuleerd, vonden we de meeste ondersteuning voor de veronderstelling van gemeenschappelijke factoren achter zowel het ontstaan van problematische jeugdgroepen als radicalisering en het idee dat het radicaliseringsproces plaatsvond bij individuen die echter via de groep anderen konden aansteken en recrutereren. Onze bevindingen impliceren dat met betrekking tot preventie winst kan worden behaald in het tegengaan van jihadistische invloeden in probleemwijken en het bieden van opvangmogelijkheden en alternatieven bij ingrijpende gebeurtenissen en levensvragen, juist ook voor de groep risicjongeren die mogelijk vatbaar is voor radicalisering.

Literatuur

- AIVD (2014). *Transformatie van het jihadisme in Nederland: zwermodynamiek en nieuwe slagkracht*. Den Haag: Algemene Inlichtingen en Veiligheidsdienst.
- AIVD (2017). *Jihadistische vrouwen, een niet te onderschatten dreiging*. Den Haag: Algemene Inlichtingen en Veiligheidsdienst.
- AIVD & NCTV (2015). *Salafisme in Nederland, diversiteit en dynamiek*. Den Haag: Algemene Inlichtingen en Veiligheidsdienst en Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid.
- Albright, M. (2018). *Fascism: A warning*. New York: Harperluxe.
- Altemeyer, B. (2003). Why do religious fundamentalists tend to be prejudiced? *The international Journal for the Psychology of Religion*, 1(1): 17-28.
- Bakker, E. & P. Grol (2016). *Nederlandse Jihadisten, van naïeve idealisten tot geharde terroristen*. Amsterdam: Hollands Diep.
- Basra, R. & P.R. Neumann, (2016). Criminal pasts, terrorist futures: European Jihadists and the new crime-terror nexus. *Perspectives on Terrorism*, 10(6):25-40.
- Beke B. & A. van Wijk (2001). Problematische jeugdgroepen: typen, kenmerken en achtergronden, *Delikt en Delinkwent*, 31: 654-674.
- Bie, J.L. de (2016). *How jihadist networks operate: a grounded understanding of changing organizational structures, activities, and involvement mechanisms of jihadist networks in the Netherlands*. Leiden: Leiden University.
- Björnehed, E. (2004). Narco-Terrorism: The merger of the war on drugs and the war on terror. *Global Crime*, 6(3-4): 305-324.
- Bjørgo, T. & J. Horgan (2008). *Leaving terrorism behind: Individual and collective disengagement*. New York, NY: Routledge.
- Bos, K. van den (2018). *Why People Radicalize: How Unfairness Judgments are Used to Fuel Radical Beliefs, Extremist Behaviors, and Terrorism*. Oxford: Oxford University Press.
- Buurtmonitor Delft (2018). *Buurtmonitor Delft*. <https://delft.buurtmonitor.nl> (geraadpleegd 30 januari 2019)
- Coolsaet, R. (2016). *All radicalisation is local. The genesis and drawbacks of an elusive concept*. Brussel: Egmont- The Royal institute of International Relations.
- Decker, S.H. & D.C. Pyrooz (2015). "I'm down for a Jihad": How 100 years of gang research can inform the study of terrorism, radicalization and extremism. *Perspectives on Terrorism*, 9(1): 104-112.

- De Keyser, J. (2014). Een schadelijke sektarische bedreiging onderzocht: Takfirisme. *Cahiers Inlichtingenstudies BISC 4* (pp. 7-69). Antwerpen: Maklu-Uitgevers.
- EAJG (2018) Position paper van Een Ander Joods Geluid over 'antisemitisme', ten behoeve van het rondetafel-gesprek van de Cie. BiZa d.d. 12 september 2018.
- Elzinga, P., J. Poelmans, S. Viaene, G. Dedene & S. Morsing. Terrorist Threat Assessment with Formal Concept Analysis. *2010 IEEE International Conference on Intelligence and Security Informatics*.
- Erikson, E. (1968). *Youth: Identity and crisis*. New York: W.W. Norton Company.
- Esbensen, F.A. & F.M. Weerman (2005). Youth gangs and troublesome youth groups in the United States and the Netherlands: A cross-national comparison. *European Journal of Criminology*, 2(1): 5-37.
- Feddes, A.R., L. Nickolson & B. Doosje (2015). *Triggerfactoren in het radicaliseringsproces*. Amsterdam: Expertise-unit Sociale Stabiliteit, Universiteit van Amsterdam.
- Ferwerda, H., B. Beke, B. & E. Bervoets (2013). Jeugdgroepen van toen. *Een casuonderzoek naar leden van drie criminele jeugdgroepen uit het einde van de vorige eeuw*. Arnhem: Bureau Beke.
- Ferwerda, H. & T. van Ham (2015). *Problematische Jeugdgroepen in Nederland; Omvang en aard in het najaar van 2014*. Arnhem: Bureau Beke.
- Ferwerda, H. & T. van Ham, (2017). Lessen uit de aanpak van jeugdgroepen. *Justitiële Verkenningen*, 43(1): 112-126.
- Gallagher, M. (2016). 'Criminalised' Islamic state veterans: A future major threat in organised crime development? *Perspectives on Terrorism*, 10(5): 51-67.
- Gemeente Delft (2013). *Jong en Oud in het Buitenhofpark*. www.delft.nl/Inwoners/Actueel/Pers/Persberichten/2012/April_2012/Criminele_jeugdgroep_op_radar_van_gemeente_en_politie (geraadpleegd 30 januari 2019).
- Gemert, F. van & F.M. Weerman (2013). Youth groups and street gangs in the Netherlands from 1985 to 2013. In: European Forum for Urban Security, *EU street violence: Youth groups and violence in public spaces*. Paris: European Forum for Urban Security (pp. 203-227).
- Gemert, F. & F.M. Weerman (2015). Understanding European gangs. In: Scott H. Decker & David C. Pyrooz (eds.), *The Wiley handbook of gangs*. Chichester: Wiley-Blackwell (pp. 503-519).
- Ham, T. van, L. Scholten, A. van Wijk, M. Holtackers & A. Lenders (2016). *Radicalisering in de gemeente Arnhem: Resultaten van onderzoek onder mentoren, welzijnswerkers en jongeren*. Arnhem: Bureau Beke.

- Hamm, M.S. (2013). *The spectacular few: Prisoner radicalization and the evolving terrorist threat*. New York: New York University Press.
- Hutchinson, S. & P. O'malley (2007). A crime-terror nexus? Thinking on some of the links between terrorism and criminality. *Studies in Conflict Terrorism*, 30(12): 1095-1107.
- Ilan, J. & S. Sandberg, S. (2018). How 'gangsters' become jihadists: Bourdieu, criminology and the crime-terrorism nexus. *European Journal of Criminology*, online before print. DOI:10.1177/1477370819828936.
- Jasko, K., G. LaFree & A. Kruglanski (2016). Quest for significance and violent extremism: The case of domestic radicalization. *Political Psychology*, 38(5): 815-831.
- Jong, J.D.A. de (2007). *Kapot moeilijk: Een etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent groepsgedrag van 'Marokkaanse' jongens*. Amsterdam: Aksant.
- Jong, J.D.A. de (2010). 'We houden het lekker straat'. In: Deelman, P. (ed.) *Over straatcultuur en groepsdynamiek*. Dordrecht: Stichting Maatschappij, Veiligheid en Politie (pp. 13-28).
- Kooijmans, M. (2017). Talent van de straat: Hoe je jongeren kunt verleiden uit de criminaliteit te blijven. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice* 26(2): 64-69.
- Kruglanski, A.W., J.J. Bélanger, M. Gelfand, R. Gunaratna, M. Hettiarachchi, F. Reinares, E. Orehek, J. Sasota & K. Sharvit (2013). Terrorism: A (self) love story, redirecting the significance quest can end violence. *American Psychologist*, 68(7): 559-575.
- Ljujic, V., J.W. van Prooijen & F. Weerman (2017). Beyond the crime-terror nexus: Socio-economic status, violent crimes and terrorism. *Journal of Criminological Research, Policy and Practice*, 3(3), 158-172.
- Makarenko, T. (2004). The crime-terror continuum: Tracing the interplay between transnational organised crime and terrorism. *Global crime*, 6(1), 129-145.
- Meeus, W. (2015) Why do young people become Jihadists? A theoretical account on radical identity development. *European Journal of Developmental Psychology*, 12(3): 275-281.
- Moghaddam, F.M. (2005). The staircase to terrorism: A psychological exploration. *American Psychologist*, 60(2): 161-169.
- NCTV (2018). *Dreigingsbeeld terrorisme Nederland nr 48*. Den Haag: Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid.
- Nabben, T., J. Doekhie & D.J. Korf (2011). *Uit de schaduw: Jongeren en drugs in Amsterdam Zuidoost*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

- Poot, C.J. de, A. Sonnenschein & M.R.J. Soudijn (2009). *Jihadistisch terrorisme in Nederland: Een beschrijving op basis van afgesloten opsporingsonderzoeken*. Boom Juridische uitgevers.
- Pyrooz, D.C., G. LaFree, S.H. Decker & P.A. James (2018). Cut from the same cloth? A comparative study of domestic extremists and gang members in the United States. *Justice Quarterly* 35(1): 1-32.
- Roy, O. (2017). *Jihad and death, the global appeal of Islamic State*. London: Hurst.
- Roks, R. (2015). 'Never snitch broertje, want de straat hoort het'. *Ars Aequi*, 22(5): 422-425.
- Sageman, M. (2004). *Understanding terror networks*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Schulten, N., B. Doosje, R. Spaaij & J.H. Kamphuis (2019). *Psychopathologie en terrorisme: Stand van zaken, lacunes en prioriteiten voor toekomstig onderzoek*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Schuurman, B. (2016). *Becoming a European homegrown jihadist, a multilevel analysis of involvement in the Dutch Hofstadgroup, 2002-2005*. Leiden: Universiteit Leiden.
- Smith, C.F., J. Rush & C.E. Burton (2013). Street gangs, organized crime groups, and terrorists: Differentiating criminal organizations. *Investigative Sciences Journal*, 5(1): 1-18.
- Stern, J. (2010). Mind over martyr: How to deradicalize Islamist extremists. *Foreign Affairs*, 89(1): 95-108.
- Stern, J & J.M. Berger (2015). *ISIS: The state of terror*. New York: Harper Collins.
- Tanner, J., M. Asbridge & S. Wortley (2008). Our favourite melodies: musical consumption and teenage lifestyles. *British Journal of Sociology*, 59(1): 117-144.
- Tanner, J., M. Asbridge & S. Wortley (2009). Listening to rap: Cultures of crime, cultures of resistance. *Social Forces*, 88(1): 693-722.
- Thijs, F., Rodermond, E., & Weerman, F. (2018). *Verdachten van terrorisme in beeld: Achtergrondkenmerken, 'triggers' en eerdere politiecontacten*. Amsterdam: NSCR.
- Uyterlinden, M. & J. van der Velden (2017). *Kwetsbare wijken in beeld*. Den Haag: Platform 31.
- Valasik, M. & M. Phillips (2017). Understanding modern terror and insurgency through the lens of street gangs: ISIS as a case study. *Journal of Criminological Research, Policy and Practice*, 3(3): 192-207.
- Versteegt, I., V. Ljujic, F. El Bouk, F. Weerman & F. van Maanen (2018). *Terrorism, adversity and identity A qualitative study of detained terrorism suspects in comparison to other detainees*. Amsterdam, NSCR.

- Warr, M. (2002). *Companions in crime: The social aspects of criminal conduct*. Cambridge University Press.
- Weenink, A.W. (2015). Behavioral problems and disorders among radicals in police files. *Perspectives on terrorism*, 9(2): 17-33.
- Weenink, A. (2019). *De Syriëgangsters*. Driebergen: Politie, Landelijke Eenheid, DLIO.
- Weerman, F.M. (2001). *Samenplegen: Over criminele samenwerking en groepsvorming*. Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- Wijk, A. van, T. van Ham & H. Ferwerda (2010). *Niet elke jeugdgroep is een jeugdbende*. Arnhem: Bureau Beke.

Bijlage 1. Vragenlijst

Vragen voor wijkagenten nieuw

Dank u wel dat u mee wilt doen aan dit gesprek. In het volgende gesprek wil ik graag met u praten over uw ervaringen met problematische jeugdgroepen. Het interview maakt deel uit van een landelijk onderzoek naar problematische, overlastgevende en criminele jeugdgroepen en hun samenhang met vormen van gewelddadig extremisme en radicalisering.

Het onderzoek vindt plaats aan het A-Lab, een samenwerking tussen de Vrije Universiteit Amsterdam en het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving, in opdracht van de NCTV. Als onderzoekers van radicalisering is ons bekend dat sommige jongeren die deel uitmaakten van problematische of criminele jeugdgroepen zijn geradicaliseerd en bijvoorbeeld zijn afgereisd naar Syrië. Ons doel is om beter te kunnen inventariseren hoe radicalisering als proces plaatsvindt, de rol van de jeugdgroepen daarin, en de mogelijkheden die u ziet voor interventie.

Het gesprek zal ongeveer een uur duren. We gaan uw antwoorden (volgens uw voorkeuren) handmatig noteren of opnemen. In ieder geval alle informatie die u ons geeft is vertrouwelijk en we zullen uw naam niet vermelden in de rapportage. Ook zullen we de personen die u bespreekt, geanonimiseerd in onze rapportage opnemen. Het gaat ons om algemene patronen vanuit die casussen.

Voorafgaand aan het gesprek: is er iets waarvan u graag wilt dat ik het weet, of wilt u nog iets aan mij vragen?

Ik wil u ook vragen om voorafgaand aan het interview uw toestemming te geven via dit formulier.

Overhandig formulier

In de vragenlijst begin ik met vragen over de achtergrond van de groep in het algemeen. Daarna vraag ik over het groepsproces, en daarna vraag ik u meer over de individuele leden.

Structureel niveau

Sinds wanneer werkt u met jongeren die lid zijn of waren van een problematische jeugdgroep?

Hoe ervaart u het werken met deze groep?

Welke achtergronden hebben de groepsleden? Etnische achtergrond, leeftijd, buurt, opleiding, etc?

Welk imago heeft of had deze groep bij de politie ten opzichte van andere probleemgroepen?

Ik wil graag met u spreken over de groep in deze plaats waarvan leden zijn uitgereisd naar ISIS gebied.

Groepsniveau

Was het een stabiele of een veranderlijke groep? Hoe kenden ze elkaar? Hoe onderhielden ze contact? Wat was hun gebied of trefplaats?

Welke problemen veroorzaakte de groep in de stad of buurt?

Wanneer merkte u dat er in de groep gevoeligheid ontstond voor een gewelddadige visie op de islam? Kunt u schetsen wat er vervolgens in de groep gebeurde?

Waarom gebeurde de radicalisering juist in deze groep? Waar lag dat aan? (Hoe kwam het volgens u dat er leden van deze problematische groep in de ban raakten van de oorlog in Syrië of van islamitisch terrorisme?)

Heeft u de indruk dat de groep in de tijd van de radicalisering is veranderd van samenstelling of van activiteiten? Zo ja, wat veranderde er?

Welke rol hebben de groepsleden gespeeld bij de radicalisering?

Waren er leiders of trekkers in de groep? Waren dat dezelfde personen bij criminele activiteiten en binnen het proces van radicalisering?

Zijn er groepsleden die de radicalisering van hun groepsgenoten tegen wilden gaan of bekritiseerden? Waarom, denkt u, waren zij niet geradicaliseerd?

Zijn er invloeden geweest van buiten de groep die van invloed waren op het radicaliseringsproces?

Hebben interventies vanuit de overheid, de gemeente, politie of justitie invloed gehad?

Wat was de rol van de moskee? En van de ouders? En eventueel scholen?

Was er sprake van rivaliserende groepen of bendes die de radicalisering hebben beïnvloed?

Welke interventies zijn naar uw mening nodig of mogelijk om deze groep te behoeden voor extremistisch gedachtegoed?

Persoonlijk niveau

In hoeverre heeft u persoonlijk contact gehad met jongeren die zijn uitgereisd naar Syrië? Wat waren dat voor jongeren?

Heeft u een verandering gezien in de sociale contacten die deze jongeren hebben? Veranderde uw contact met hen?

Welke kenmerken hadden deze jongeren in vergelijking met hun groepsgenoten?

Vanuit welke behoefte of redenen maakten deze jongeren deze keuze, denkt u? Heeft u verschillen tussen de uitreizigers waargenomen in hun motivatie?

Was er naast de radicalisering ook een verandering in crimineel gedrag?

Kunt u aan de hand van één persoon toelichten hoe dit proces plaatsvond van problematische jongere naar radicaal en strijder voor ISIS?

Zou deze persoon zonder deze groep ook wel zijn geradicaliseerd, denkt u?

Welke interventies zou u willen aanbevelen om de radicalisering in een vergelijkbaar geval te voorkomen?

We hebben gesproken over de jeugdgroepen en radicalisering, waarbij we zijn ingegaan op structurele omstandigheden, de invloed het groepsproces en de invloed van persoonlijke kenmerken. Zijn er nog dingen waar u op wilt terugkomen, die u wilt aanvullen of ben ik nog iets vergeten te vragen?

Dank u wel voor dit gesprek!

Overzicht respondenten

Het aantal respondenten dat gesproken is. Sommigen zijn samen geïnterviewd, anderen zijn twee keer gesproken. Interviews duurden gemiddeld anderhalf uur. Er was ook een kort telefoongesprek.

Code	Type respondent	Aantal
Casus Delft		
A1 t/m A4	Wijkagenten	4
B1	Leraar	1
C1 en C2	Sociaal werkers	2
D1 en D2	Gemeente medewerker	2
E1	Medewerker Politie	1
F1	Medewerker O.M.	1
Inventarisatie		
Groep 1	Wijkagent	2
	Andere medewerkers politie	2
	Gemeente	2
Groep 2	Wijkagent	1
	Gemeente	1
Groep 3	Wijkagent	2
	Sociaal werker	1
Groep 4*	Wijkagent	2
	Sociaal werker	1
	Gemeente	2
Vergelijkingsgroep		
Groep 1	Wijkagent	1
	Sociaal werker (telefonisch)	1
Groep 2	Wijkagent	2

* Er was één respondent benaderd die weigerde mee te werken.

Bijlage 2. Rap video's

Bronnen

- <https://www.youtube.com/watch?v=3msVZNFNd28>
- <https://www.youtube.com/watch?v=7Mrw-dQs7Zw>
- <https://www.youtube.com/watch?v=OzXp5kQU7SY>
- <https://www.youtube.com/watch?v=Ool89ghx1vQ>
- https://www.youtube.com/watch?v=wB_kZEdJBHM
- <https://www.youtube.com/watch?v=DWeu3Cg3ucg>
- <https://www.youtube.com/watch?v=6Hqs-dzICcw>
- <https://www.youtube.com/watch?v=W2p5aFn0IYU>
- <https://www.youtube.com/watch?v=Xkv7b200zC4>
- <https://www.youtube.com/watch?v=eIJpZq3EKIA>